

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Магістерська робота

Освітній ступінь - магістр

на тему « **МАКРОЕКОНОМІЧНІ ОЦІНКИ СЕКТОРІВ І ДРАЙВЕРІВ
ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ** »

Виконав: студент 2-го року навчання,
Спеціальності
6.030501 Економіка

Куліковський Ярослав Сергійович

Керівник Скрипниченко М. І.
Доктор економічних наук, професор

Рецензент

Магістерська робота захищена
З оцінкою

Секретар ЕК

« ____ » _____ 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи категорії макроекономічних секторів та їх значення в період повоєнного відновлення.....	6
1.1 Сутність та характеристика макроекономічних секторів	6
1.2 Принципи та задачі повоєнного відновлення.....	18
1.3 Методологічні підходи щодо оцінки макроекономічних секторів.....	20
1.4 Висновки до розділу	22
РОЗДІЛ 2. Дослідження макросекторів та повоєнного відновлення.....	24
2.1 Міжнародний досвід повоєнного відновлення	24
2.2 Макроекономічні оцінки України.....	37
2.3 Інструментальний аналіз структури макросекторів.....	62
2.4 Висновки до розділу.....	68
РОЗДІЛ 3. Напрями повоєнного розвитку макросекторів України	71
3.1 Погляди уряду України на драйвери в повоєнний період.....	71
3.2 Драйвери повоєнного відновлення.....	77
3.3 Рекомендації щодо ефективної політики для розвитку економіки України.....	85
3.4 Висновки до розділу.....	91
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Макроекономічні сектори об'єднують всю економічну діяльність в середині країни. Вони відображають створювану додану вартість, спеціалізацію країни, її виробничі та наукові можливості, місце та роль в сучасній світовій економіці. Макроекономічні сектори поєднують всі види економічної діяльності, а отже відображають структуру економіки країни.

Із розвитком людства роль та місце макросекторів змінюється. Промислові революції, нові технології, цифрова економіка, мережа Інтернет зумовлюють розвиток та актуальність різних економічних секторів. Століттями основою економіки всіх країн було сільське господарство, а в наслідок промислової революції зростає роль промисловості та машинного виробництва. Сільське господарство вже не є основою розвитку. Тепер промисловість створює найбільшу додану вартість та є основою нових технологій та інновацій. В XX столітті основою розвитку стає машинобудування. Але вже наприкінці XX століття активно розвиваються інформаційні технології, що стають новим рушієм науково-технічного прогресу та створюють продукцію з найбільшою доданою вартістю. Сучасний світ на чолі з передовими країнами вже рухається до технологій штучного інтелекту та нанотехнологій, що може вплинути на існуючу соціально-економічну систему.

Розвиток різних макроекономічних секторів формує рівень розвитку самої країни. Більш сучасні та наукоємні галузі формують більшу додану вартість, а отже і більший ВВП. Основою сучасних розвинених країн є саме сектори з високою доданою вартістю. Країна, що має сировинну структуру економіки, характеризується слабким технологічним розвитком та нерозвиненістю секторів з доданою вартістю. Із кожним роком розрив між розвиненими країнами та слаборозвиненими країнами збільшується, оскільки нові технологічні галузі вимагають великих інвестицій, які є тільки в розвинених країнах. Технологічною продукцією можуть бути і послуги і товари, однак, як показує досвід, найбільший експортний потенціал мають саме товари. Така продукція створюється переважно у секторі переробної промисловості. Саме цей сектор займається переробкою сировини та створює найсучасніші товари.

Ситуація в Україні та низькі економічні показники демонструють проблеми в економіці, а отже проблеми у вітчизняних макроекономічних секторах. Ключові сектори з даною вартістю є слаборозвиненими та мають мінімальний експортний потенціал. Така ситуація дуже негативно вплине на повоєнне відновлення, оскільки до війни Україна мала проблеми з доходами, а після військових дій ситуація ще більше погіршиться. Тому Україні вже зараз необхідно працювати над тими секторами, що можуть найбільше вплинути на відновлення та економічне зростання.

Наукове та практичне значення даної роботи полягає у оцінці макроекономічних секторів та їх впливу на економіку України. Оцінка економічних секторів, аналіз досвіду повоєнного відновлення сприятиме виокремленню секторів-драйверів повоєнного відновлення України. Крім того, досліджуючи та аналізуючи макроекономічні сектори можна зробити висновки про проблеми вітчизняних секторів, їх розвиток, важливість, виробничі можливості, експортний потенціал та загалом майбутні проблемні місця економіки України.

Актуальність даної магістерської роботи полягає у тому, що дослідження та оцінка макроекономічних секторів України є вкрай важливим для розуміння економіки та структуру створення даної вартості в Україні. Це також дасть змогу зрозуміти справжні виробничі можливості, особливості, всі переваги, недоліки, можливості та перспективи макроекономічних секторів. Оцінивши стан та перспективи кожного з економічних секторів надасть можливість виокремити ті сектори, що можуть та повинні забезпечити найкращі економічні результати, а отже вони стануть драйверами повоєнного відновлення. Дослідження досвіду повоєнного відновлення інших країн допоможе зрозуміти основні принципи відновлення та найбільш дієві інструменти. Це допоможе зрозуміти, які сектори слугували драйверами відновлення в інших країнах. Враховуючи аналіз стану вітчизняних макроекономічних секторів та іноземного досвіду дуже актуальним буде надати не тільки рекомендації щодо розвитку макроекономічних секторів, а й загальних рекомендації для повоєнного економічного зростання.

Метою даної магістерської роботи є оцінка макроекономічних секторів України, визначення їх важливості та можливості впливу на повоєнну економіку

України. Також метою є аналіз та виокремлення тих економічних секторів, що можуть та мають стати драйверами повоєнного відновлення України. Крім того, метою є дослідження досвіду повоєнного відновлення на прикладі успішних країн, аналіз вітчизняних планів відновлення України та надання можливих рекомендацій щодо повоєнного відновлення та подальшого економічного зростання.

Об'єктом дослідження є макроекономічні сектори та економічні сектори.

Предметом дослідження є самі макроекономічні сектори України, види економічної діяльності, їх роль в період повоєнного відновлення, успішний досвід повоєнного відновлення інших країн, найбільш важливі сектори, що можуть та мають стати драйверами повоєнного відновлення.

Завданням даної магістерської роботи є:

- визначити сутність повоєнного відновлення;
- розробити критерії для секторів, що мають стати драйверами повоєнного відновлення;
- оцінити макроекономічні сектори вітчизняної економіки;
- опрацювати успішний досвід повоєнного відновлення інших країн;
- оцінити сектори України в довоєнний період;
- розробити регресійну модель впливу макроекономічних секторів на ВВП України;
- порівняти макроекономічні сектори в Україні з розвиненими країнами;
- поглибити бачення українського уряду щодо повоєнного відновлення та економічні секторів, що повинні стати драйвером відновлення;
- обґрунтувати та виокремити економічні сектори, що можуть та мають стати драйверами повоєнного відновлення;
- надати можливі рекомендації щодо стимулювання економічних секторів в період повоєнного відновлення;
- надати додаткові рекомендації в період повоєнного відновлення.

Структура роботи виглядає наступним чином. Робота складається зі вступу, змісту, трьох розділів, висновків, 78 використаних джерел та 4 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КАТЕГОРІЇ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ СЕКТОРІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

1.1 Сутність та характеристика макроекономічних секторів

Макроекономічні сектори складаються з секторів економіки, що характеризують види економічної діяльності. Тобто прості сектори економіки об'єднують за певними характеристиками у групи – макроекономічні сектори. Ключовими критеріями відмінності між макроекономічними секторами виступає потреба в технологіях, ресурсах, працівниках та продуктивність праці. Ключовою метою поділу економіки на види економічної діяльності є систематизація та узагальнення діяльності вітчизняних підприємств, що займаються виробництвом схожих продуктів, товарів чи послуг. В результаті такої оцінки, всю діяльність економічних суб'єктів поділено на два десятки різноманітних видів економічної діяльності - економічних секторів. Вони об'єднують як виробництво чи послуги, так і інші сфери діяльності. Діяльність секторів описується у ВВП за виробничим методом, які потім об'єднують у макроекономічні сектори. Таким чином, об'єднання декількох секторів за певною ознакою формують макроекономічні сектори [1].

Спочатку сектори економіки поділяли на три основних макроекономічних сектора. Таку класифікацію запропонували А. Фішер, Ж. Фурастьє та К. Кларком у середині XX-го століття [1]. Першим або первинним сектором є проста економічна діяльність, що фактично не потребує технологій та виробництво. Основою цього макросектора є сектор сільського господарства та добувна промисловість. Другим або вторинним макросектором є процеси, що пов'язані з виробництвом та будівництвом. Відповідно цей макросектор складається з секторів переробної промисловості та сектора будівництва. Третинний макросектор включає в себе сектор послуг. Цей макросектор враховує всі послуги, що виробляє країна. Якщо в економіці країни домінує третинний сектор, то таку країну можна охарактеризувати як постіндустріальну, а якщо переважає вторинний макросектор, то така країна

належить до індустріальної. Відповідно в залежності від економічного розвитку роль та значення макроекономічних секторів значно відрізняється [Додаток А].

Однак постійний науково-технічний прогрес, розвиток людства та збільшення кількості та різноманіття видів економічної діяльності зумовили необхідність збільшити кількість макроекономічних секторів. Це стосується поділу сфери послуг на декілька складових, оскільки постіндустріальна економіка останні півстоліття сприяла створенню нових видів економічної діяльності [2]. Первинний сектор (сільське господарство та добувна промисловість) та вторинний сектор (переробна промисловість та будівництво) залишились без змін, але розвиток третього сектора зумовив виокремлення четвертого та п'ятих секторів. Фактично, третинний сектор був розділений, в наслідок чого з'явилося ще два макроекономічні сектори. Відповідно за новою класифікацією третинний макросектор складається з всіх видів торгівлі. Четвертинний сектор вже стосуються «Сектору знань», де вже основною компонентною є людський капітал. Основою цього сектора є діяльність у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, фінансів та адміністративної роботи. П'ятинний макросектор ще більше залежний від «Знаннєвої економіки», оскільки враховує науково-технічну діяльність та інформаційно-комунікаційну діяльність (в тому числі сферу ІТ). Цей сектор вимагає найвищих технологій та переважно створює найбільшу частку доданої вартості в сучасній економіці. Надалі необхідно розділити економічні сектори відповідно до макроекономічних секторів та надати коротку характеристику кожному з секторів, оскільки ці складові формують вітчизняну економіку та виступатимуть драйверами відновлення [Додаток Б].

Первинний макросектор складається з двох ключових галузей, що є основою для життєдіяльності людей та існування сучасної економічної системи. Першим таким сектором України є сільське, лісове та рибне господарство. Даний сектор є невід'ємною частиною будь-якої економіки. Це найбільш простий вид економічної діяльності, яким люди займаються тисячі років. Цей сектор включає в себе саме сільське господарство, тобто вирощування різноманітних культур, рослин, всі види тваринництва, мисливство, лісозаготівлю та рибальство. Однак його частка в економіці країни слугує гарним показником розвитку країни. Якщо частка сільського

господарства в економіці країни є дуже великою, то це свідчить про слабкий розвиток інших економічних секторів, що означає слаборозвинену економіку країни. Таку країну називають аграрною, оскільки роль сільського господарства є основою економіки та є головною статтею експорту. Звичайно, сільське господарство може приносити країні десятки мільярдів доларів, може забезпечувати великі валютні надходження та може давати робочі місця мільйонам людей, однак сільське господарство не створює великої доданої вартості й не може забезпечити високий рівень життя населення. Варто зазначити, що сільське господарство не є технологічною галуззю та потребує великої кількості робочої сили. Оскільки сільське господарство не може приносити великі доходи, воно не потребує великої кількості інвестицій. Крім того, продукція сільського господарства має ряд особливостей. Перш за все, ціна на продукцію сільського господарства на світових ринках схильна до значних коливань. Відповідно країни, де роль сільського господарства велика, дуже сильно залежать від світових цін. І коли ціни на продукцію сільського господарства зростають, країна отримує багато доходів, однак коли ціни падають, країна зіштовхується з економічними проблемами (девальвація національної валюти, неостатні кошти для покриття імпорту тощо) та, подекуди, потрібні роки на відновлення. По-друге, продукція сільського господарства характеризується певною сезонністю. Це збори врожаїв в певний період, можливість кількості врожаїв на одній території за певний термін тощо. Також варто зазначити, що продукція сільського господарства не є готовою продукцією, а виступає своєрідною «сировиною» для інших економічних секторів, наприклад для сектора харчової промисловості. Сьогодні практично всі аграрні країни відносяться до категорії слаборозвинених, оскільки їх ВВП на душу населення є дуже низьким, який, як правило, не перевищує 5 000 доларів США. Це переважна більшість країн Африки чи слаборозвинені країни Азії. Як правило, частка сільського господарства у ВВП таких країнах становить більше 30%, що є досить високим показником [3]. Крім того, таке сільське господарство переважно є екстенсивним, що вимагає велику кількість робочої сили, тобто є низькопродуктивним. А якщо трудовитрати на недорогу продукцію великі, то рівень оплати праці низький, відповідно економічний рівень життя в країні є

невисоким. В розвинених країнах цей показник значно менший, оскільки країни орієнтовані на сектори з високою доданою вартістю, в той час як сільське господарство є допоміжним сектором, що також впливає на меншу імпортозалежність країни. Наприклад, в США сільське господарство є високорентабельним та становить близько 2% ВВП (більше 400 мільярдів США), у Франції ~1,7% [4]. Тож можна чудово зрозуміти, що сільське господарство може приносити багато коштів, однак його частка в розвинутій економіці не може бути великою. Зрештою, сільське господарство має багато переваг та може стати важливим економічним сектором будь-якої економіки, однак воно не може стати локомотивом економічного розвитку та не може забезпечити країні високу макропоказники. Сільське господарство більше відноситься до простих галузей, оскільки сама діяльність полягає лише у вирощуванні культур без подальшої переробки. Проте, сільське господарство може стати одним з драйверів економічного розвитку, однак його роль в даному процесі не повинна бути занадто великою [Додаток В].

Наступним сектором є добувна промисловість та розроблення кар'єрів. Цей сектор включає видобуток всіх природних ресурсів, які знаходяться в недрах планети. Основними галузями даного сектора є видобуток всіх видів вугілля, нафти та газу, всіх різновидів металевих руд та всіх інших можливих природних ресурсів. Також даний сектор включає різноманітні послуги, що можуть надаватись у сфері добувної промисловості. Даний макроекономічний сектор за своєю суттю дуже схожий на сільське господарство, оскільки даний вид економічної діяльності за своєю суттю є одним з найпростіших. Переважно він не потребує великих інвестицій, оскільки не завжди вимагає занадто дорогих та найсучасніших технологій. Це видобуток та продаж природних ресурсів без переробки та виробництва вже готового до споживання продукту. Тож частка доданої вартості в такому секторі є невелика. Однак варто зауважити, що даний сектор є дуже важливим, оскільки він забезпечує сировиною всі підприємства та сучасне існування не можливе без видобутку та переробки природних ресурсів. Розвиток даного сектора залежить від декількох факторів. Перш за все, це ресурсозабезпеченість країни, тобто наявність природних ресурсів на території певної країни. Відповідно якщо країна більша за площею та має

природні ресурси, вона може їх успішно видобувати та експортувати, отримуючи при цьому валютні доходи. Однак якщо країна невелика за площею та немає або вже вичерпала свої ресурси, вона вимушена їх імпортувати. Якщо країна є розвиненою, вона імпортує необроблені ресурси та самостійно виготовляє з них готову продукцію з високою доданою вартістю. Слаборозвинені країни експортують сировину та імпортують готову продукцію, оскільки не мають технологій, достатніх фінансових ресурсів чи відповідної політики. По-друге, виявлення нових покладів ресурсів вимагає коштів для розвідки, тому на сьогодні багато країн мають нерозвіданий ресурсний потенціал. Варто зазначити, що специфіка економік країн залежить від тих природних ресурсів, які вона експортує. Найбільш затребуваним на світовому ринку є енергоносії (газ та нафта). Країни, що забезпечені цими ресурсами отримують величезні доходи (наприклад ОАЕ, Саудівська Аравія, Кувейт тощо). Однак для більшості країн, що імпортують енергоносії, дана стаття імпорту є однією з найбільших. Це є великою проблемою для всіх імпортозалежних країн, особливо для слаборозвинених. Не залежно від розвитку економіки, практично всі країни розвивають сектор добування, оскільки, з одного боку, це можливість зробити країну менш імпортозалежною, а з іншого, це можливість отримати додаткові експортні надходження. Однак як і у випадку з сільським господарством, частка добувної промисловості в економіці розвиненої країни не є високою, в той час як в слаборозвинених країнах добувна промисловість є другим сектором після сільського господарства. Однак якщо країна має природні ресурси, то це чудова можливість за короткий час збільшити доходи, особливо в повоєнний період.

Вторинний макроекономічний сектор поєднує переробну промисловість та будівництво. Сектор переробної промисловості є основним сектором не тільки у вторинному макросекторі, а й економіці будь-якої країни. Цей сектор є одним з найважливіших і в той же час найбільшим за кількістю галузей. Суть переробної промисловості полягає у тому, що підприємства даного сектора займаються переробкою сировини та виробляють вже готову до споживання чи використання продукцію. Цей сектор відрізняється створенням продукції з великою часткою доданої вартості, оскільки виробництво вже потребує технологій, кваліфікованої

робочої сили тощо. Тому підприємства можуть купувати дешеву сировину, а вже продають дорогі товари. Стосовно розділів даного макроекономічного сектора, то вони охоплюють практично всі сфери промислового виробництва. Це виробництво продуктів харчування, одягу, хімічна промисловість, всі сфери машинобудування, фармацевтика, металургія та інші промислові виробництва. Варто зазначити, що розділ металургії в переробній промисловості означає вже не металічні руди, а переробку руди у певний товар, починаючи від простої сталі чи лиття до первинної обробки сталі, в тому числі виробництво дорогих металів та сплавів. Це надзвичайно важливий сектор, оскільки саме підприємства цього сектора є найбільшими експортерами (в розвинених країнах). Саме сектор переробної промисловості є основою економіки розвинених країн, де працює велика кількість людей. Крім того, саме цей сектор найбільше створює інновацій. Також переважно саме переробна промисловість отримує капітальні інвестиції, які направлені на купівлю чи оновлення основних засобів, які повинні збільшити обсяги виробництва. Варто зазначити, що в країні не можуть бути розвинені абсолютно всі галузі переробної промисловості, оскільки це вимагає надзвичайно великої кількості ресурсів та великої кількості робочої сили. Мабуть тільки США має розвинені всі галузі переробної промисловості. В той час як розвинені країни Європи спеціалізуються на певних галузях та є лідерами в них. Зрештою, дуже важливо, щоб країни розвивали сектор переробної промисловості, оскільки цей сектор швидко розвивається, що означає подальше відставання менш розвинених країн від високорозвинених країн. Крім того, це зменшує імпортозалежність країни, оскільки країна може видобувати або імпортувати дешеву сировину та виробляти вже готові товари. Це зробить економіку країни більш стійкою, а доходи та рівень життя кращими. Особливо важливим є розвиток переробної промисловості в повоєнний період, оскільки країні необхідно заробляти кошти на світових ринках та використовувати їх для вирішення повоєнних проблем. А єдиним варіантом стрімкого розвитку переробної промисловості є іноземні інвестиції, що дадуть країні капітал, технології, знання, культуру виробництва та сучасні виробничі потужності [Додаток В].

Сектор будівництва є другою складовою вторинного макросектора. Воно поділяється на будівництво приміщень (житлових та нежитлових), будівництво транспортної інфраструктури (доріг, залізниць, комунікацій,) та спеціалізованих будівельних робіт (монтажні роботи тощо). Даний сектор є також дуже важливим, оскільки будь-яка країна потребує нових будівель, а швидкозростаюча економіка потребує більше будівельних робіт. Даний сектор частково відображає ситуацію з економікою країни, оскільки зростаючий сектор будівництва демонструє зростаючу економіку та добробут населення. В більшій мірі будівництво є внутрішньою діяльністю, яку практично не можливо представляти на світовому ринку.

Третинний макросектор в більшій мірі охоплює всі послуги, що пов'язані з торгівлею та транспортом. Сектор оптової, роздрібною торгівлі є основний в даному макросекторі. Цей сектор вже не добуває ресурси чи виробляє товари, а є посередником та кінцевою стадією у розподіленні товарів. Торгівля є дуже важливим елементом сучасної постіндустріальної економіки. Фактично сектор торгівлі «обслуговує» економічні процеси, однак він не може виступати рушієм економічного розвитку. Результат роботи цього сектора практично не можливо експортувати, але вітчизняні компанії можуть заходити на ринки інших країн та обслуговувати мешканців різних країн. Тож для того, щоб впливати на економічне відновлення, роздрібні компанії даного сектора повинні виходити на міжнародні ринки, що позитивно впливатиме на національний дохід країни та її репутацію, що є досить важливим фактором для сприйняття країни.

Також до третинного сектора відноситься діяльність з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Це може бути їх виробництво, розподілення чи передача. Дана сфера є досить специфічною, оскільки вона вимагає розвиненої інфраструктури по всій країні, інфраструктури від виробників до кінцевих споживачів. Часто дані ринки є монополізовані, оскільки це один з прикладів природної монополії, і доступ до цього ринку є дуже складним. Також даний сектор підпадає ретельному контролю з боку держави, а самі підприємства видобутку чи розподілу можуть бути у державній власності. Також даний сектор фактично існує для того, щоб створити умови життєдіяльності країни, її мешканців та підприємств.

Фактично це внутрішня галузь. Якщо країна видобуває газ, то вона займається перерозподілом. Це ж саме стосується електроенергії, де купуються енергоносії (природні ресурси сектора видобування), з яких потім виробляється електроенергія. Однак часто країна може виробляти електроенергію не тільки для внутрішнього ринку, а й для експорту за кордон. Звичайно, це не може забезпечити країні стільки експортних доходів як інші макроекономічні сектори, однак їх роль може бути відчутною для економіки країни, особливо для слаборозвинених країн.

Крім того, до третинного сектора входить галузь водопостачання, каналізації та поводження з відходами. Цей вид економічної діяльності пов'язаний з наданням життєвонеобхідних послуг для функціонування населення та міст. Його розвиток та аналіз фактично не надає жодних значимих результатів. Однак він є важливою частиною економіки країни та має бути розвиненим для надання кращих послуг, зменшення екологічних наслідків тощо.

Сектор транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності є одним з ключових у третинному макросекторі [6]. Це всі види наземного транспорту (включаючи трубопроводи), водний та авіаційний транспорт. Складське господарство включає утримання продукції на складах та додаткові послуги у сфері транспорту. Загалом можна сказати, що даний економічний сектор відповідає за логістику в країні, за переміщення товару від виробника до кінцевого споживача. Крім того, даний сектор забезпечує переміщення людей. Поштові та кур'єрські послуги є найменшими складовими транспортного сектора. Це надзвичайно важливий вид економічної діяльності, оскільки без нього функціонування будь-якої економіки неможливе. Транспортний сектор може приносити країні великі доходи. Особливо це актуально для транзиту, де транзитна країна отримує «комісію» за надання своєї території. Варто зазначити, що дана галузь потребує досить великих інвестицій, однак без цього неможливо обійтись. Кожний вид транспорту має свої особливості та завдання, однак всі вони є життєвонеобхідними. Частково за своєю специфікою цей сектор схожий на сектор торгівлі, оскільки вони разом слугують «посередниками» між виробниками та кінцевими споживачами. Тож збільшити надходження та прибутки від даного сектора для повоєнного відновлення є досить

складним завданням. Успішним є варіант, коли національна компанія надає транспортні послуги на світових ринках. А такі сучасні транснаціональні транспортні компанії успішно працюють по всьому світі та сприяють розвитку власної країни. Це ж саме стосується поштових та кур'єрських послуг. Крім того, у повоєнний період транспортування буде відігравати важливу роль у національному відновленні.

Останньою галуззю третинного сектора є тимчасове розміщування та організація харчування. Під категорією тимчасового розміщення мається на увазі діяльність готелів та інших сфер, що можуть надати послугу короткострокового проживання. Організація харчування включає в себе роботу всіх закладів харчування, барів тощо. Даний сектор є важливим сектором послуг, однак в порівнянні з іншими секторами, ця діяльність лише «обслуговує» людей. Також сектор залежить від платоспроможності населення та може бути своєрідним індикатором рівня життя. Відповідно якщо рівень життя зростає, то зростають доходи даного сектора. Однак цей макроекономічний сектор не може стати тим сектором, що буде драйвером економічного відновлення, оскільки він не може забезпечити економіку значними фінансами. Звичайно, розвиток туризму та супутніх послуг може слугувати додатковим фактором зростання, однак його роль залишатиметься незначною.

Четвертинний макросектор в більшій мірі пов'язаний з тими послугами, що є більш «посередницькими» у відносинах між людьми, підприємствами та державою. Це різноманітні фінансові та страхові послуги, освітні послуги, охорона здоров'я, культура тощо. Першим сектором фінансова та страхова діяльність. Окрім надання фінансових послуг та послуг з страхування, цей сектор відповідає за роботу пенсійних та інших видів фондів, трастів, холдингових компаній та інших фінансових суб'єктів. Фінансовий сектор є надзвичайно важливим, оскільки економічний розвиток не можливий без функціонування фінансових суб'єктів, що забезпечують роботу фінансового ринку в країні. Основною задачею цього сектора є робота з фінансовими ресурсами, що необхідні для економіки. Робота фінансових інститутів допомагає підприємствам отримувати кошти для свого подальшого розвитку, оскільки економічний розвиток не можливий без залучення додаткових фінансових ресурсів. Тож можна сказати, що даний сектор є важливим «посередником», що забезпечує

роботу інших секторів та допомагає їх розвивати, оскільки без фінансових ресурсів це не можливо зробити. Також варто зазначити, що вітчизняні фінансові організації можуть виходити на іноземні ринки та можуть надавати фінансові послуги за кордоном, що позитивно впливатиме на вітчизняну економіку. В період повоєнного періоду даний сектор буде надзвичайно важливим, оскільки Україна необхідні фінансові ресурси як для відновлення пошкодженої інфраструктури, так і розвитку інших секторів [Додаток В].

Другим сектором є сфера операцій з нерухомим майном. Цей сектор включає продаж нерухомого майна, надання його в оренду та інші послуги, що можуть надаватись в сфері нерухомого майна. Макросектор є дуже важливим, однак він фактично не створює нового товару чи цінності, за яку можна отримати дохід.

Третьою складовою четвертинного сектора є діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування. Цей сектор націлений на надання послуг з допоміжних послуг для діяльності підприємств. Це послуги з оренди та лізингу, працевлаштування, туристична сфера, обслуговування приміщень та територій, інша допоміжна діяльність. Як зазначено в самій класифікації сектора, даний сектор орієнтований на підтримку роботи підприємств. Це означає, що даний сектор не може забезпечити високі показники доходу в порівнянні з іншими секторами, але є важливим для роботи інших.

Наступним сектором є державне управління та обов'язкове соціальне страхування. Це переважно державна діяльність у сфері регулювання всіх видів діяльності, управління публічними процесами тощо. Окремою частиною даного сектора є робота у судовій сфері, юстиції, поліції, армії тощо. Фактично це державне управління всіма публічними процесами, що можна віднести до секторів, що допомагають країні, її мешканцям та підприємствам безпечно існувати.

Також до четвертинного сектора відноситься діяльність у сфері освіти. Даний сектор складається з надання послуг освіти не залежно від типу власності (державна та приватна). Це і освіта в школі та університетах, освітні курси, водійські курси (автошколи, пілотування, судноплавство тощо). Як і багато вищеперерахованих

секторів, сфера освіти є допоміжним сектором, що пливає на успішність інших секторів, що безпосередньо займаються виробництвом товарів та послуг [Додаток В].

Наступним сектором є охорона здоров'я та надання соціальної допомоги. Сфера охорони здоров'я включає в себе роботу всіх лікарняних закладів, стоматології та роботу лікарів. Під наданням соціальної допомоги розуміється догляд за хворими, центри реабілітації тощо. Фактично даний сектор орієнтований на вирішення всіх проблем зі здоров'ям населення. Цей сектор є надзвичайно важливим для життя та безпеки людей, однак з точки зору економіки його роль та важливість є невеликою.

Передостаннім сектором є мистецтво, спорт, розваги та відпочинок. Даний сектор відображає ті сфери послуг, які відрізняються від вищеперерахованих послуг, частка яких в економіці практично будь-якої країни значно більша. Під сферою мистецтво мається на увазі бібліотеки, музеї, концертна діяльність тощо. Сфера спорту включає в себе роботу спортивних клубів, фітнес центрів тощо. Категорія розваги та відпочинок включає азартні ігри, атракціони, кінотеатри, дискотеки тощо. Частково цей сектор схожий на сектор тимчасового розміщення та організації харчування, оскільки ці сектори обслуговують непершочергові потреби людей.

Останній сектор включає всі інші види послуг, які не належать до інших секторів. Сюди включена робота всіх громадських організацій (профспілки, професійні організації, промислові організації, політичні та релігійні організації). Сюди також відноситься сфера ремонту комп'ютерів, побутової техніки та всіх інших можливих товарів. Також сюди включена сфера індивідуальних послуг (хімчистки, салони краси, косметологію, татуювання тощо). Також варто зазначити, що даним видом діяльності переважно займаються фізичні особи підприємці та відповідно це в більшій мірі ніші індивідуального підприємництва. А це означає, що даний сектор не відіграє ключову роль в економіці країни, не може поставляти свою продукцію на експорт та відповідно не може стати драйвером повоєнного відновлення та подальшого зростання.

П'ятинний макросектор є найбільш технологічним та складається з послуг у сфері інформації, ІТ сектора, а також професійно-наукової діяльності. Сектор інформаційно-комунікаційних технологій в сучасному технологічному світі є

надзвичайно важливим. Цей сектор включає в себе інформаційно-комунікаційні технології та всіх продукти, що створюють за допомогою цих технологій. Основними складовими цього сектора є видавнича діяльність (книги, газети, журнали тощо), створення продукції кіно сфери (кіно- та відео фільми, телепрограми, звукозаписи), радіо сфера, різні види зв'язку (супутниковий, проводовий чи безпроводний), комп'ютерне програмування та інші суміжні комп'ютерні галузі. Однак варто зазначити, що даний сектор включає лише послуги, оскільки фізичне обладнання (самі комп'ютери, супутники, антени тощо) виробляє переробна промисловість. Загалом, цей сектор з'явився недавно, оскільки комп'ютерні технології з'явилися всього декілька десятиліть тому. Тож даний макросектор є сучасним, а отже вимагає сучасних технологій, якими володіють досить розвинені країни. Також послуги даного сектора можна успішно експортувати за кордон, що роблять практично всі високорозвинені країни. А продукція даного сектора послуг найкраще з усіх видів послуги підходить до експорту. А зважаючи на розвиток комп'ютерних технологій, роль та значення цього сектора зростають з кожним роком. Також можна сказати, що сьогодні цей сектор стає таким же важливим та необхідним, як видобування чи переробна промисловість. А отже це можливість для країн розвиватися в даному напрямі можливість зробити цей макросектор основою економічного розвитку.

Наступним сектором є наукова, професійна та технічна діяльність. Окрім цього, сектор включає в себе сферу архітектури, маркетингу, бухгалтерію. Також це інженерія, дослідження, розробки тощо. Тобто це сектор вимагає дуже кваліфікованих працівників та відповідно інвестицій. Сам по собі сектор не створює готового продукту для споживачів, однак є надзвичайно важливим. Це той сектор, що значно відрізняє розвинені країни від інших. Сектор створює нові технології та інновації, що покращують існуючі товари та створюють нові. Відповідно це можливість комерціалізувати нові розробки, що призведе до розвитку інших секторів, наприклад сектору переробної промисловості, який вже виробляє та експортує готові товари. В розвинених країнах сфера науково-дослідних робіт останніми роками отримує чиненнайбільше інвестицій, оскільки в сучасному технологічному світі саме

цей сектор є рушієм до розвитку та підвищення конкурентоспроможності власної економіки, а отже є важливим сектором, навіть в повоєнний період.

Таким чином, макроекономічні сектори поєднують прості сектори економіки, що є видами економічної діяльності. Самі макросектори значно відрізняються та мають різну роль економічному житті країни. Частина секторів є основою економіки, де виробляються товари та послуги, в той час як інші сектори або забезпечують роботу бізнесу, або покривають життєво необхідні потреби людей.

1.2 Принципи та задачі повоєнного відновлення

Не зважаючи на те, що суть категорії повоєнного відновлення здається досить зрозумілою, загальноприйнятого визначення категорії повоєнного відновлення немає. Якщо підсумувати всю наявну інформацію про повоєнне відновлення, можна надати наступне значення цій категорії. Повоєнне відновлення – це процес відновлення, повернення країни до нормальних, довоєнних умов. Це відновлення зруйнованої інфраструктури, житлових та нежитлових приміщень, компенсація витрат економічних втрат, відновлення зруйнованих промислових потужностей, повернення якості життя до показників довоєнного періоду. З точки зору економіки, повоєнне відновлення – це процес повернення макроекономічних показників країни до тих значень, що були до війни. Перш за все, це показник ВВП, що відображає загальну ситуацію в економіці країни. Валовий внутрішній продукт відображає вартість всієї продукції, що вироблена на території певної країни. Особливо важливим в даному випадку ВВП за виробничим методом, що враховує всі макроекономічні сектори. Важливим є саме реальний ВВП, оскільки він відображає справжні зміни в національному виробництві, не зважаючи на зміну рівня цін. Даний макропоказник відображатиме загальний рівень виробництва в країні. За 2022 рік український ВВП впав на 29,2%, що є значно краще ніж очікувалось, але це все одно великий показник [7]. По-друге, тісно пов'язаним з реальним ВВП є показник ВВП на душу населення. Цей показник відображає скільки вироблено валового продукту у розрахунку на одну людину. Відповідно даний показник краще відображає

економічну ситуацію в країні та є основним показником розвиненості країни. Крім того, даний показник є основним індикатором економічного рівня життя, що в свою чергу є основою рівня життя населення. Тож даний показник чудово відображатиме динаміку повоєнного відновлення. Наступною групою показників повоєнного відновлення є додаткові економічні показники, що характеризують вже певні економічні явища та процеси. Можна розпочати з оцінки рівня безробіття – частка безробітних серед робочої сили. В наслідок падіння економічної активності в період війни збільшується кількість безробітних. Як наслідок, зменшується купівельна спроможність, падають доходи населення тощо. Це є дуже негативний процес, оскільки додаткове безробіття ще зменшує економічну активність, що зумовлює зменшення кількості працюючих. За різними оцінками, рівень безробіття в 2022 році в Україні становив більше 20%, що є дуже високим та небезпечним показником. До війни цей показник становив близько 10% [8]. Також можна сказати про оцінку макроекономічної стабільності, яка здебільшого оцінюється за допомогою показника інфляції та обмінного курсу. Звичайно, в період війни економіка будь-якої країни зіштовхується з найбільшою макроекономічною нестабільністю. Але в повоєнний період країна повинна вийти на стабільний рівень цін та обмінний курс, оскільки без цього розвиток країни є неможливим. За рік війни обмінний курс впав приблизно на 40%, однак його вдалось стабілізувати [9]. А показники інфляції є дещо гіршими. В 2022 році споживча інфляція становила орієнтовно 26% (в річному вимірі), що є досить високим показником. Тож в повоєнний період її необхідно зменшувати хоча б до 10%, що і було до війни [10]. Також необхідним є відновлення платіжного балансу до «нормальних» показників. Платіжний баланс характеризує зовнішньоекономічний сектор діяльності, який є також надзвичайно важливим елементом життя країни. Відношення міжнародних платежів має бути збалансованим, а особливо це стосується співвідношення обсягів експорту та імпорту. Внаслідок війни та відповідно зменшення економічної активності експорт країни зменшується, але імпортозалежна країна не може зменшити імпорт до показників експорту, відповідно показники платіжного балансу погіршуються. Також можна оцінити показники

інвестицій, що є надзвичайно важливим фактором економічного розвитку. Це стосується іноземних інвестицій, капітальних інвестицій тощо.

Важливими додатковими показниками повоєнного відновлення можуть слугувати показники економічної діяльності підприємств. Перш за все, це показники доходів, прибутку, обсягу виробництва, рентабельності тощо. Тобто підприємства повинні показати фінансові результати такі, які були до війни. Це також стосується відновлення виробничих потужностей у випадку їх руйнування внаслідок військових дій. Також важливими макропоказниками, що свідчатимуть про відновлення після війни є показники державного сектора. Крім того, важливим показником, що впливає на рівень життя населення є показники оплати праці. Основним показником є середня заробітна плата. За рахунок зниження ділової активності та збільшення рівня безробіття, рівень заробітної плати значно зменшується. Відповідно коли показники середньої заробітної плати (з урахуванням індексу споживчих цін) досягнуть довоєнного рівня, можна стверджувати про те, що рівень життя населення досяг того, що був до війни [Додаток Г].

Таким чином, повоєнне відновлення характеризується тим, що макроекономічні показники повинні досягти довоєнного рівня. Це також стосується відновлення зруйнованої інфраструктури, будівель, виробничих потужностей. Зрештою, після війни економіко-соціальне становище країни повинно досягти того рівня, який був в переддень початку воєнних дій.

1.3 Методологічні підходи щодо оцінки макроекономічних секторів

Дослідження та аналіз макроекономічних секторів та виокремлення драйверів повоєнного відновлення є складним завданням. Для цього необхідно провести комплексний та детальний аналіз макроекономічних секторів до війни та зрозуміти важливість тих чи інших секторів в повоєнний період. Зважаючи на те, що макроекономічні сектори є досить складною об'ємною категорією, оцінка макросекторів відбуватиметься шляхом аналізу даних окремо по секторах, які потім об'єднуються вже в макроекономічні сектори. Це надасть змогу детально

проаналізувати сектори та сформувати висновки, що найкраще відображатимуть ситуацію з національними макроекономічними секторами.

Перш за все, необхідно дослідити та охарактеризувати економіку України в довоєнний період. Це необхідно для того, щоб розуміти який економічний стан в Україні був до війни. Тут можна звернути увагу на переваги та слабкі сторони країни до війни, адже, як відомо, вітчизняна економіка мала досить багато проблем. Крім того, можна оцінити технологічний розвиток та виробничі можливості країни. Відповідно можна буде в загальному зрозуміти перспективи відновлення враховуючи довоєнне середовище. Тут можна спочатку взяти до уваги показники ВВП та ВВП на душу населення. Це дасть змогу оцінити рівень розвитку країни та загалом її «самостійні» можливості повоєнного відновлення. Оцінити фактор технологічної спроможності можна за допомогою класифікації економіки за допомогою технологічних укладів. Це дасть спроможність загалом охарактеризувати виробничі спроможності до війни та оцінити можливі перспективи. Адже сектори з великою доданою вартістю найкраще сприятимуть збільшенню доходів країни та позитивно впливатимуть на обсяги національного виробництва. Крім того, досить актуальним є оцінка макроекономічних укладів за технологічними укладами, що дасть загальне розуміння та характеристики технологічного розвитку України.

Наступним важливим елементом оцінки макроекономічних секторів є оцінка структури кожного з макросекторів. Це надає розуміння ролі кожного сектора в загальній структурі економіки, оскільки не всі сектори є ключовими у створенні валового внутрішнього продукту. Цей вид аналізу допоможе оцінити важливість кожного з секторів в довоєнний період. Відповідно для виокремлення драйверів повоєнного відновлення необхідно буде враховувати довоєнний потенціал всіх секторів. Якщо сектор демонструватиме високі показники доходу, то даний сектор повинне стати одним з основних драйверів.

Як вже зазначалось, важливим фактором повоєнного відновлення буде експорт вітчизняної продукції закордон. Тому необхідно провести аналіз макроекономічних секторів відповідно до їх експортного потенціалу. Для цього потрібно дослідити структуру українського експорту за секторами. Це надасть можливість оцінити яку

продукцію Україна експортувала за кордон та які сектори приносили найбільше валютних надходжень. Це також доповнить попередню частину аналізу, де досліджуватиметься технологічний рівень продукції, яку Україна експортує.

Останньою частиною оцінки макроекономічних секторів є побудова регресійної моделі впливу макроекономічних секторів на економіку країни. Даний аналіз є дуже важливим, оскільки тут можна буде прослідкувати як саме кожен макросектор впливає на національний продукт і наскільки цей вплив чутливий.

1.4 Висновки до розділу

Групування декількох секторів за певними характеристиками створюють макроекономічні сектори. Розвиток людства впливає на кількість та роль кожного за макросекторів. На сьогоднішній день виділяють п'ять макроекономічних секторів. Первинний макроекономічний сектор складається з найбільш простих діяльностей - сільського господарства та добувної промисловості. Вторинний сектор складається з переробної промисловості та транспортної діяльності. Основою третинного сектора є торгівля та схожі види діяльності. До п'ятинного макроекономічного сектора відносяться сектори інформаційно-комунікаційної та наукової діяльності. Сектори відображають всі види економічної діяльності (галузі економіки), якими можна займатись в будь-якій країні. Самі сектори відображені у ВВП, що розраховується виробничим методом. Схожі та однорідні види економічної діяльності згруповані у 19 секторів. Умовно економічні сектори можна розділи на ті, що виробляють товари та послуги, які є основою будь-якої економіки та можуть експортуватись, а інші сектори є допоміжними як для ведення господарської діяльності, так і для забезпечення базовими послугами населення. До першої групи можна віднести наступні сектори: сільське господарство, добувна промисловість, переробна промисловість, оптова та роздрібна торгівля, будівництво, інформація та комунікація. Саме ці галузі є основою економіки, вони створюють найбільші обсяги валового продукту, оскільки вони виробляються практично всю продукцію, що сьогодні споживається людством. До секторів другої групи можна віднести: сектор

транспорту; фінансової та страхової діяльності; операції з майном; професійна та наукова діяльність; державне управління; адміністративне обслуговування; освіта; охорона здоров'я; мистецтво та інші види послуг. Також варто зазначити, що розвиток макроекономічних секторів значно відрізняється між країнами. У країнах з високими економічними показниками основою розвитку є переробна промисловість (вторинний сектор) та сектор технологічних послуг (п'ятинний сектор), в той час як менш розвинені країни спеціалізуються на сільському господарстві та добувній промисловості (первинний макросектор), що є галузями з меншою доданою вартістю.

Повоєнне відновлення означає процес повернення країни до того становища, що був до війни. Це відновлення інфраструктури, зруйнованих приміщень, промислових потужностей тощо. З точки зору відновлення економіки, то це повернення до довоєнних макропоказників. Перш за все, це повернення показників валового продукту до довоєнних показників. Це також стосується ВВП на душу населення. По-друге, це ліквідування нового безробіття. По-третє, необхідно забезпечити макроекономічну стабільність, що найбільше представлена індексом споживчих цін та валютним курсом. По-четверте, необхідно відновити показники платіжного балансу, а саме урівноважити показники експорту та імпорту. Також необхідно вийти на довоєнні експортні показники. Крім того, важливо забезпечити показники фінансової активності підприємств. Останнім важливим показником, що найкраще демонструватиме повернення рівня життя населення до довоєнних показників, є оцінка середньої заробітної плати з урахуванням інфляції.

Оцінка макроекономічних секторів розпочинається з загального аналізу економіки країни, зокрема ВВП та ВВП на душу населення. Наступною частиною оцінки є структура макроекономічних секторів за допомогою оцінки показників кожного виду економічної діяльності. Поглиблення оцінки макроекономічних секторів відбуватиметься за допомогою оцінки експортних показників кожного сектора, оскільки це один з ключових показників діяльності, успішності та спроможності кожного з секторів. Останньою частиною оцінки макроекономічних секторів є побудова регресійної моделі впливу п'яти макроекономічних секторів на економіку країни за допомогою показника ВВП.

РОЗДІЛ II

ДОСЛІДЖЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ СЕКТОРІВ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

2.1 Міжнародний досвід повоєнного відновлення

2.1.1 План Маршала

Після Другої світової війни практично всі країни були зруйновані. Це стосується як країн-переможців, так і переможених країн. Всі вони потребували значних фінансових ресурсів для виходу хоча б на довоєнні показники, не кажучи вже про економічне зростання. Зруйновано було не тільки виробничі потужності, а цілі селища та міста, в яких раніше проживали люди. Сама Європа не мала вільних фінансових ресурсів для того, аби почати відновлення власними силами. Крім того, такі країни як Великобританія повинні були сплачувати великі кредити США, що ще гірше впливало на економічний потенціал країни. Тож єдиною країною, яка найменше постраждала від війни були США. Вони мали достатні фінансові ресурси для того, аби допомогти зруйнованим європейським країнам. Необхідним було оцінити потреби та реальну ситуацію в постраждалих країнах. Всього у програмі відновлення взяли участь 16 країн. Для спільної координації та взаємодії було створено Організацію європейської економічної співпраці [11].

План Маршалла був презентований аж через 2 роки після війни, а почав працювати у 2 кварталі 1948 році (4 квітня). Фінансова допомога відповідно до плану була орієнтована на 4 роки, до 1952 року. Однак у зв'язку з збільшенням витрат в США, зокрема через війну в Кореї, американська влада згорнула програму у грудні 1951. Але американська допомога продовжувала надходити до Європи, але за іншою програмою. [12] Варто зазначити, що План Маршалла був не тільки про економічну допомогу постраждалим європейським країнам. Це було однією з основ впливу США на Європу. Допомогу пропонували й СРСР, однак він не погодився. Як і раніше, СРСР хотів отримувати допомогу без взяття на себе зобов'язань та контролю. Однак це суперечило американським планам розвитку. Крім того, у зв'язку з політичною

напруженістю в середині Європи, країни, що хотіли отримати американську допомогу, повинні були повністю виключити комуністів та їх ідеологію з уряду. Економічна та політична співпраця між країнами ще більше об'єднувала країни, а США стали лідером Західного світу. Таке зближення сприяло утворенню НАТО у 1949 році, а в 1952 році об'єднання вугілля та сталі, що стало передумовою створення Європейського Союзу [13].

Країни-учасники брали на себе певні економічні зобов'язання. Перш за все, країни мали працювати над розвитком внутрішньо-європейської торгівлі між всі країнами. Це повинно ще більше забезпечити взаємозв'язки між країнами та утворити спільний європейський ринок, що працює за ринковими механізмами. По-друге, країни мали працювати над розвитком промисловості, в тому числі у технологічних галузях, якою на той момент була транспортна галузь. По-третє, необхідно працювати на стабільність, зокрема у фінансовій системі. Крім того, країни мали витратити кошти за їх призначенням. Цьому допомагала постійна звітність кожної з країн перед США. Для контролю США створили Адміністрацію економічної кооперації. Вони аналізували діяльність кожної країни. Якщо країна виконує всі умови, то вона отримує фінансування на наступний рік [13].

Практично 90% всієї американської допомоги становила саме грантова допомога, яку не потрібно було повертати. Іншу частину становили кредитні програми. Спочатку кошти виділялись у ті сфери, які були життєво необхідними для країни. Спочатку найбільше коштів були направлені на їжу та корми, оскільки необхідно було уникнути голоду в країнах. В перший рік це була найбільша стаття допомоги. Потім допомога направляється для сировини та обладнання. Це вже дає змогу країнам виробляти товари та забезпечувати не тільки базові потреби. Надалі фінансується транспорт, енергоносії, науково-технічна сфера та адміністративні витрати. Тобто можна побачити, що допомога була від малого до великого. Спочатку це забезпечення базових потреб, збільшення виробничих можливостей, транспорт та наука, а вже потім адміністративні витрати.

Сумарна допомога європейським країнам становила 12,7 мільярдів доларів США, що в сучасному еквіваленті трохи більше 110 мільярдів доларів. Найбільша

допомога, відповідно до Плану Маршалла, була виділена Великій Британії. За 4 роки Британія отримала близько 2,8 мільярдів доларів, що становило орієнтовно 20% від всієї допомоги з боку США. Франція отримала до 20% допомоги. А в той же час Німеччина та Італія отримали по 10% кожна, що в два рази менше за допомогу Англії, втрати якої були дещо менші, якщо порівнювати з Німеччиною. За середньою оцінкою, за декілька років Плану Маршалла ВВП європейських країн зріс більш ніж на 30%, щорічне зростання було близько 10%. промислове виробництво зросло на 40%, сільське господарство на 10%, обсяги торгівлі зросли наполовину [14].

2.1.2 Досвід повоєнного відновлення Німеччини

Після Другої світової війни Німеччина була переможеною країною, яка зазнала найбільших руйнувань. Виробничі можливості Німеччини становили лише 15-20% від довоєнного рівня. Це була катастрофічна ситуація, однак вже за декілька років Німеччина змогла досягти довоєнного рівня, а потім стала першою країною в Європі, навіть не зважаючи на розділ. Практично одразу після 2 Світової війни уряд Німеччини на чолі з Людвігом Ерхардом, федеральним канцлером ФРН, запроваджує нову економічну політику задля відновлення країни та повернення до країн-лідерів в світі. Підхід до економічної політики був кардинальним. Основою такої політики став відхід від державного контролю та перехід до ринкових механізмів. Перш за все, було скасовано державний контроль над цінами та більшість обмежень для підприємництва. По-друге, необхідним було зменшення податкового навантаження, а державна бюджетна політика була спрямована на зменшення бюджетних видатків. По-третє, одним з найважливіших кроків для розвитку будь-якої економіки є ліквідація монополій, як приватних, так і державних. Крім того, успішний розвиток не можливий без експортноорієнтованої політики, яка була однією з ключових елементів «Німецького економічного дива». Така політика забезпечувалась відповідними податковими пільгами та певна допомога у наданні необхідних коштів для збільшення експортного потенціалу [15].

Звичайно, повоєнне відновлення не могло відбутись без інвестицій. Інвестиції були необхідні не тільки для відновлення зруйнованої інфраструктури чи житла, а й для відновлення та розвитку промисловості. Як і більшість європейських країн,

Німеччина втратила виробничі потужності, однак вона володіла передовими науково-технічними розробками, висококваліфікованими кадрами та сучасними технологіями. Частина коштів виділялась за Планом Маршалла, однак значну частину коштів становили саме внутрішні інвестиції. Надзвичайно важливим інструментом залучення інвестицій був вітчизняний фінансовий ринок. Перш за все, це комерційне кредитування. Однак громадяни також фінансували промисловий розвиток. Для цього населення вкладали кошти на спеціальних рахунках в ощадних банках, як надавали вкладникам премії, а підприємства могли отримати необхідні грошові ресурси для власного розвитку. Варто зазначити, що в Німеччині домінувала так звана пасивна інвестиційна політика, суть якої полягала в наступному. Пріоритетом є залучення коштів протягом якомога довшого періоду, навіть якщо таке фінансування може бути меншим за обсягом. Це сприяло тому, що інвестиції надходили протягом довгого періоду та рівномірно, що надавало більшу можливість вітчизняним підприємствам. Як наслідок, німецька політика призводила до збільшення обсягів національного випуску та експортного потенціалу [16].

Оскільки Німеччина розпочала війну та мала найсучасніші військові технології, союзники-переможці, зокрема США вирішили значно обмежити військовий потенціал Німеччини. Перш за все, це стосувалось промисловості, що займались будівництвом кораблів та авіабудування, що було найбільш технологічним в світі. Крім того, США та союзники ввели багато обмежень на німецьку промисловість, зокрема це були обмеження на виробництво сталі, автомобілів тощо. Звичайно, що така ситуація не могла позитивно вплинути на швидке економічне відновлення. Також багато заводів були вивезені з Німеччини як Радянським Союзом, так і європейськими країнами. Однак згодом всі зрозуміли, що обмеження необхідно зменшувати, оскільки Німеччина була та є однією з ключових країн Європи.

Метою такої економічної політики було повоєнне підновлення та подальший економічний розвиток Німеччини. Однак необхідно дослідити те, як німецька політика вплинула на економічні сектори та які з цих секторів стали драйверами відновлення, адже не всі сфери можуть призводити до найкращих результатів. Варто зазначити, що спочатку інші країни бажали розвивати Німеччину як

сільськогосподарську країну, однак таке рішення було практично одразу відкинуто. Практично одразу країна приєдналась до Плану Маршалла, де фінансова допомога надавалась на розвиток саме промисловості країн. Як вже зазначалось раніше, до війни Німеччина була однією з найбільших промислово розвинених країн, відповідно потенціал був великий. А кошти допомоги від Плану Маршала допомогли Німеччині частково відновити зруйновані підприємства, але більшу увагу були приділено будівництву нових підприємств відповідно до найбільш сучасних технологій. Тож одним з пріоритетних секторів відновлення став сектор машинобудування. Пріоритетними напрямками машинобудування стали ті галузі, що приносять найбільше доданої вартості. Це автомобілебудування, верстатобудування, приладобудування та виробництво побутової техніки. Фактично це були найбільш технологічні сектори XX століття, що зробили німецьку економіку однією з найбільш конкурентоспроможних економік світу. І навіть в XXI-му столітті, Німеччина залишається лідером в даних галузях, що зробило її одним з небагатьох технологічних лідерів. Однак Німеччина розвивала не тільки машинобудування. Зруйновані житлові будинки та інфраструктура потребували відновлення. Тому необхідним було також розвивати більш прості та необхідні галузі для того, щоб зменшувати імпортозалежність. Крім того, відбувався інтенсивний розвиток сільського господарства, харчової галузі та хімічної сфери. Країна експортувала не сировину, а займалась переробкою та надавала вже повністю готовий продукт, що звичайно давало країні більші прибутки.

Як наслідок, відповідна німецька політика та розвиток пріоритетних галузей Німеччини сприяли швидкому економічному відновленню після Другої світової війни. Крім того, за декілька десятиліть Німеччина стала третьою економікою світу, що є надзвичайно високим показником, яка в 1945 році була практично зруйнована. Протягом наступних років середнє зростання ВВП Німеччини становило близько 7-10%. Ключовим висновком повоєнного відновлення Німеччини є той факт, що Німеччина заробляла кошти задля вирішення свої внутрішніх проблем. Звичайно, іноземна допомога відіграла надзвичайно важливу роль, однак без зростання обсягу національного випуску, країна не може вийти на довоєнні показники з подальшим

економічним зростанням. Для цього ключовим завданням було відновлення та розвиток промисловості, яка могла забезпечити найбільші доходи, зокрема від експорту технологічної продукції. Однак іншими важливими сферами повоєнного відновлення було сільське господарство, хімічна, будівельна сфера та різні підгалузі машинобудування. За декілька десятиків років Німеччина стала лідером практично в усіх галузях, що мали найбільше доданої вартості в ХХ столітті. Це дало змогу країні заробляти кошти, подолати наслідки Другої світової війни та виплачувати репарації протягом наступних десятиліть [16].

Окремо важливо дослідити те, які макроекономічні сектори зараз є ключовими в економіці Німеччини, яка є однією з найбільш розвинених країн світу. Для цієї оцінки взято співвідношення між п'ятьма макроекономічними секторами за останні 20 років. Аналізуючи ці показники можна побачити, що за 20 років їх співвідношення практично не змінилось. Більше 30% займає четвертинний сектор. Наступним сектором за важливістю є вторинний сектор, адже Німеччина є однією з найбільших промислових країн. Разом ці два сектори займають більше 60% економіки країни. Добувна промисловість та сільське господарство (первинний макросектор) займає менше 1% економіки країни. Третинний сектор займає близько 16%. Найбільш технологічні галузі, що входять до п'ятиного укладу забезпечують більше 17% економіки країни. Зрештою, основою сучасної економіки Німеччини є розвинені сектори, зокрема переробна промисловість, сектор ІКТ, торгівля, транспорт тощо.

Рисунок 2.1 Частка макросекторів в економіці Німеччини в 2001-2022 роках, %

Джерело: побудовано автором самостійно за даними OECD [17]

2.1.3 Приклад повоєнного відновлення Південної Кореї

Досить цікавим та актуальним прикладом для України є досвід повоєнного відновлення Південної Кореї. Як і Україна, Південна Корея має під боком досить агресивного та небезпечного сусіда, але не зважаючи на це, Південна Корея зуміла забезпечити собі безпеку та подальший розвиток. Також варто зазначити, що за різними оцінками, Південна Корея виявилась однією з країн, що найбільш готова до війни. Тож є дійсно є чому вчитись. Також варто зазначити, що на відміну від України, Південна Корея практично не мала природних ресурсів, освіченої робочої сили, а площа країни набагато менша. До війни Корея була однією країною з великою відмінністю у розвитку регіонів. Північний частина Кореї (яка потім стала Корейською Народно-Демократичною Республікою) була більш розвиненою, оскільки даний регіон був наближений до Китаю та Росії. А після завоювання Кореї Японією, остання намагалась більше розвивати саме північну частину. Крім того, північна частина є більшою за площею та забезпечена значно краще природними ресурсами. Як наслідок, саме Північна Корея до війни мала набагато більше перспектив для розвитку та промисловий потенціал. Це стосувалось як видобувної промисловості, так і перероблювальної. В той же час ситуація в південному регіоні (зараз Південна Корея) була набагато гірша. Регіон мав значно меншу чисельність населення, практично немає природних ресурсів, а основною економіки південного регіону було сільське господарство. Тож на відмінну від передумов відновлення Західної Німеччини, Південна Корея не мала технологій, науково-технологічного потенціалу, виробничих потужностей, науковців, вчених та кваліфікованої робочої сили. Країна почала відновлюватись та зростати від малої бази. Таким чином, ще в середині XX-го століття Південна Корея була бідною слаборозвиненою країною, а вже в 1999-му році Південна Корея стала членом G20.

Після закінчення Корейської війни у 1953 році Південна Корея була повністю зруйнованою країною практично без жодних можливостей для відновлення та подальшого розвитку. Перші 10 років після війни в Південній Кореї практично не принесли успішних результатів. Країна мала надзвичайно великі показники корупції. Перш за все, це стосувалось уряду, який був повністю корумпований, а його

діяльність була зовсім неефективною. Загалом, перші роки після війни для Південної Кореї можна охарактеризувати як кризові. Це стосується як політичної кризи, оскільки чітко налагоджених державних процесів не було, а економічна криза характеризувалась зруйнованою промисловістю, інфраструктурою, неефективним сільським господарством та значною девальвацією національної валюти (корейська вона знецінилась в більш ніж в 10 разів). Важливу роль у відновленні Південної Кореї відігравали Сполучені Штати, які надавали велику фінансову допомогу Південній Кореї переважно грантами. Однак як вже згадувалось раніше, корумпований та неефективний державний апарат розкрадав та неефективно використовував американські дотації. Головними експортними товарами як і раніше залишалась продукція сільського господарства. Загалом, перше десятиліття повоєнного періоду для Кореї було дуже складним. Країна навіть не змогла вийти на довоєнні показники. Однак після виборів у 1961 році ситуація починає поступово покращуватись. Новий президент Пак Чон Хі починає боротись з корупцією та нормалізацією державного управління. Надалі відбувається ключова подія для Південної Кореї, що стало передумовою для її розвитку. Уряд на чолі з президентом вирішують зробити з Південної Кореї виробничий центр. А дешева робоча сила та територіальне розташування повинні сприяти цьому. Згодом Південна Корея починає активно співпрацювати з Японією, яка стала головним партнером для Кореї, оскільки понад 40% всього товарообігу Південної Кореї припадав саме на Японію. Оскільки Японія також активно розвивалась в цей період, Південна Корея продавала в Японію продукцію, що була дуже необхідною останній. Також уряд, а саме управління економічного планування, починає займатись створенням планів розвитку на 5 років, де метою було розвиток певних галузей промисловості. Зароблені на експорті кошти перетворювались у капітальні інвестиції, що сприяли ще більшому виробничому потенціалу. Країна активно сприяла надходженню іноземних інвестицій. Окрема увага була приділена розвитку експортоорієнтованих галузей. Разом з отриманням іноземних інвестицій, країна поступово отримувала нові технології, обладнання, знання тощо. Притік транснаціональних компаній сприяв тому, що внутрішня

конкуренція вітчизняних підприємств зростала, що в кінцевому результаті призвело до економічного розвитку та збільшенню експорту [18].

Окрему увагу необхідно приділити економічним секторам, що стали драйверами економічного розвитку Південної Кореї. Якщо коротко казати про принципи зростання, то Південна Корея рухалась за принципом від малого до великого, або від простого до складного. Це відображалось у тому, які галузі розвивались спочатку, а які почали зростати згодом. Як вже згадувалось раніше, до війни Південна Корея була нерозвиненою сільськогосподарською країною. Відповідно Південна Корея не могла стати одразу індустріальною країною, що виробляє продукцію з доданою вартістю. Після 1960 року в країні почали утворюватися великі виробничі конгломерати, що спочатку почали займатись простим нетехнологічним виробництвом. Спочатку країна почала експортувати продукцію текстильної промисловості. Надалі розвивалось виробництво будівельних матеріалів та хімічна промисловість. Згодом країна забезпечувала цементом багато сусідніх країн. Активний розвиток Азійського регіону вимагав збільшення кількості вантажних кораблів. Південна Корея починає активно займатись будівництвом торгових суден, більша частина яких була експортована в Японію, яка збільшувала експорт в США через Тихий океан. Поступово зростає потреба Південної Кореї у металургії, оскільки швидкий розвиток суднобудування та інших галузей вимагав металу. На той час Південна Корея не могла технологічно дозволити собі будівництво металургійних комбінатів. Що цікаво, США на той час відмовили Південній Кореї у будівництві металургійних заводів. Тому Південна Корея попросила Японію у якості репарацій побудувати металургійний комбінат. Згодом утворилась металургійна компанія POSCO, яка стала одним з світових виробників сталі. Згодом зростають обсяги виробництва продукції машинобудування. В період 1970-1980-х років в світі відбувається активний розвиток електроніки. В цей же час утворюється та швидко зростає сектор машинобудування. Потім Корея починає активно розвивати військово-промисловий комплекс, який згодом стає одним з найбільших в світі [19].

Таким чином, на прикладі Південної Кореї можна яскраво побачити приклад того, як країна, яка практично не мала нічого до війни, зменшувала свою залежність

від імпорту. Згодом Південна Корея займалась лише переробкою сировини, яку вона не мала. Країна почала купувати дешеву необроблену сировину, а експортувала вже готові вироби. Звичайно, у період повоєнного відновлення та першого періоду економічного зростання надзвичайно велику роль відігравали США, які надавали фінансову допомогу. Також, на відміну від Німеччини, Південна Корея використовувала репарації, які сплачувала Японія. Ці дії Південної Кореї змогли за 40 років зробити країну розвиненою. Уряд зробив ставку на промисловість, яка за одне десятиліття стала локомотивом економіки Південної Кореї. Країна одразу орієнтувалась на міжнародні ринки та виробляла те, що мало великий експортний потенціал. Що цікаво, більшість сучасних найбільших технологічних компаній розпочинали свою діяльність з простого виробництва, а потім почали виробляти одну з найкращих в світі продукцій в світі. Наприклад, сучасний світовий лідер автомобілебудування Hyundai розпочинав свою діяльність з виробництва цементу. Інші компанії мають досить схожий досвід [20].

В результаті політичних та економічних змін в Південній Кореї протягом 1961-1970-их років, ВВП країни зростає більш ніж на 10% кожного року. Спочатку американські дотації складали близько половини бюджету Південної Кореї, однак через 10 років, коли ВВП країни зріс більш ніж в 3 рази, фінансова допомога з боку США вже не була потрібна [20]. Відповідна економічна політика та розвиток промисловості сприяли тому, що за декілька десятиліть Південна Корея, що була нерозвиненою сільськогосподарською країною, змогла значно перевершити довоєнні показники, а згодом стала тринадцятою економікою світу та п'ятою за експортом технологічної продукції. Країна починала від простої нетехнологічної продукції, а потім власними силами перейшла до найбільш технологічної продукції.

Для кращого розуміння ролі кожного з макросекторів в економіці Південної Кореї необхідно проаналізувати структуру економіки відповідно до макросекторів. За останні 20 років найбільший вплив на ВВП має вторинний макросектор, частка якого досягає 40% у ВВП країни. Наступним сектором є четвертинний, частка якого сягає близько 30%. Роль третинного та п'ятинного сектора приблизно однакова (в межах 13-16%), проте за 20 років п'ятинний сектор демонструє зростання. Як і в більшості

розвинених країн, частка первинного сектора залишається близько 2% та продемонструвала незначне падіння за останні 20 років. Зрештою, в результаті проведення даного аналізу стає зрозуміло, що основою економіки Кореї, як і Німеччини, є вторинний та четвертинний макросектор, а саме галузі промисловості, сектор цифрових технологій, фінансова-страхова діяльність, освіта та наука.

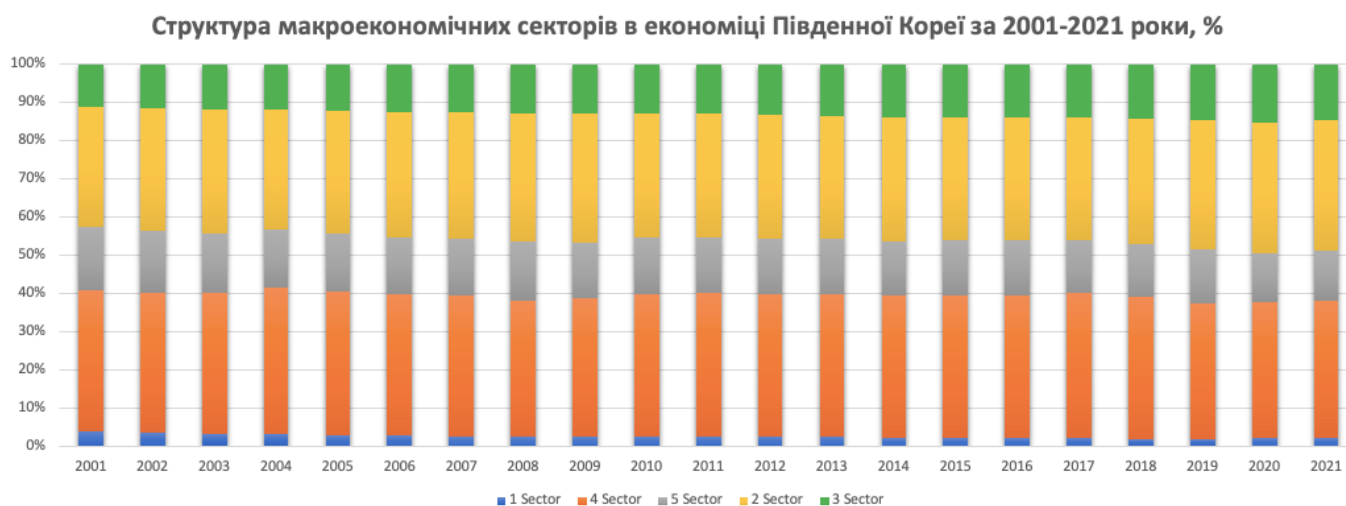

Рисунок 2.2 Частка макроекономічних секторів в економіці Південної Кореї, %
Джерело: побудовано автором самостійно за даними OECD [21]

2.1.4 Висновки щодо успішних прикладів повоєнного відновлення

Загалом, якщо аналізувати досвід повоєнного відновлення більшості країн світу, то всі вони мають приблизно однаковий досвід. Це стосується практично всіх країн, чий приклад можна вважати успішним. Звичайно, кожна з сьогоденних успішних країн мали різні умови. Велика Британія була країною-переможцем, інфраструктурні втрати були не надто великими, однак боргова залежність була величезною. Франція отримала значно більші руйнування інфраструктури та промисловості. Італія, Польща, Югославія та європейські країни мали свої особливості. Японія була зруйнованою, однак її соціально-культурні особливості позитивно вплинули на повоєнне відновлення Японії. Інші країни, наприклад Ізраїль, також мають дещо унікальний досвід, однак практично всі країни запроваджували дуже схожі інструменти економічного зростання. Теж саме прослідковується в секторів, що стали основними під час повоєнного відновлення та подальшого економічного зростання.

Шляхи відновлення в країнах децю відрізнялись, оскільки країни мали різне територіальне розташування, природні ресурси, виробничі потужності, технології та партнерства, однак всі вони мали спільні інструменти повоєнного відновлення. Перш за все, країни починали зі зменшення державного регулювання та переходу до ринкових механізмів. Вільна конкуренція дозволила країнам конкурувати між собою, експортувати продукцію та заробляти кошти на зовнішніх ринках, де країни заробляли кошти, в тому числі й для повоєнного відновлення. По-друге, країни ліквідували всі монополії (державні також) та провели широку хвилю роздержавлення, внаслідок якої практично всі підприємства були приватизовані, а частина ліквідована. Як наслідок, державний бюджет отримав кошти внаслідок приватизації, а підприємці отримали виробничі потужності, технології для успішної конкуренції на світових ринках. А ліквідація монополій допомогла перейти до справжньої ринкової економіки. Окремим важливим інструментом було зменшення податкового навантаження, оскільки в післявоєнний період, коли підприємства зруйновані, рівень споживання невеликий, підприємства не в змозі сплачувати великі податки. Зароблені кошти підприємствам краще витратити на модернізацію обладнання, розширення виробничих можливостей тощо. Разом з цим, період повоєнного відновлення потребує фінансування. Для цього країни розвиваються фінансовий ринок. Найбільш важливими є кредитний та фондовий ринки, оскільки саме вони допомагають суб'єктам підприємницької діяльності залучати необхідні фінансові ресурси для розвитку, особливо коли кошти обмежені в період повоєнного відновлення. Також політика була націлена на залучення інвестицій. Зокрема важливу роль відіграють капітальні інвестиції – інвестиції в основні засоби задля розвитку підприємництва. Для менш розвинених країн дуже важливими є іноземні інвестиції, оскільки саме вони допомагали країнам отримувати нові підприємства, технології та збільшення виробничих спроможностей. І звичайно країни намагались збільшувати експорт власної продукції для завоювання світових ринків. Варто також зазначити, що уряди успішних країн також вибудовували власні стратегії розвитку та намагались виділяти пріоритетні сфери, що можуть та повинні стати драйверами в повоєнного відновлення [22,23].

Якщо оцінювати розвиток економічних секторів, то в період повоєнного відновлення в успішних країнах їх досвід був практично однаковий. Спочатку, країни почали з розвитку більш простих та нетехнологічних галузей. По-перше, це вимагає значно менших інвестицій, а фінансові ресурси в повоєнний період завжди обмежені. По-друге, не освоївши просте виробництво, країна не може переходити до високих технологій. Крім того, продаж дешевих та простих продуктів практично завжди гарантує надходження від експорту. А конкуренція на таких ринках часто є простішою, оскільки питання якості ще не таке гостре. По-третє, це можливість набувати капітал, а зароблені кошти інвестувати в подальший розвиток. По-четверте, це можливість зменшувати власну імпортозалежність. Особливо це актуально для менш розвинених країн, які ще не мають сектори з великою доданою вартістю ще не розвинені. Якщо говорити саме про економічні сектори, то спочатку розвивались сектори будівництва, сільського господарства, прості сфери переробної промисловості, зокрема харчова промисловість, текстильна, металургія, хімічна тощо. Однак швидке повоєнне відновлення та подальше економічне зростання не можливо без розвитку технологічних макроекономічних секторів. Це сектори з більшою доданою вартістю, що вже характеризуються нецінковою конкурентоспроможністю експорту. Варто зазначити, що розвиток таких секторів вимагає більше ресурсів та інвестицій. Якщо країна не мала технологій до війни, то єдиним варіантом розвитку технологічних секторів є залучення іноземних інвестицій. Це надходження сучасних технологій, обладнання, культури виробництва тощо. Також поступовий розвиток вітчизняної промисловості та збільшення інвестицій сприятимуть технологічному розвитку. Надалі розвинені країни починають розвивати сектори інформації та комунікації, професійну та наукову діяльність, переробну промисловість, а саме машинобудування (комп'ютери, автомобілебудування, авіабудування, верстатобудування, фармацевтика тощо).

Відповідно основним макросектором повоєнного відновлення був саме вторинний сектор, оскільки розвиток переробної промисловості продукував найбільше доданої вартості та був основою експорту країн. А сектор будівництва допомагав відновлювати руйнування та сприяв інфраструктурному розвитку.

Первинний сектор відігравав допоміжну роль в економіці країни та забезпечував сировиною вторинний сектор. В той час четвертинний та п'ятинний сектор ще не були виділені окремо, але роль сфери послуг (тогочасного третинного сектора) зростала з кожним роком та є надзвичайно важливою компонентою сучасного зростання розвинених країн, особливо це стосується п'ятинного сектора.

2.2 Макроекономічні оцінки України

2.2.1 Загальна характеристика економіки України

Економіка України ще до війни мала досить багато проблем, а військові дії ще більше погіршать ситуацію. Економіку не можна описати як стабільну, швидкозростаючий та таку, що відповідає потребам України та її громадян. За 30 років Україна пережила економічні та політичні негаразди, коронавірус, війну, а попереду чекають подальші випробування. Звичайно така ситуація впливала на макроекономічні сектори, які мають свої особливості та проблеми.

В порівнянні з сусідніми країнами, вітчизняна економіка має досить багато особливостей, які з часом призвели до великої кількості проблем. Розпочати необхідно одразу з набуття Україною незалежності в 1991 році. На відміну від сусідніх країн, зокрема країн Східної Європи, Україна не змогла одразу обрати свій шлях розвитку. Це можна навіть назвати передумовою подальшої невизначеності України. Також можна згадати про відсутню національну ідею, що разом з відсутністю векторів розвитку привело до тих результатів, що країна має зараз. Загалом є ряд факторів, чому Україна має саме таку економіку.

Політична невизначеність та відсутність дієвих економічних стимулів негативно впливало на формування вітчизняної економіки. Через відсутність розвитку демократичних інститутів, суспільство отримує недіючу правоохоронну систему, корупцію тощо. Внаслідок невдалої приватизації та можливості контролювати великі промислові ресурси, зокрема через дії держави, в Україні формується дуже потужна олігархічна система, що складається з декількох ключових промислово-фінансових груп, що беруть під контроль практично всі природні

ресурси та промисловість. Формуються монополії, які належать як олігархам, так і державі. Формується рентна економіка. А треба розуміти, що при таких умовах західний капітал побоюється вкладати інвестицій в таку економіку. Крім того, на політичному рівні країна не вбачає потребу в західних інвестиціях та модернізації підприємств. Також варто зазначити, що Україна вступила в нові для себе економічні відносини без розуміння основ ринкової економіки. Особливо гострою дана проблема була для керівників, так званих червоних директорів, які керували великими промисловими підприємствами. Крім того, державна бюджетно-податкова, монетарна політики не створювали передумов для розвитку.

Окремо варто зазначити про таку особливість вітчизняної економіки як тіньова економіка. За різними оцінками, її обсяги можуть становити до 50% всієї економіки, однак офіційними оцінками є орієнтовно 30%. Але це все одно дуже великі обсяги. Тіньова економіка є наслідком соціально-економічних реформ, однак вона є і частковою причиною, що негативно впливає на макроекономічні сектори. При значній частці тіньової економіки підприємства не можуть нормально розвиватись, експортні можливості дещо менші, а потенційних інвесторів така ситуація відлякує. Як наслідок, тіньова економіка дуже шкодить розвитку більшості вітчизняних макроекономічних секторів.

Але проблема була не тільки в суспільно-політичних відносинах. Після розпаду Радянського Союзу Україна отримала значні промислові потужності, однак це не означало розвинену та конкурентоспроможну промисловість. Перш за все, вітчизняна промисловість була націлена на планове виробництво, яке не враховує потреби та бажання потенційних покупців. По-друге, радянський підхід до розгалуженого виробництва та кооперації, коли різні складові до товару виробляються в регіонах, призвів до того, що вітчизняній промисловості необхідно було кооперуватись з різними заводами в різних пострадянських країнах. Як наслідок, вітчизняна промисловість не могла виготовляти готовий товар, оскільки не могла виготовити всі його компоненти. По-третє, радянська промисловість характеризувалась значними диспропорціями у галузевій структурі. Це означає, що промисловість не виробляла в достатній кількості товари масового ужитку, що було однією з причин постійних черг

та відсутності товарів на полицях магазину. В той же час деякі інші сфери виробляли продукцію в надзвичайно великих кількостях, що й спричинювало економічні диспропорції та низьку якість життя населення. Яскравим прикладом може виступати оборонна промисловість, яка в порівнянні з розвиненими країнами, займала величезну часту у радянській економіці. Також практична більшість вітчизняних товарів не змогли конкурувати з Заходом на світових ринках. Як виявилось, українська продукція надзвичайно сильно відставала від продукції європейських країн чи США. Навіть, як здавалось, розвинені металургійні комбінати, підприємства хімічної промисловості виготовляли продукцію невисокої якості та морально застарілу. Крім того, саме виробництво було дуже енергозатратним, неекологічним та відставало в технологіях. Сфера машинобудування була слаборозвиненою. Як відомо, Радянський Союз надзвичайно сильно відставав від Заходу у секторі машинобудування. Зокрема це стосується автомобілебудування, верстатобудування тощо. Часто радянські товари були просто копіями, не завжди навіть ліцензійними, західних товарів. Сфера електроніки та електротехніки дуже сильно відставали. Побутова техніка була взагалі не конкурентоспроможна. Тож не дивно, що після відкриття кордонів Україну заповнили дешеві та якісні європейські електротовари, що практично одразу ліквідувало вітчизняне точне машинобудування. Звичайно, не всі галузі промисловості були технологічно відсталими. Все ж таки певні сфери оборонного комплексу, авіаракетобудування були розвиненими, однак їх частка в структурі економіки не може бути високою. Крім того, все одно ця продукція відставала від продукції розвиненого світу. Тому насправді після розпаду СРСР Україна отримала досить обмежений промисловий потенціал. Навіть продукція текстильної чи харчової промисловості відставали від світових тенденцій. Сільське господарство було неефективним та мало екстенсивний тип розвитку. В ньому було зайнята велика частина населення, однак результат був невеликий. Крім того, Україна виробляла не готовий продукт, а лише сільськогосподарську сировину, яка потребувала подальшої переробки.

Окремо варто зазначити роль росії в економіці незалежної України, адже росія мала дуже негативний вплив не тільки на політику України, а ще на її промисловість.

Росія була великим інвестором для України. По-перше, Україна в силу своїх внутрішніх проблем була не дуже цікава для Заходу. В той же час і Україна не була сильно зацікавлена в західному капіталі. А по-друге, сама Україна не була проти відносин та інвестицій з росії. По-третє, внаслідок радянської кооперації підприємств Україні необхідні були партнерства, адже самостійне виробництво не було можливим. Негативний вплив росії почався з купівлі нафтопереробних заводів й практично одразу монополізувала нафтовий ринок України. Це також стосувалось металургійної галузі, сфер машинобудування тощо. Але російські інвестори діяли не як інвестори з розвинених країн (розвивали підприємства, збільшували прибуток тощо), а банкрутували та руйнували ці підприємства. Ці підприємства могли успішно конкурувати з російськими, однак росія спеціально ліквідовували українські підприємства з метою, щоб тільки російські компанії були представлені на світовому ринку. При цьому була купівля підприємств за заниженими цінами, невиконання інвестиційних зобов'язань тощо. Питання національної безпеки та економічних інтересів було не пріоритетним. Такий російський вплив був практично в усіх галузях економіки України, і, як наслідок, це був ще один негативний додатковий економічний фактор.

Таким чином, після 1991 року Україна виходила на світовий ринок з простою нетехнологічною продукцією. Отримана радянська база значно відставала на роки від західних технологій. В Україні практично не було можливостей одразу постачати конкурентоспроможну продукцію. Всі наявні підприємства потребували значних інвестицій, технологій та модернізації. Однак через олігархічну систему, відсутність іноземних технологій та внутрішню економічну політику, Україна не змогла перейти на новий технологічний рівень, не дійшла до рівня промисловості Західних країн. Як наслідок, Україна виробляла продукцію сільського господарства, яке розвивалось, однак через державну політику, відсутність ринку землі не могло вийти на величезні обсяги. Крім того, це не виробництво продукції харчування, а просто необроблені культури, з яких вже інші країни виготовляють готову до споживання продукцію. Наявність природних ресурсів, перш за все металевих руд, зробила сектор добувної промисловості однією з основ вітчизняної економікою. Часто це був експорт навіть

не сталі, а просто видобутих та необроблених металевих руд. Тож не зважаючи на тези про могутню радянську промисловість, основою економіки незалежної України стали прості, нетехнологічні сектори. Однак варто зазначити, що не зважаючи на велику кількість проблем, внутрішніх та зовнішніх обставин, за 30 років вітчизняна економіка значно трансформувалась в і позитивному напрямі.

Найкращим показником, що в загальному продемонструє економічну ситуацію в Україні є ВВП. Перш за все, це показники оцінки загальних обсягів економіки та темпів її зростання. Зважаючи на українські реалії інфляції та девальвації національної валюти, найкращим варіантом буде аналіз ВВП країни у доларах США. Оцінка саме в доларах США є загальноприйнятим виміром ВВП будь-якої країни. Крім того, це дає кращу можливість порівнювати країни між собою та відповідно оцінювати економічний потенціал, зокрема повоєнного відновлення. Оцінка динаміки економічних змін найкраще аналізувати за допомогою динаміки змін реального ВВП України. Відповідно позитивна динаміка відображатиме загальне зростання макроекономічних секторів.

Аналізуючи ВВП України за всю історію незалежності, можна зробити наступні висновки. Рисунок 2.3 чудово відображає всі економічні потрясіння в історії України, що відповідно впливатиме на макроекономічні сектори. Починаючи з 1990 року ВВП України починає стрімко зменшуватись. Дане падіння спостерігалось до 2000 року. Якщо говорити про темпи падіння, то в 1993-1995-их роках падіння становило більше 20%, що є надзвичайно великим падінням. З 80 мільярдів доларів США в 1990 році ВВП впав до 45 мільярдів в 1995 році. Як вже зазначалось раніше, вітчизняна економіка в цей період залучається до міжнародних ринків. Продукція на світових ринках практично не була неконкурентоспроможна, кооперації між країнами колишнього СРСР немає, а виробництво великої кількості продукції для власного ринку непотрібне. Практично всі колишні вітчизняні товари замінюються на якісні та дешеві імпортні товари. Тому обсяг національного виробництва стрімко спадає. Промисловість не залучає інвестиції та деградує, що зумовлює ще більше падіння. Період 2000-2008-их років в Україні спостерігається значне економічне зростання. В середньому, це зростання на 5-7% щороку, що для вітчизняної економіки було дуже

високим показником. В цей час Україна отримує багато інвестицій, ціни на сировину зростають, національне виробництво все ще має часткові можливості. Але варто зазначити, що інвестиції в цей період не були капітальними, а були переважно фінансовими та направлені на невиробничі сектори. Тобто в цей період Україна не збільшувала свій промисловий потенціал, не отримувала технології тощо. Як наслідок, такі інвестиції не сприятимуть подальшому зростанню. Активно зростає фінансовий сектор, однак виробничі та основні макроекономічні сектори не розвиваються. Наслідком такої незбалансованої економіки в період світової фінансової кризи Україна отримала падіння у 15% в 2008-2009 роках. В порівнянні, ВВП країн Східної Європи впав на 6-9%, що набагато менше, ніж в Україні. Це ще більше продемонструвало диспропорції у макроекономічних секторах, проблеми в яких і сприяли такому економічному падінні. Починаючи з 2009 року спостерігається поступове зростання до 2013-го року. Цей період був складним для України. Відбуваються зміни у політичних елітах, що впливає на вітчизняну економіку. Невизначеність у напрямі розвитку, конфлікти уряду з бізнесом, підтримка фіксованого валютного курсу, продаж золото-валютних резервів негативно впливали на макросектори. Російська агресія 2014 року дуже негативно вплинула на економіку. Перш за все, Україна лишилась 3 областей, де Донецька та Луганська області були основою тогочасної економіки. По-друге, було втрачено основний ринок для українського виробництва – ринок росії. Крім того, це додаткові витрати на сектор оборони, політична нестабільність тощо. З цього часу роль та місце макроекономічних секторів в економіці суттєво змінюється. Частина важкої промисловості втрачено, в частині секторів обладнання зношена, конкурентоспроможність продукції падає, що спричинило падіння одних секторів та зростання інших. Активно зростає сектор ІТ та сільського господарства. Це дозволило Україні у 2021 році вийти на найвищі в історії економічні показники. В 2021 році ВВП України перевищив 200 мільярдів доларів США, що можна вважати справжнім успіхом для України. Однак нова хвиля російської агресії в 2022-му році привела до нового падіння економічних показників, що виявились найгіршими за всі роки. Але тут немає нічого дивного, оскільки Україна переживає повномасштабне вторгнення

однієї з найбільших армій світу. Зважаючи на це, офіційне падіння ВВП у розмірі 29,2% є досить позитивним для України, оскільки очікуване падіння оцінювалось в близько 40%. Однак довоєнний розвиток певних секторів має позитивний вплив на воєнну економіку, і такі сектори звичайно можуть стати драйверами розвитку.

Рисунок 2.3 ВВП України за 1990-2022 роки

Джерело: побудовано автором за даними Мінфіну та Світового банку [24,25]

ВВП на душу населення демонструє краще економічну ситуацію в Україні. Загальний ВВП є важливим показником, однак він не враховує можливості економіки, зокрема чисельність населення. Відповідно країна може мати досить високі показники ВВП, однак в перерахунку на одну особу це невисокі показники. Схожа ситуація і в Україні. Тільки в 2021 році ВВП на душу населення наблизився до 5 000 доларів США (4 834\$), що є дійсно невисоким показником. За цим показником Україна знаходиться на рівні слаборозвинених країн, оскільки цей показник не доходить навіть до 10 000 \$. Однак це тільки дані за 2021 рік, а раніше ситуація була ще гіршою. Як і ВВП, ВВП на душу населення з 1990 року стрімко зменшується. Варто зазначити, що існує багато питань до об'єктивності даних за період 1990-их. З одного боку обсяги виробництва спадали, промисловість занепадала, складна інтеграція в світові ринки, відсутність іноземних інвестицій підтверджують думку про падіння валового продукту. Але в той же час зростають обсяги імпорту, стрімко зростає кількість автомобілів, будується нові житлові приміщення, зростає мале та середнє підприємництво, активно зростають обсяги споживання. Також фінансовий сектор мав велику кількість проблем. Тож у період 1995-1998 років, коли ВВП був

менше 50 мільярдів доларів, рівень життя населення був кращим за період 1990-1993 років. Але вже з 2000-го року ВВП на душу населення стрімко зростає. Це був період справжнього економічного покращення, що звичайно відображався і на економічному рівні життя. ВВП на душу населення становить близько 4 000 доларів США. Темпи зростання перевищують 5% на рік. Однак залишаються економічні проблеми, що лише поглиблюються з фінансовою кризою 2008-го року. Потім відбувається поступове зростання та падіння в 2014 році. ВВП зменшується до 2 100\$. Однак внаслідок економічних змін, розвитку нових секторів Україна в 2020-2021 роках виходить на найвищі показники. Варто зазначити, що в 1990 році чисельність населення була близько 52 мільйонів осіб, а офіційні дані за 2021 рік становлять 41,3 мільйона. Низькі показники ВВП демонструють низькі заробітні плати, що відповідно відображається на рівні життя населення. Тож окрім невисоких показників ВВП, чисельність населення зменшується, що негативно впливає на економіку та чисельність робочої сили.

Рисунок 2.4 ВВП на душу населення в Україні за 1990-2021 роки

Джерело: побудовано автором за даними Мінфіну та Світового банку [24,26]

Зрештою, аналіз ВВП України підтверджує думку про те, що більшість макроекономічних секторів України залишаються нерозвиненими. Перш за все, це стосується макросекторів з високою доданою вартістю, оскільки без них неможливо вийти на високі показники. Відповідно економіка має багато проблем, які необхідно вирішувати. Подальший детальний аналіз макроекономічних секторів буде в наступних частинах, однак вже зараз можна зробити висновок про наявність великих проблем. Крім того, такі низькі показники демонструють нерозвиненість фінансових

ринків, недостатність капітальних інвестицій, проблему в інфраструктурі тощо. Наявних коштів в країні просто не вистачає на таку кількість населення. Також прослідковується залежність обсягів ВВП від цін на сировину та сільськогосподарську продукцію на світових ринках. Через цінову конкурентоспроможність вітчизняного експорту Україна залежить від світових цін. Період 2000-х років був періодом високих цін на метали, що було однією з складових економічного зростання того періоду. Також ситуація характерна для 2019-2021 років. Високі ціни на продукцію сільського господарства та металеву руду на світовому ринку допомогли Україні пережити період коронавірусу та навіть вийти на найвищі показники ВВП в історії. Війна ще більше поглибила наявні проблеми. Частина виробничих потужностей втрачено, поля заміновано тощо. А це в свою чергу означає, що власними силами Україна не зможе забезпечити економічне відновлення, зокрема і розвиток макроекономічних секторів.

2.3.2 Оцінка економіки України відповідно до технологічних укладів

Наступною частиною загального аналізу стану вітчизняної економіки є характеристика промисловості відповідно до технологічних укладів. Створення та впровадження кардинально нових технологічних змін зумовлюють перехід до нового технологічного укладу. Дана характеристика є важливою, оскільки це дає можливість оцінити частку технологічного виробництва в країні, а відповідно її конкурентоспроможність на світовому ринку та подальші перспективи розвитку. Відповідно якщо більшість економічних секторів належить до менш технологічних укладів, країна виробляє більш примітивну продукцію, де частка доданої вартості значно менша. Країна заробляє менше коштів та не має шансів у економічному зростанні. Якщо країна не накопичила достатньо ресурсів та технологій, вона не може перейти на нового технологічного укладу. Сьогодні економісти виділяють 5 ключових технологічних укладів. Є також 6 уклад, однак це уклад майбутнього. Перші два уклади пов'язані з першою промисловою революцією, будівництво залізних доріг, паровими двигунами та активним розвитком металургійної промисловості. На сьогоднішній день ці технологічні уклади не є актуальними,

оскільки їх час закінчився у кінці XIX столітті, що пов'язано вже з розвитком нових технологій, неактуальністю та відсталістю старих. Третій технологічний уклад вже є важливим у сучасному світі. Продукцію цього сектора можна описати як низько технологічну, однак вона необхідна в економіці та для життя людей. Це продукти харчування, текстильна промисловість, нафтогазопереробка, металургія тощо. Продукція цього укладу є важливою, однак її частка у світовій торгів є невеликою. До продуктів четвертого технологічного укладу відноситься вже та продукція, що потребує середнього рівня технологій. Це основний рушій розвитку у XX-му столітті. На той час така продукція забезпечувала країнам зростання та рухала технології вперед. Основою цього укладу було машинобудування (окрім комп'ютерів) та хімічна промисловість. На цьому етапі вже наявність технологій розділила країни на розвинені (ті, що займаються інноваціями та створюють готову продукцію) та менш розвинені (ті, що постачають сировину та імпортують технологічну продукцію). Цей уклад донині спроможний на технологічний розвиток, створення інновацій та зростання. Без продукції цього сектора майбутнє неможливе. Четвертий технологічний уклад є основою зараз навіть для високорозвинених країн, однак його частка поступово зменшується. Починаючи з кінця XX-го століття активно розвивається п'ятий технологічний уклад. Цей етап вже потребує найбільш сучасних технологій та відповідно великих інвестицій. Це виробництво комп'ютерів, електроніки та фармацевтики. Комп'ютерні технології є ключовим фактором розвитку сучасної світової економіки. Саме цей сектор зараз створює найбільшу додану вартість та залучає найбільші інвестиції. Цей сектор представлений лише розвиненими країнами, які вже пройшли попередні етапи та мають технології для розвитку п'ятого укладу. Однак на сьогоднішній день виділяють вже шостий технологічний уклад, що тільки формується. Вважається, що він розпочався в 2010 році, однак його активний розвиток відбудеться після 2030 року. Ключовими сферами даного укладу виділяють нано(біо)технології та штучний інтелект. Варто зазначити, що країна повинна накопичити достатні ресурси та технології для того, аби перейти на наступний уклад. Неможливо пропустити певний уклад та перейти до наступного. Тому розвинені країни і відрізняються від менш розвинених, що в силу технологічної

відсталості залишаються на попередньому рівні розвитку. І навіть не всі розвинені країни можуть перейти до наступного. Яскравим прикладом тут можуть слугувати розвинені країни Європи, які є лідерами четвертого укладу, однак комп'ютерні технології займають значно меншу частку в економіці країни [27].

Проаналізувавши обсяги реалізованої вітчизняної продукції за останні декілька років можна зробити ряд наступних висновків. Протягом цього періоду значних змін у виробництві України не відбулось. Близько 80% становить продукція третього технологічного укладу. Це демонструє відсталість та не технологічність вітчизняної промисловості. Основою є продукція харчової промисловості та металургія. Це є дуже негативною характеристикою, що знову підтверджує слабкий розвиток вітчизняних економічних секторів. Продукція, що відноситься до четвертого технологічного укладу, становить близько 20%. Основними секторами в Україні в цьому укладі є хімічна промисловість, машини та різні устаткування. На жаль, продукція п'ятого технологічного укладу становить менше 2%. Так, Україна обмежену кількість технологічної продукції, однак вона може вироблятися і для внутрішнього ринку, зокрема через державні закупівлі. Для кращого розуміння того, яка насправді роль технологічної продукції, можна буде оцінити за допомогою експортних потенціал. Це може сказати про неконкурентоспроможні української продукції п'ятого укладу. Якщо аналізувати динаміку технологічних змін, то результати є невтішними. На початку 2000-их років продукція третього укладу становила близько 77%, а вже в 2022-му та 2023-му році становила близько 83%. В цей же час зменшується роль четвертого технологічного укладу. Частково це може стверджувати про деградацію економіки, оскільки за 20 років зросла частка продукції третього укладу, що вимагає найменших технологій та продукує низьку додану вартість. З 2000-го року Україна поступово втрачає хоч якесь машинобудування та хімічну промисловість. Практично відсутність прямих іноземних інвестицій, особливо у виробничі галузі, сприяло тому, що Україна не отримала необхідних інвестицій, а внутрішня соціально-економічна ситуація унеможливила власний технологічний розвиток, оскільки навіть при «ідеальній» системі, Україна не мала необхідних фінансових ресурсів для розвитку всіх макроекономічних секторів,

особливо технологічних. Чудовим прикладом можуть слугувати країни Східної Європи, розвиток яких почався з освоєння більш простих галузей, що також підтримувались закордонним капіталом. В порівнянні з більш розвиненими країнами, чудово видно диспропорції у розвитку. Частка товарів третього технологічного укладу є найменшою. Так, вона приносить десятки мільярдів доларів, однак основою економіки є продукція четвертого та п'ятого технологічного укладу. Вже в залежності від самих розвинених країн залежить роль кожного з укладів. Не всі розвинені країни ще зробили основою розвитку п'ятий технологічний уклад. Все ще багато країн «застрягли» на четвертому. Це означає, що навіть не всі сьогоденні розвинені країни можуть перейти до вже шостого укладу, який вимагатиме ще більше сучасних технологій. Тож можна зробити висновок, що шостий технологічний уклад, на даний момент, є недосяжним для України. Спочатку необхідно основою економіки зробити продукцію четвертого укладу та розвивати п'ятий. Якщо суттєвих змін в економіці країни не відбудеться, подальше технологічне відставання ще більше відокремить Україну від розвинених країн, а подальший розвиток буде все важчим і важчим.

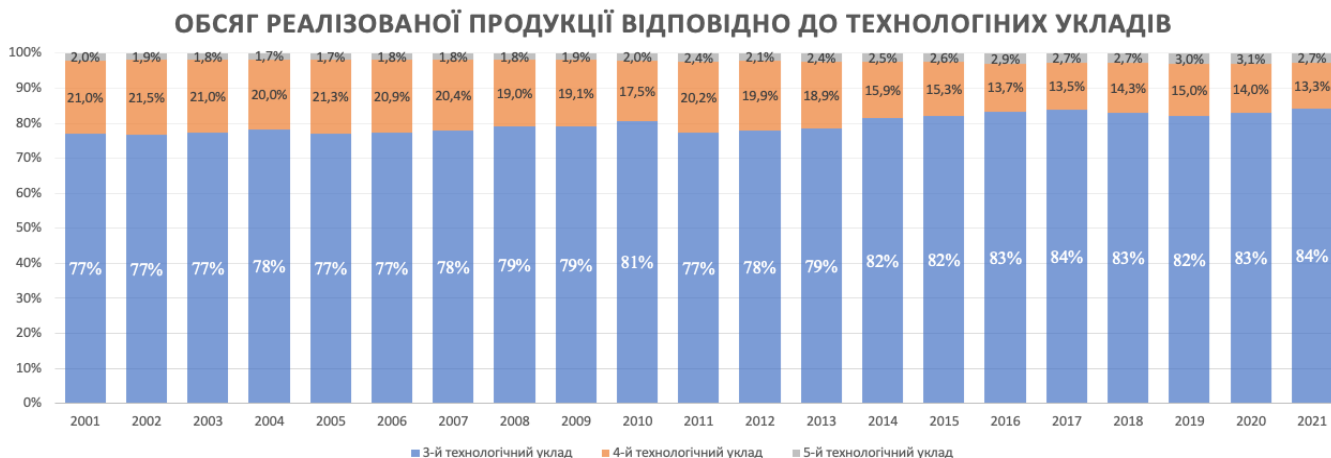

Рисунок 2.5 Обсяг реалізованої вітчизняної продукції відповідно до технологічних укладів

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [28]

2.3.3 Оцінка структури макроекономічних секторів України

Наступним та одним з ключових елементів оцінки макроекономічних секторів є оцінка структури макроекономічних секторів за доходами (виручкою) відповідно до

видів економічної діяльності. Чим більша частка сектора у ВВП, тим більше продукції він виробляє. Високі показники доходів демонструють більшу розвиненість сектора та вказують на спеціалізацію країни. Для виокремлення драйверів економічного відновлення це буде один з двох ключових показників, що вказуватиме на який сектор буде ключовим у відновленні. Тому в подальшому буде важливо проаналізувати структуру експорту, що дасть краще відображення пріоритетних напрямів розвитку та потенційних драйверів економічного розвитку.

У вітчизняній структурі макроекономічних секторів найбільшу частку займає третинний сектор. З 2000-го року по 2021 рік частка цього сектора практично не змінювалась та становить близько 28-30% залежно від року. Також можна відмітити, що в період економічних криз частка цього сектора зростає на 1-2%. Така ситуація була характерна для 2008-2009-их років та 2013-2015-их років. Другим за розміром є четвертий макросектор. За 20 років, частка цього сектора зросла з 20% до 29% в 2021 році. Від початку незалежності вторинний сектор випереджав четвертинний сектор, однак після 2003-го року другий сектор демонструє спадання. Частка цього сектора зменшилась з 24% до 15%. Це єдиний макроекономічний сектор України, що продемонстрував значне падіння. Рисунок 2.6 чудово відображає дану ситуацію. Промислове падіння (про яке зазначалось вище та яке буде описано далі) сприяло тому, що в 2021 році вторинний сектор більше ніж на 5% був менший за первинний сектор. Досить цікавою є ситуація з первинним макросектором. З 2000-го року по 2008 рік частка цього сектора зменшилась з 21% до 13%, однак потім спостерігається зростання та досягає значення 20% в 2021-му році. А це вже значно більше ніж частка вторинного сектора, що, звичайно, є негативним фактором. Причиною таких змін є поступове падіння добувної галузі та значне зростання сільського господарства. Однак цей сектор також має дуже багато проблем. Детальніше це буде досліджено в наступній частині. Досить позитивну динаміку демонструє п'ятий макроекономічний сектор, частка якого за 20 років зросла в два рази, з 5% до 10%. Основною причиною такого зростання є ІТ сектор, який досить активно розвивається останніми роками, але як і всі інші сектори, не без проблем.

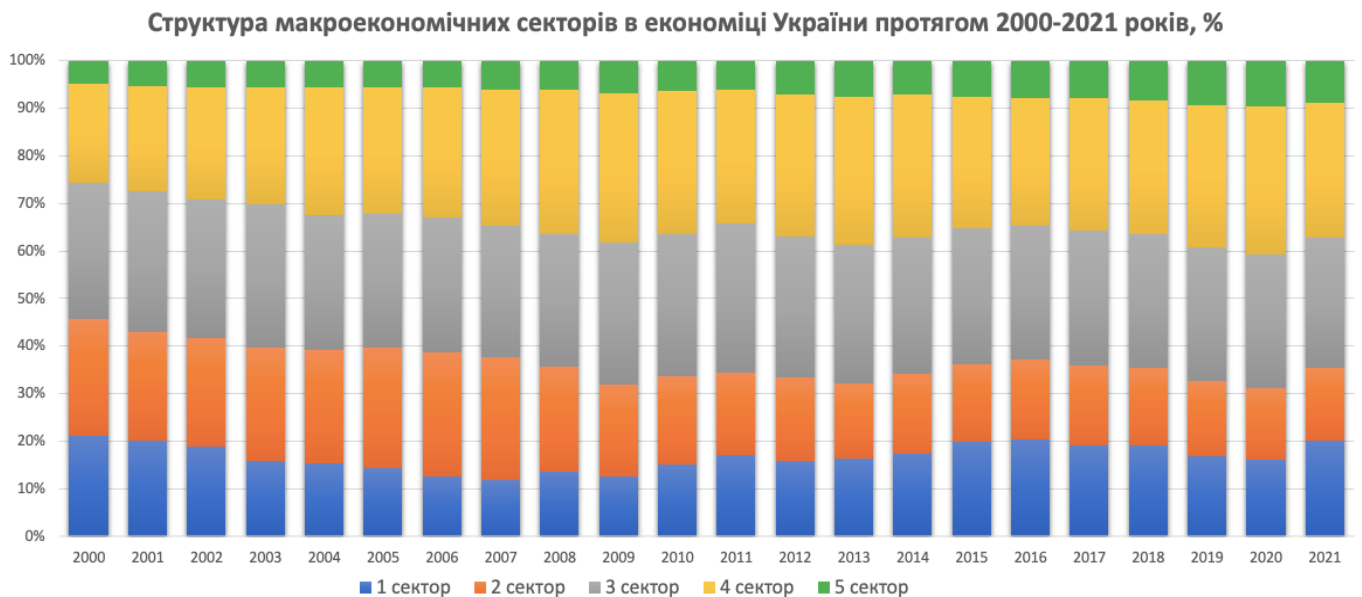

Рисунок 2.6 Структура макроекономічних секторів в економіці України, %

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [5]

Наступною частиною аналізу макроекономічних секторів є дослідження їх доходів відповідно до видів економічної діяльності, оскільки макроекономічні сектори є поєднанням декількох секторів економіки. Для найбільш об'єктивного аналізу необхідно проаналізувати всі наявні дані за весь можливий період. Державна служба статистика має дані, що починаються з 2000-го року. Для того, щоб дані за цей період були репрезентативні, вони розраховані у базових цінах 2016 року.

Аналізуючи валову додану вартість основних економічних секторів України за останні 20 років можна зробити ряд наступних висновків. Найбільшу частку останніми роками демонструє сектор роздрібної та оптової торгівлі. До 2008-го року найбільше доходів приносила переробна промисловість, однак з 2009 року обсяги продукції переробної промисловості та торгівлі стають практично однаковими. А починаючи з 2015 року оптова та роздрібна торгівля значно перевищують доходи переробної промисловості. Промислове послаблення та розвиток сфери послуг, особливо інтернет технологій, дозволили стати торгівлі найбільш дохідним сектором. Крім того, вихід на ринок торгівлі для малого та середнього є значно легшим, в той час як промисловість потребує значно більше інвестицій, дозволів тощо. Крім того, значна частка торгівлі знаходиться в тіні, в той час як з промисловістю це складніше. Тому економічні диспропорції призвели до того, що основним сектором в

слаборозвиненій економіці став сектор оптової та роздрібної торгівлі. Третім ключовим видом діяльності є сільське господарство. Починаючи з 2000-го року даний сектор зростає, а з 2010-го року це зростання ще більше. За 20 років цей сектор зріс майже в 2 рази. В 2021 році доходи сільського господарства навіть перевищили показники переробної промисловості. Це спричинено багатьма факторами, однак дана тенденція є дуже негативною. Також варто зазначити, що саме сільське господарство не розвивається на повну та також має багато проблем. Загалом можна зазначити, що сектор сільського господарства практично єдиним сектором, що демонструє найшвидші темпи зростання. Четвертим сектором є транспорт. Оскільки економічна активність всередині країни не зростає, то транспортний сектор, що фактично обслуговує економічні процеси, не має передумов до зростання. Однак останніми роками транспортний сектор став четвертим за доходом. До 2013 року добувна промисловість займала третє місце у доходах, однак після 2014 року її частка зменшувалась і стала навіть менше ніж в транспортного сектора. Одним з основних пояснень є втрата територій, де активно видобувалось вугілля. Однак інші природні копалини держава не розробляє. Навіть не зважаючи на високі ціни на сировину в світі, даний сектор не продемонстрував зростання. А в 2021 році доходи сектора інформації та телекомунікацій перевищили показники добувної промисловості. Це один з небагатьох секторів, що зріс за 20 років. І це зростання більш ніж в 2 рази. Звичайно, це є позитивною динамікою, однак цього зростання в умовах України недостатньо. Фінансова та страхова діяльність за ці роки пережила зростання та падіння. Найбільший розвиток припав на 2007-2008-ті роки, як раз перед фінансовою кризою. А потім відбулось значне падіння. Однак, як не дивно, в порівнянні з 2000 роком, в 2021 році цей сектор зріс більш ніж в 2 рази. Як і сектор фінансів, сектор будівництва мав досить нестабільний розвиток. Він зростав тоді, коли зростала купівельна спроможність та був економічний розвиток, оскільки даний сектор є наслідком, а не передумовою розвитку. Найбільше зростання було перед фінансовою кризою 2008-го року. З 2008-по 2015 рік було лише падіння, однак поступово з 2015 року поступово спостерігається відновлення. Також варто зазначити, що у постійних цінах 2016 року доходи сектора будівництва у 2000-му році були більші, ніж у 2021

році. Сектор постачання газу та електроенергії у фактичних цінах дещо зменшилось, якщо порівнювати 2021 рік та 2000 рік. Можливо, це пов'язано зі зменшенням кількості населення, зменшенням обсягів виробництва, децентралізацією енерговиробництва. Однак з точки зору експортного потенціалу сектор не розвивається. Сектор водопостачання також демонструє незначне зменшення, що також може бути пов'язано з чисельністю населення та промисловим спадом. Зрештою, даний аналіз виокремив найбільш важливі сектори вітчизняної економіки та продемонстрував проблему, а також динаміку у зміні структури економіки. Однак розширити дану оцінку необхідно аналізом експортних показників відповідно до секторів та окремим аналізом переробної промисловості, оскільки сектор переробної промисловості складається з підгруп, які є важливішими та більшими за окремі сектори.

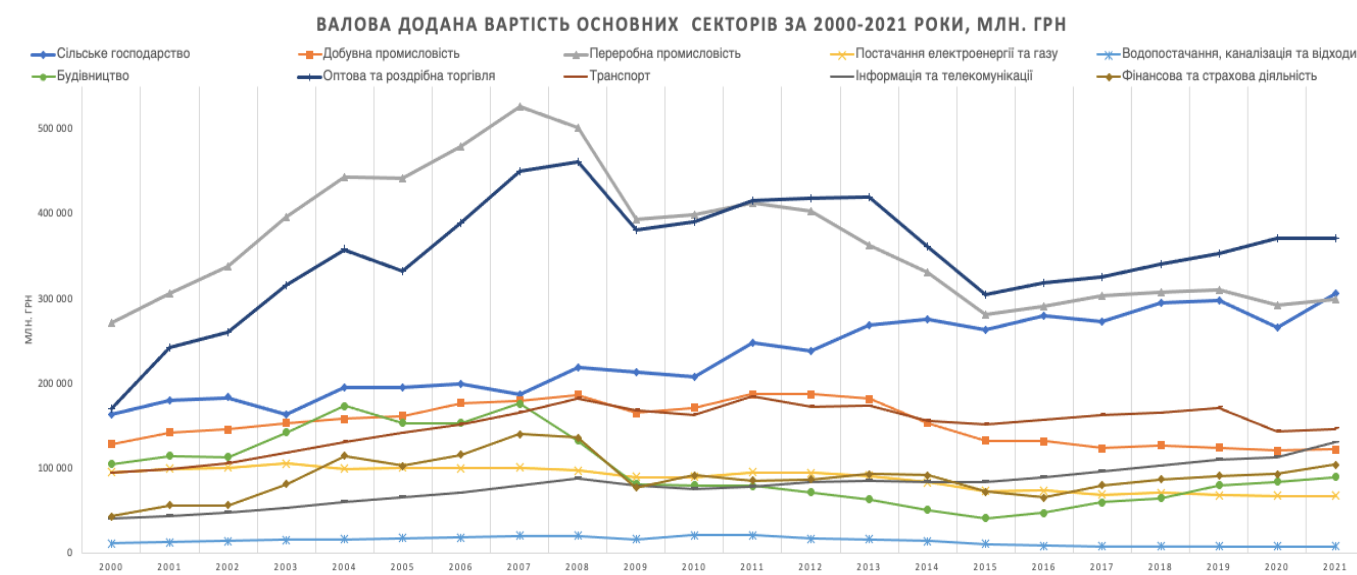

Рисунок 2.7 Валова додана вартість основних економічних секторів за 2000-2021 роки, мільйони гривень

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [5]

Об'єднавши отримані результати по секторам у макроекономічні сектори, можна зробити наступні висновки. Найбільше доходів приносить третинний макросектор, оскільки останніми роками оптова та роздрібна торгівля займає найбільшу частку у ВВП країни. Четвертинний сектор продемонстрував незначне зростання. Наступним сектором є первинний сектор. На жаль, роль сільського господарства та добувної промисловості в національній економіці є занадто великою.

Частка цього сектора становить 20%, в той час як в більшості розвинених країнах цей показник коливається в межах 1-5%. Вторинний сектор, а саме переробна промисловість, продемонстрували лише падіння. В той же час, за 20 років значення п'ятиного макроекономічного сектора значно зросло, зокрема завдяки ІТ галузі. Але варто зазначити, що відносно високі показники п'ятиного сектора пов'язані не з тим, що цей сектор є надзвичайно розвиненим та конкурентоспроможним, а з тим, що загальні економічні показники, зокрема ВВП, є дуже низькими. Тому на даний момент цей сектор не може бути основою розвитку вітчизняної економіки. Це означає, що в порівнянні з розвиненими країнами, основною економіки України є не вторинний та четвертинний сектор, а первинний, третинний та четвертинний сектори, що в черговий раз пояснює відповідне становище вітчизняної економіки.

Наступною частиною аналізу доходів секторів є дослідження структури доходів в переробній промисловості, оскільки фактично сама переробна промисловість формує свої галузі, що зовсім різні, відрізняються за характером своєї продукції, та можуть бути більші за деякі сектори. Такий аналіз буде важливими для глибшого розуміння підґрунтя формування вітчизняних секторів, оскільки переробна промисловість є основою товарного виробництва в усіх країнах. Переробна промисловість складається з 24 розділів, що об'єднують ключові види продукцію. В даному аналізі галузі переробної промисловості поділено на 13 секторів, кожен з яких виробляє схожу за своєю суттю продукцію. Часовий проміжок охоплює останні 20 років, тож ключові зміни даний аналіз відображатиме. Двома ключовими секторами переробної промисловості є харчова промисловість та металургійне виробництво. Разом вони становлять більше 50% всієї переробної промисловості, а в деякі роки навіть більше 60%. До 2010-2012 років обсяги металургії переважали харчову промисловість, однак вже в 2013 році харчова промисловість вже значно переважає металургію. Період 2005-2008-их років, період високих цін на метали, обсяги металургії були найбільші. Третім сектором переробної промисловості є виробництво гуми, пластмас та неметалевої мінеральної продукції. З 2001-го року по 2021 рік частка доходів цього сектора зросла з 2% до 10%. Основною причиною такого зростання було зростання виробництва будівельних матеріалів (бетону, гіпсу,

цементу тощо). Ці три сектора виробляють більше 70% всієї продукції переробної промисловості. Четвертим сектором є переробка дерева, виробництво паперу та поліграфічна діяльність. За 20 років цей сектор становив 4-5% переробної промисловості та характеризувався стабільністю. Наступним сектором є хімічна промисловість. За ці 20 років її частка поступово зменшувалась, а хімічна промисловість деградувала. З 7% у 2001 році частка знизилась до 4% у 2021 році. Шостим сектором є коксова та нафтова промисловість. Як і хімічна промисловість, даний сектор демонстрував певні злети та падіння в подальшому. До 2010-го року цей сектор продукував до 12% доходів переробної промисловості. Однак поступово та після втрати частини територій дана галузь ще більше зменшувалась. Починаючи з періоду отримання незалежності Україна втрачала нафтопереробну галузь, що була досить непогана розвинена. Вищеперераховані сектори продукують до 90% всіх доходів переробної промисловості. Сьомим сектором є виробництво меблів та іншої продукції. Цей сектор практично не розвивається та становить до 4% переробної промисловості. Меблева промисловість, як для внутрішнього ринку, досить не погано розвинена, однак експортного потенціалу практично немає, тому і не спостерігається збільшення обсягів виробництва. Восьмим сектором є виробництво машин та устаткування. В 2021 році її частка становила до 3%, а в 2001 році – 7%. Технологічно пов'язаним з сектором устаткування є автотранспортний сектор. В період економічного розквіту України в 2005-2008-их роках його частка становила до 9%, однак в 2021 році його частка впала до 3%. «Успіх» даного сектора в середині 2000-их років був пов'язаним з отриманням інвестицій (не європейських чи американських) у цю сферу та виробництвом вітчизняних автомобілей, однак відсутність західних іноземних інвестицій не залучили Україну до тих країн, що причетні для автомобілебудування. Ці два сектори (устаткування та автомобілебудування) є основою четвертого технологічного укладу. Тож окрім того, що дані сектори є слаборозвиненим, вони ще демонструють занепад машинобудування в країні. Фармацевтика є десятим сектором переробної промисловості з часткою 1-2%. За ці 20 років даний сектор не продемонстрував ні розвитку, ні падіння. Однак варто зазначити, що фармацевтична галузь має найкращі

показники успішності підприємств. Ця галузь має найкращі в Україні показники ліквідності та фінансової стійкості (автономії). Сектор електричного устаткування займає одинадцяте місце в переробній промисловості України. За 20 років його частка зменшилась з 4% до 2% у 2021 році. Україна практично не виробляє власної електронної продукції, а іноземні підприємства в Україні не працюють. Тож причина таких низьких показників є зрозумілою. Передостаннім сектором є легка промисловість. Її частка становить до 2%. Такі низькі показники даної галузі чудово демонструють причини значної імпортозалежності вітчизняної економіки. Навіть така нетехнологічна сфера є слаборозвиненою і робить Україну повністю залежною від інших країн. Останнім сектором переробної промисловості є комп'ютери та електронна продукція. Це найбільш технологічний сектор промисловості. Він є основою п'ятого технологічного укладу. В українській переробній промисловості він становить до 1%. Переважно це ще радянські підприємства, з яких частина була модернізована. Значна частина продукції цього сектора йде на внутрішнє споживання у військовий комплекс. Але справжню його роль та розвиток можна буде визначити за допомогою оцінки експортних показників цього сектора.

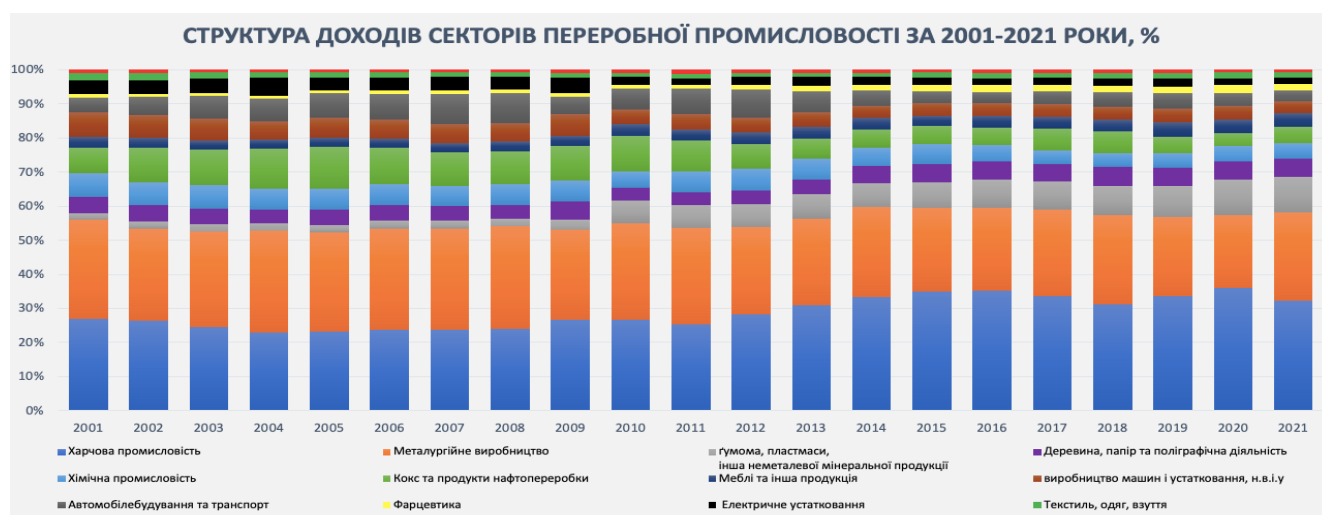

Рисунок 2.8 Структура доходів секторів переробної промисловості за 2001-2021 роки, %

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [28]

Зрештою, структура вітчизняної переробної промисловості ще раз підтверджує низьку технологічність та пояснює слабкий розвиток економіки. Відповідно можна зробити висновок про те, що в короткостроковій та середньостроковій перспективі

технологічні сфери не можуть стати драйверами економічного розвитку, адже ще до війни Україна не мала технологічного потенціалу щодо розвитку більш наукомістких галузей. Однак це також демонструє, що Україні необхідно зменшувати імпортозалежність та розвивати сектори з більшою доданою вартістю.

2.3.4 Оцінка макроекономічних секторів за експортним потенціалом

Наступним та одним з найважливіших показником в оцінці макросекторів має бути оцінка експорту. Категорія експорту є важливою для кожної країни, адже це можливість заробляти кошти. Також експорт найкраще інтегрує країну у світові взаємозв'язки. Чим більше інші країни зацікавлені в продукції певної країни, тим більша роль буде країни у світовій економіці, а її позитивна репутація впливатиме на місце країни у світовій політиці. Експортний потенціал є також важливим для самих секторів та підприємств, оскільки це можливість збільшувати свої доходи (прибутки) на світових ринках, адже внутрішній ринок є завжди обмеженим. Експорт дозволить країні заробити кошти для власного відновлення. Тож оцінка експортного потенціалу має бути одним з ключових факторів прийняття рішень стосовно того, які сектори можуть та повинні стати ключовими драйверами у повоєнному відновленні.

Тут сектори можна поділити за двома напрямками. Одні сектори повинні заробляти кошти, виробляти та експортувати продукцію. А інші сектори будуть «обслуговувати» соціально-економічні відносини у країні. Спочатку необхідно виокремити сектори, що експортують товари та послуги. Другим кроком буде виокремлення тих секторів, що мають найбільші показники експорту за останні роки. Особливо треба звернути увагу на ті сектори, що експортували свою продукцію навіть в умовах війни. На сайті Державної служби статистики вже є дані по експорту за 2022 рік, що будуть дуже корисними у подальшому аналізі та визначенні драйверів розвитку. Такі сектори продемонструють свою можливість існування навіть в період війни. Крім того, оскільки такі сектори працювали в умовах війни, вони вже мають можливості ще більше експортувати одразу після завершення війни.

Відповідно до даних Державної служби статистики, експорт послуг поділений 12 ключових секторів. Це переробка матеріальних ресурсів; транспортні послуги;

послуги що пов'язані з подорожами, будівництвом, страхуванням, фінансами, інформацією та телекомунікацією, технічним обслуговуванням; ділові послуги; роялті. Експортні товари об'єднуються у 21 групу: три види продукції сільського господарства; харчові продукти; хімічні продукти; мінеральні та полімерні продукти; дерево та вироби з дерева; легка промисловість; будівельні матеріали; недорогоцінні та дорогоцінні метали; продукція машинобудування; товари інших категорій. Тож, якщо перевести експортні категорії товарів та послуг у економічні сектори, можна зрозуміти, що не всі макросектори мають експортні можливості. Можна виділити наступні експортоорієнтовані галузі: сільське господарство, добувна та переробна промисловість, постачання електроенергії та газу, будівництво, транспорт, інформація та телекомунікація, фінансова та страхова діяльність, професійна та наукова діяльність, інші види послуг. Це лише половина всіх економічних секторів. Це означає, що результати діяльності інших макросекторів не мають експортного потенціалу. Це означає, що вони не можуть стати драйверами економічного розвитку, вони не можуть збільшити доходи країни та економічну активність, оскільки фактично вони не виробляють продукцію для споживання [29,30].

В середньому за останні 15 років, експорт товарів та послуг становив більше 45% від ВВП, що говорить про велику залученість України до світової торгівлі [24]. Зважаючи на частку тіньової економіки, експорт може становити меншу частку, однак його обсяги в порівнянні з ВВП є значними. Але при цьому обсяги імпорту завжди переважали експорт, а в період економічних кризи імпорт значно перевищував експорт. А це мільярди доларів, що негативно впливають на платіжний баланс та підтверджують проблеми вітчизняних експортних галузей.

Для аналізу експортних можливостей економічних секторів взято дані з сектору зовнішньоекономічної на сайті Державної служби статистики. Це структура зовнішньої торгівлі послугами та товарами з 2000 по 2022 рік. В середньому за цей період до 20% всього експорту припадало на послуги, в той час як більше 80% експорту становлять саме товари. Для подальшого аналізу вирішено об'єднати декілька категорій експорту в одну, оскільки деякі сектори розписані дуже детально, а інші устанавляють менше 1% у показниках експорту. Відповідно таке об'єднання не

вплине негативно на оцінку експортного потенціалу вітчизняних економічних секторів. Після об'єднання отримано 16 ключових експортних категорій України.

Отриманий результат чудово демонструє всі зміни, що відбулись в українській економіці та відповідно в секторах. Аналізуючи отриманий результат можна побачити, що зміни в експорті були значні, однак вони не вплинули на суттєвий економічний розвиток. Останніми роками найбільше експортної виручки приносила продукція сільського господарства. В 2000-му році частка сільського господарства становила 7%, а в 2021 році більше 30%. В період війни 2022-го року експорт цієї продукції становив вже 37% та забезпечив Україні валютні надходження у розмірі майже 21 мільярд доларів США. Найбільше Україна експортує зернових культур (18%), насіння (3,6%), жири та олія (~10%). На початку 2000-их років основою українського експорту були метали. За 20 років їх частка зменшилась з 30% до 20% у 2021 році, а вже в 2022-му році до 10%. В основному це експорт чорних металів та залізної руди, що фактично є експортом простої необробленої сировини. Третьою категорією експортних товарів є мінеральні продукти. Переважно це руди, шлаки та зола, що становить більше 90% мінеральних продуктів. Ця категорія за 20 років мала незначні падіння та зростання, однак суттєвих змін не відбулось. Експорт цих трьох товарів забезпечує Україні більше 50% доходів, що робить вітчизняний експорт сировинним та залежним від світових цін на продукцію. Машини, обладнання та механізми є четвертим сектором за експортними показниками. Їх частка коливається в межах 6-8% залежно від року. Тут Україна виробляє та експортує електричні машини та інші види обладнання. Однак якщо сказати про географічну структуру експорту, то експорт даної продукції відбувається в слаборозвинені країни. Наступною категорією в експорті є транспортні послуги. В 2021 році це дозволило Україні отримати близько 5 мільярдів (~6%), що є дійсно великим показником. Практично 35% доходів від транспорту надходить від повітряних перевезень, 30% від трубопроводів, а вже решта від автомобільного, залізничного та морського перевезень. До 2021 року транспортні послуги забезпечували більше 10% всіх експортних доходів. Наступною категорією товарів є готові харчові продукти, частка яких становить до 5%. Зважаючи на великі обсяги сільського господарства, частка

продуктів харчування в аграрній країні є невеликою. Однак можна сказати, що за 20 років даний сектор збільшився у 2 рази. Але при цьому 50% продуктів харчування припадає на залишки та відходи від харчової промисловості. Наступним та важливим макросектором є інформація та телекомунікації. За 20 років цей сектор зріс більш ніж в 14 разів, з 0,5% до 7,1%. В 2022 році цей сектор приніс Україні більше 4 мільярдів доларів США. Практично всі доходи припадали саме на комп'ютерні послуги. Хімічна промисловість, що є наступним сектором, за 20 років продемонструвала падіння в більш ніж в 2 рази. В 2021 році її частка становила менше 3%. Ще одним сектором, що продемонстрував значне зростання був сектор надання ділових послуг. В 2000 році його частка становила 0,7%, а вже в 2022 до 3%. Тут найважливішу частину становив розвиток професійних та консалтингових послуг. Легка промисловість (текстиль, одяг та взуття) за 20 років зменшила експортні надходження в більш ніж 2 рази та принесла Україні 1,2 мільярди доларів. Найменший влад в експорт приносять будівельні матеріали. Не зважаючи значний потенціал у вигляді природних ресурсів, даний сектор залишається найменш розвиненим та експортно спроможним. В 2021 році його експорт був менше 0,5%. Якщо підсумувати всі види інших товарів та послуг, їх частка орієнтовно становить 4%.

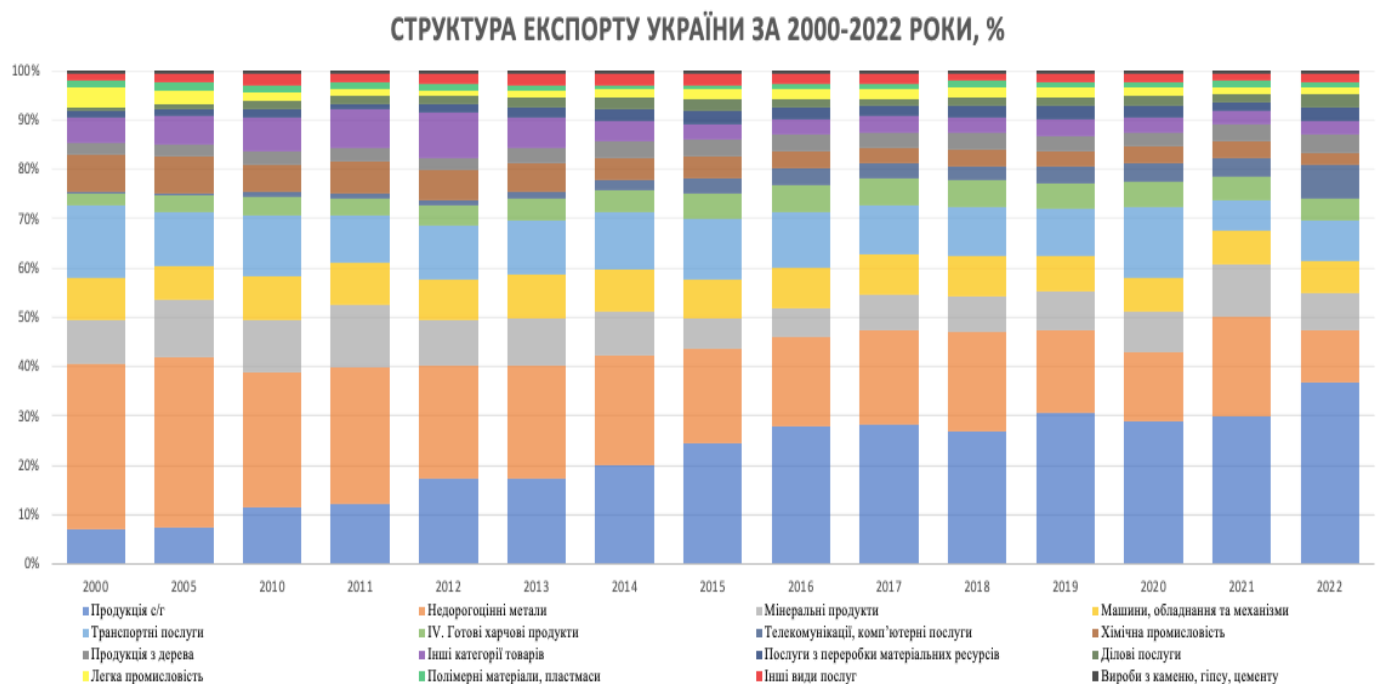

Рисунок 2.9 Структура експорту України за 2000-2022 роки, %

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [29,30]

Зрештою, оцінивши експортні показники по галузям можна зробити наступні висновки. Основою вітчизняного експорту залишається товарне виробництво. Перш за все, це сектори сільського господарства та добувної промисловості. На них припадає більше 60% всього експорту. Значну роль відграє транспортний сектор та сектор інформації та телекомунікацій. Останній сектор активно розвивається та зростає, однак його обсяги поки недостатні для значного збільшення експортних надходжень. Незначний обсяг припадає на сектор переробної промисловості. Продукція важкого машинобудування експортується в обмежених обсягах, в той час як електроніка не експортується. Також можна зробити висновок, що «простого» виробництва в Україні практично немає. Не зважаючи на природні ресурси та значну роль сільського господарства, в Україні практично не розвинені базові переробні галузі, що є надзвичайно великою проблемою. Є деякі відносно розвинені сектори, наприклад комп'ютерні послуги чи електротехніка, однак більш просте виробництво взагалі не розвивається та не збільшує експортні надходження.

Зважаючи на війну 2022 року та відповідні негативні економічні наслідки, досить актуальним є окреме порівняння експортних надходжень в умовах війни та в попередні роки. Це дасть розуміння того, які сектори виявились найстійкішими та можуть продемонструвати успішну роботу навіть в часи війни. Такі макросектори є основою економіки України в умовах війни. Відповідно такі сектори матимуть найбільший експортний потенціал після війни та будуть основою валютних надходжень. А оскільки вони навіть в умовах війни можуть продемонструвати можливість експорту, то в період повоєнного відновлення вони будуть ще більше розвиватись та експортувати, заробляючи кошти для відновлення. Крім того, дані по експорту є практично єдиними, що представлені за 2022 рік. Відповідно така оцінка це продемонструє те, як працюють різні сектори в умовах війни.

В порівнянні з 2021 роком, експорт в 2022 році впав приблизно на 30%. Звичайно, це дуже великий показник, однак експортні показниками могли бути значно нижчими. Оскільки ВВП України в 2021 році був найвищим за всю історію, то це відобразилось і на доходах від експорту. Відповідно практично всі експортні доходи зазнали падіння в 2022-му році. Після 2021-го року, що продемонстрував

найбільші доходи від експорту продукції сільського господарства, обсяги експорту цієї продукції дещо знижені. Однак при цьому вони впали на 10-15%. Зважаючи проблеми з логістикою та окуповані території, даний сектор продемонстрував дуже стійку ситуацію. А високі ціни разом з достатнім обсягом продукції «врятували» економіку України. Сектор добувної промисловості продемонстрував значне падіння. Обсяги експорту металів знизились з 16 мільярдів до 6 мільярдів в 2022-му році, а мінеральних продуктів з 8 мільярдів до 4 мільярдів. Найбільше це пов'язано з окупацією територій, металургійних комбінатів тощо. Відповідно в період відновлення даний сектор не зможе швидко відновитись за зростати. Експорт продукції важкого машинобудування також зменшився на 30%. В порівнянні з 2021 роком, доходи від транспортних послуг практично не знизились. Показники автоперевезень, авіа та морських перевезень продемонстрували досить непогані показники. Однак війна негативно вплинула на можливості даного сектора. Харчова промисловість також зменшилась на 30%, що найбільше пов'язано з окупацією південних регіонів України. Сектор телекомунікацій та комп'ютерних послуг продемонстрував найкращий результат, оскільки він зріс орієнтовно на 30%. Це відбулось через збільшення експорту ІТ послуг. Хімічна галузь, як складова переробної промисловості, зменшилась в більш ніж в два рази.

Рисунок 2.10 Обсяги експорту України за 2019-2022 рік, долари США

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [24,25]

Зрештою, більшість вітчизняних макросекторів продемонстрували падіння в 2022 році. І в цьому немає нічого дивного. Сектор сільського господарства залишився основним джерелом валютних надходжень. Оскільки переробна промисловість була слаборозвинена до війни, то вона отримала значні показники падіння. В силу окупації частини територій, сектор добувної промисловості також зменшив експортні показники. Однак найкращі результати продемонстрував сектор інформації та телекомунікацій. Оскільки ІТ послуги є віртуальним товаром, війна не вплинула на цей сектор. А оскільки Україна є однією з найбільших країн в сфері ІТ, експортний потенціал Україні в даному секторі значно більший.

В наслідок проведення оцінки експорту України за останні 20 років, можна прийти до наступних висновків. Первинний макросектор є основою вітчизняного експорту. Його частка в структурі експорту перевищує половину всієї експортної продукції. Частка п'ятиного сектора демонструє зростання через значний розвиток вітчизняного ІТ сектора. Вторинний сектор, що є основою експорту в розвинених країнах, демонструє лише падіння. Третинний та четвертинний сектор демонструються нормальне співвідношення до загального експорту, однак у грошовому вираженні їх експортні значення є невисокими.

2.3 Інструментальний аналіз структури макросекторів

2.3.1 Інструментальний аналіз макроекономічних секторів Німеччини

Наступним важливим елементом аналізу є побудова регресійної моделі впливу макроекономічних секторів на ВВП країни. Це буде важливим показником того, які сектори є найбільш впливовими на економіку країни. Такий аналіз буде також корисним для порівняння Німеччини з Україною, в тому числі для виокремлення драйверів економічного розвитку, де Німеччину можна вважати прикладом. Всі моделі досліджувались за допомогою статистичного пакету E-Views.

Першим етапом у цьому аналізі буде побудова регресійної моделі Німеччини залежності ВВП від п'яти макроекономічних секторів. Побудувавши дану модель, можна зробити наступні висновки. Коефіцієнт регресії моделі становить $R^2 = 0,999$,

що означає те, що ВВП на 99,9% пояснюється зміною макроекономічних секторів. Показник Дарбіна-Уотсона вказує на відсутність залежності між випадковими величинами (показник становить 2.12). Критерій Фішера, що становить 0,000 демонструє адекватність побудованої моделі. Відповідно до критерія Стюдента, всі макроекономічні сектори є значимими та мають прямий зв'язок з ВВП країни. Аналіз еластичності між секторами та ВВП продемонстрував наступні результати. Як і в попередній частині аналізу, найбільший вплив має саме четвертинний сектор. Збільшення доходів вторинного сектора на 1% збільшує ВВП аж на 0,3%. Збільшення виручки третинного сектора на 1% збільшує ВВП на 0,18%, а п'ятинного – на 0,14%. Найменш впливовим є найбільш простий сектор – первинний. Зростання доходів цього сектора на 1% збільшить ВВП менше ніж на 0,02%.

Dependent Variable: GDP Method: Least Squares Date: 05/17/23 Time: 19:02 Sample: 2001 2022 Included observations: 22					Scaled Coefficients Date: 05/17/23 Time: 19:06 Sample: 2001 2022 Included observations: 22			
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.	Variable	Coefficient	Standardized Coefficient	Elasticity at Means
_1_SECTOR	1.310929	0.075947	17.26110	0.0000	_1_SECTOR	1.310929	0.015374	0.012075
_2_SECTOR	0.993742	0.011528	86.20208	0.0000	_2_SECTOR	0.993742	0.306644	0.295779
_3_SECTOR	1.133392	0.018478	61.33826	0.0000	_3_SECTOR	1.133392	0.182323	0.181792
_4_SECTOR	0.988086	0.009566	103.2881	0.0000	_4_SECTOR	0.988086	0.343700	0.369562
_5_SECTOR	0.913571	0.025667	35.59299	0.0000	_5_SECTOR	0.913571	0.161617	0.144783
C	10121.88	1975.638	5.123349	0.0001	C	10121.88	NA	0.003991
R-squared	0.999996	Mean dependent var		2536434.				
Adjusted R-squared	0.999995	S.D. dependent var		462790.6				
S.E. of regression	1039.459	Akaike info criterion		16.95779				
Sum squared resid	17287600	Schwarz criterion		17.25535				
Log likelihood	-180.5357	Hannan-Quinn criter.		17.02788				
F-statistic	832534.1	Durbin-Watson stat		2.121070				
Prob(F-statistic)	0.000000							

Рисунок 2.11 Регресійна модель залежності ВВП від макроекономічних секторів
 Джерело: побудовано автором самостійно за даними OECD [17]

2.3.2 Інструментальний аналіз макроекономічних секторів Південної Кореї

Побудова регресійної моделі продемонструє залежність та вплив кожного з макроекономічних секторів на ВВП Південної Кореї. Відповідно до всіх показників, дана модель підлягає для аналізу. Коефіцієнт регресії становить 0,99, а критерій Дарбіна-Уотсона демонструє нормальне значення (2,09). Відповідно до критерія Фішера модель є адекватною. Критерій Стюдента демонструє те, що всі сектори є значимими з прямим впливом на ВВП. Однак більше необхідно зупинитись саме на еластичності між макросекторами та ВВП країни за останні 20 років. На відміну від Німеччини, найбільш впливовим в Південній Кореї є вторинний сектор. Збільшення

доходів цього сектора на 1% сприятиме збільшенню ВВП на 0,42%. В цей же час зростання четвертинного сектора на 1% збільшить ВВП на 33%. Зростання третинного сектора на 1% збільшить ВВП на 0,07%, а п'ятинного на 0,13%. Роль первинного сектора в Південній Кореї є найменшою, оскільки зростання цього макросектора на 1% збільшить валовий продукт лише на 0,06%.

Dependent Variable: GDP Method: Least Squares Date: 05/17/23 Time: 22:34 Sample: 2001 2021 Included observations: 21					Scaled Coefficients Date: 05/17/23 Time: 22:35 Sample: 2001 2021 Included observations: 21			
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.	Variable	Coefficient	Standardized Coefficient	Elasticity at Means
_1_SECTOR	2.552838	0.558996	4.566824	0.0004	_1_SECTOR	2.552838	0.025697	0.059907
_2_SECTOR	1.289701	0.076038	16.96132	0.0000	_2_SECTOR	1.289701	0.443110	0.423778
_3_SECTOR	0.551814	0.161617	3.414322	0.0038	_3_SECTOR	0.551814	0.090433	0.074044
_4_SECTOR	0.919451	0.066467	13.83325	0.0000	_4_SECTOR	0.919451	0.333211	0.339289
_5_SECTOR	0.935146	0.155973	5.995551	0.0000	_5_SECTOR	0.935146	0.112234	0.134671
C	39817116	12996437	3.063695	0.0079	C	39817116	NA	0.031689
R-squared	0.999959	Mean dependent var	1.26E+09					
Adjusted R-squared	0.999945	S.D. dependent var	3.94E+08					
S.E. of regression	2912904.	Akaike info criterion	32.84216					
Sum squared resid	1.27E+14	Schwarz criterion	33.14059					
Log likelihood	-338.8426	Hannan-Quinn criter.	32.90692					
F-statistic	73261.68	Durbin-Watson stat	2.097228					
Prob(F-statistic)	0.000000							

Рисунок 2.12 Регресійна модель залежності ВВП від макросекторів

Джерело: побудовано автором самостійно за даними OECD [21]

2.3.3 Інструментальний аналіз макроекономічних секторів України

Наступним кроком в оцінці макроекономічних секторів є побудова регресійної моделі впливу макроекономічних секторів на ВВП України. Особливо такий аналіз буде дуже важливим для виокремлення найбільш впливових секторів. Відповідно зміни в таких макросекторах будуть найбільш відчутними для збільшення ВВП.

Першим етапом в аналізі впливу макросекторів на економіку України буде оцінка залежності ВВП від різних макросекторів. Для аналізу було взято динаміку ВВП України та доходів макросекторів з 2000 по 2021 рік. Тут можна буде сказати, як кожен макросекторів впливає на ВВП України. Для цього проаналізуємо кореляцію між ВВП та всім макросекторами.

В результаті аналізу кореляції між ВВП та макросекторами отримано наступні результати. Звичайно всі сектори мають суттєвий вплив на ВВП, оскільки коефіцієнт кореляції більше 0,7. Однак найбільший коефіцієнт множинної кореляції спостерігається у третьому секторі (0,999) та у четвертому (0,998). Середнє значення

у другому (0,996) та у п'ятому (0,994) макросекторах. Найменший коефіцієнт характерний для першого макросектора (с/г та добувна промисловість) - 0,99.

	GDP	_1_SECTOR	_2_SECTOR	_3_SECTOR	_4_SECTOR	_5_SECTOR
GDP	1	0.990341361	0.996024308	0.999490734	0.997766349	0.994525491
_1_SEC	0.990341361	1	0.984706074	0.988217856	0.979951804	0.979077469
_2_SEC	0.996024308	0.984706074	1	0.995209812	0.992293183	0.986346739
_3_SEC	0.999490734	0.988217856	0.995209812	1	0.997806318	0.993004434
_4_SEC	0.997766349	0.979951804	0.992293183	0.997806318	1	0.995900834
_5_SEC	0.994525491	0.979077469	0.986346739	0.993004434	0.995900834	1

Рисунок 2.13 Кореляція між ВВП та макроекономічними секторами

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [5]

Наступним етапом оцінки макросекторів є побудова регресійної моделі залежності ВВП від всіх макросекторів (ВВП виробничим методом). В результаті побудови регресійної моделі та проведення відповідного аналізу отримано наступні результати.

Dependent Variable: GDP				
Method: Least Squares				
Date: 05/17/23 Time: 21:31				
Sample: 2000 2021				
Included observations: 22				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
_1_SECTOR	0.973917	0.008424	115.6148	0.0000
_2_SECTOR	1.054023	0.012596	83.67912	0.0000
_3_SECTOR	1.016239	0.018553	54.77557	0.0000
_4_SECTOR	0.986735	0.016767	58.84998	0.0000
_5_SECTOR	0.978110	0.023719	41.23782	0.0000
C	10646.16	696.4887	15.28547	0.0000
R-squared	0.999999	Mean dependent var		1423723.
Adjusted R-squared	0.999999	S.D. dependent var		1279294.
S.E. of regression	1040.987	Akaike info criterion		16.96073
Sum squared resid	17338468	Schwarz criterion		17.25828
Log likelihood	-180.5680	Hannan-Quinn criter.		17.03082
F-statistic	6343061.	Durbin-Watson stat		1.826316
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок 2.14 Регресійна модель залежності ВВП від всіх макросекторів

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [5]

Перш за все, коефіцієнт регресії моделі становить $R^2 = 0,99$. Це означає, що зміна ВВП на 99,9% пояснюється зміною макроекономічних секторів України.

Наступним показником є критерій Дарбіна-Уотсона. Він становить 1,82, що лежить в межах 1,8-2,2. Це означає, що залежність між випадковими величинами відсутня. Для перевірки моделі на адекватність проаналізуємо критерій Фішера (F-критерій). В даній моделі він становить 0,000 та підтверджує адекватність побудованої моделі.

Також необхідно розглянути критерій Стюдента. Оскільки значення в даній моделі більше 2 по модулю (окрім C), а $\text{prob.} < 0.05$, то всі макросектори в моделі є значимими. Всі макросектори мають прямий зв'язок та збільшують ВВП.

В результаті проведеного регресійного аналізу стає зрозуміло, що всі макросектори є важливими та існує тісний зв'язок між ними та ВВП країни.

Для оцінки того, як різні макросектори впливають на зміну ВВП, буде досліджено вплив кожного з макроекономічних секторів на ВВП та еластичність між цими показниками. Особливо це буде корисно в подальшому для виокремлення драйверів повоєнного відновлення.

Scaled Coefficients
Date: 05/17/23 Time: 21:32
Sample: 2000 2021
Included observations: 22

Variable	Coefficient	Standardized Coefficient	Elasticity at Means
_1_SECTOR	0.973917	0.187656	0.171329
_2_SECTOR	1.054023	0.154577	0.180322
_3_SECTOR	1.016239	0.282157	0.289240
_4_SECTOR	0.986735	0.287575	0.273879
_5_SECTOR	0.978110	0.091750	0.077752
C	10646.16	NA	0.007478

Рисунок 2.15 Коефіцієнти еластичності між макросекторами та ВВП

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [5]

Найбільший вплив на ВВП України має третій макроекономічний сектор. І це не дивно, оскільки сектор торгівлі є найбільшим сектором. При зміні на 1% доходів цього сектора, обсяг ВВП зросте на 0,29%. При зміні доходів четвертинного сектора на 1%, ВВП зросте на 0,27%. Первинний та вторинний сектори мають майже однаковий вплив на ВВП. При зміні доходів цих секторів на 1%, обсяги ВВП зростуть майже на 0,17-0,18%. Відповідно можна зробити висновок про те, що в українській економіці роль макросектора сільського господарства, добувної промисловості та макросектора промисловості має майже однаковий вплив на економіку України, що, звичайно, є негативним явищем. Найменший вплив має п'ятинний сектор, де зростання доходів на 1% збільшить ВВП на 0,07%. Відносно велику роль цього сектора можна пояснити тим, що останніми роками сектор ІТ в Україні дуже сильно зростає, а показники всіх інших секторів знаходяться на вкрай низькому рівні.

2.3.4 Інструментальний аналіз економіки України за секторами

Останнім етапом оцінки макросекторів є побудова регресійної моделі залежності ВВП від всіх секторів (ВВП виробничим методом). В результаті побудови регресійної моделі та проведення відповідного аналізу отримано наступні результати. Такий аналіз надасть можливість виокремити найбільш впливові економічні сектори, що, звичайно, є дуже корисним для виявлення драйверів відновлення.

Dependent Variable: GDP
Method: Least Squares
Date: 05/17/23 Time: 21:41
Sample: 2000 2021
Included observations: 22

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
AGRICULTURE	1.184275	0.117367	10.09034	0.0000
CONSTRUCTION	0.871649	0.327291	2.663221	0.0207
ELECTRICITY	1.454369	0.497388	2.924013	0.0127
INFORMATION	0.847442	0.320089	2.647524	0.0213
MANUFACTURING	0.958252	0.071318	13.43634	0.0000
MINING	0.709903	0.163770	4.334762	0.0010
OTHERS_SECTORS	1.223558	0.085872	14.24867	0.0000
TRANSPORTATION	1.199305	0.130249	9.207776	0.0000
WHOLESALE	1.048806	0.143036	7.332441	0.0000
C	7460.788	4907.349	1.520330	0.1543
R-squared	0.999995	Mean dependent var	1423723.	
Adjusted R-squared	0.999991	S.D. dependent var	1279294.	
S.E. of regression	3888.715	Akaike info criterion	19.67250	
Sum squared resid	1.81E+08	Schwarz criterion	20.16843	
Log likelihood	-206.3975	Hannan-Quinn criter.	19.78933	
F-statistic	252524.0	Durbin-Watson stat	2.105479	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Scaled Coefficients
Date: 05/17/23 Time: 21:43
Sample: 2000 2021
Included observations: 22

Variable	Coefficient	Standardized Coefficient	Elasticity at Means
AGRICULTURE	1.184275	0.145517	0.133182
CONSTRUCTION	0.871649	0.026050	0.027224
ELECTRICITY	1.454369	0.053337	0.051867
INFORMATION	0.847442	0.047417	0.038524
MANUFACTURING	0.958252	0.112690	0.134009
MINING	0.709903	0.050131	0.045050
OTHERS_SECTORS	1.223558	0.321376	0.317238
TRANSPORTATION	1.199305	0.081350	0.092867
WHOLESALE	1.048806	0.168554	0.165280
C	7460.788	NA	0.005240

Рисунок 2.16 Регресійна модель залежності ВВП від всіх секторів

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Укрстату [5]

Перш за все, коефіцієнт регресії моделі становить $R^2 = 0,999$. Це означає, що зміна ВВП на 99,9% пояснюється зміною макроекономічних секторів України. Наступним показником є критерій Дарбіна-Уотсона. Він становить 2,1, що лежить в межах 1,8-2,2. Це означає, що залежність між випадковими величинами відсутня. Для перевірки моделі на адекватність проаналізуємо критерій Фішера (F- критерій). В даній моделі він становить 0,000 та підтверджує адекватність побудованої моделі. Також необхідно розглянути критерій Стюдента. Оскільки значення в даній моделі більше 2 по модулю (окрім C), а prob. < 0.05 , то всі макросектори в моделі є значимими. Всі макросектори мають прямий зв'язок та збільшують ВВП. В результаті проведеного регресійного аналізу стає зрозуміло, що всі макросектори є важливими та існує тісний зв'язок між ними та ВВП країни.

Для оцінки того, як різні макросектори впливають на зміну ВВП, було досліджено вплив кожного з макроекономічних секторів на ВВП та еластичність між

цими показниками. Особливо це буде корисно в подальшому для виокремлення секторів, що можуть стати драйверами повоєнного відновлення.

Зважаючи на досить велику кількість секторів та їх значні відмінності у впливі на зміну ВВП, ряд найменш впливових секторів (11 секторів) було об'єднано в категорії інші сектори. Зрештою, найменший вплив на економіку України має сектор будівництва. При зміні на 1% доходів цього сектора, обсяг ВВП зросте на 0,027%. Також низький вплив на економіку характерний для сектора інформації та добувної промисловості. Однак інші макросектори демонструють значно більший вплив на економіку країни. Це практично найбільш успішні сектори з попередніх видів аналізу. При збільшенні виробництва продукції сільського господарства на 1%, ВВП зросте на 0,13%. Значний вплив має переробна промисловість, де зростання 1% призводить до зростання ВВП на 0,134%. Однак найбільший вплив має оптова та роздрібна торгівля з впливом 0,163% на ВВП.

Таким чином, після побудови регресійної моделі впливу економічних секторів на ВВП України можна підсумувати отримані результати. Як і в усіх попередніх дослідженнях, деякі галузі мають найбільший вплив на економіку України. Відповідно такі сектори матимуть найбільший вплив в період повоєнного відновлення. Найбільший вплив має сектор оптової та роздрібної торгівлі. Серед секторів, що можуть мати експортний потенціал разом з значним впливом на ВВП можна виокремити наступні. Це сектори сільського господарства, переробної промисловості, добувної промисловості, транспортування та сектор інформації.

2.3 Висновки до розділу

Досвід успішного повоєнного відновлення є дуже схожим практично у всіх країнах, що були учасниками активних бойових дій. Країни можуть відрізнятись за технологічним розвитком, рівнем життя, чисельністю населення, природними ресурсами. Однак ці країни використовували дуже схожі економічні інструменти, а макроекономічні сектори розвивались за одними принципами. Країнам необхідно було збільшувати обсяг власного виробництва з метою збільшення доходів та

вирішення власних проблем. Країни починали рухатись від малого до великого. Спочатку країни розвивали менш технологічні сектори, які вже могли забезпечити країну основними товарами та експортними доходами. Це допомагало країнам збільшувати власний капітал та переходити до більш технологічних та наукоємних галузей, що вже відрізнялись продукцією з високою доданою вартістю. Переважно це розвиток переробної промисловості та її найбільш технологічних секторів.

Ще до війни вітчизняна економіка мала багато проблем. Відповідно це створювало умови для формування та подальшого розвитку макроекономічних секторів. Низькі показники ВВП на душу населення та постійні коливання ВВП чудово відображають цю ситуацію. Тільки в 2021 році Україна змогла досягти показника ВВП у розмірі 200 мільярдів доларів та майже 5 000 доларів США. Період середини 2000-х років можна назвати найуспішнішим для України, однак незбалансований розвиток вплинув на диспропорції у вітчизняних макроекономічних секторах. Фінансова криза 2008-го року сильно вдарила по економіці України, а російська агресія 2014-го сильно вилинула на виробничі можливості. Як наслідок, Україна отримала третє значне падіння за 30 років. Більшість секторів залишаються слаборозвиненими, а структуру економіки можна описати як сировинну, оскільки більше 80% реалізованої продукції припадає саме на продукцію третього технологічного укладу, а на продукцію технологічного п'ятого укладу менше 3%.

Аналіз структури макроекономічних секторів в черговий раз продемонстрував значні диспропорції вітчизняної економіки. В порівнянні з структурою розвинених країн, Німеччиною та Південною Кореєю, частка макроекономічних секторів значно відрізняються. Основними в Україні є третій та четвертий сектори, а роль первинного сектору є надзвичайно високою. А в розвинених країнах основними є вторинний та четвертинний сектори з приблизно однаковим значенням для економіки. Слаборозвинена переробна промисловість сприяла тому, що роль вторинного сектора є дуже незначною. Але варто зазначити, що п'ятинний сектор демонструє зростання, зокрема завдяки розвитку інформаційних технологій (ІТ сектор).

Відповідно до обсягів доходу, найбільшим економічним сектором України є оптова та роздрібна торгівля. В середині 2010-их роках обсяги торгівлі перевищують

показники переробної промисловості. На сектор торгівлі припадає більше 16% ВВП України. Переробна промисловість за 30 років продемонструвала зменшення своєї ролі у вітчизняній економіці, що є дуже негативним показником. Однак при цьому активно розвивється сектор сільського господарства. Ці три сектори разом з сектором добувної промисловості створюють більше 50% ВВП країни. Сектор інформації та комунікації показав зростання в більш ніж 2 рази за 20 років. Також важливу роль відіграють сектор транспорту, постачання електроенергії, державне управління та оборона. Всі інші макросектори формують менше 20% ВВП України.

Більше 80% всього експорту припадає на товари. Це означає, що товарне виробництво є основою вітчизняного експорту. Більше третини всього експорту припадає на продукцію сільського господарства. Близько 20% експорту припадає на продукти добувної промисловості, однак її частка поступово зменшується. Третьою експортною категорією є мінеральні продукти. Сектор добувної промисловості та сільського господарства формує більше 60% всього українського експорту. Крім того, суттєву роль відіграє сектор транспорту та сектор інформації. Останній сектор демонструє високі показники розвитку та зростання доходів. На жаль, продукція переробної промисловості становить менше 20% у структурі вітчизняного експорту. Це демонструє сировину структуру експорту та відповідну спеціалізацію країни. Це демонструє цінову конкурентоспроможність вітчизняного експорту з досить низькими доходами від експорту.

Проведений інструментальний аналіз також вказує на проблеми у структурі макроекономічних секторів. На відміну від розвинених країн, де найбільш впливовими є вторинний та четвертинний сектори, в Україні найбільший вплив мають третинний та четвертинний сектори. Крім того, регресійний аналіз продемонстрував більший вплив первинного сектора в порівнянні з вторинним. Це вказує на домінуючу роль первинного сектора, а переробна промисловість лише занепадає. А в розвинених країнах роль переробної промисловості (вторинного сектора) є в десятки разів більшою за сільське господарство та добувну промисловість (первинний сектор). Крім того, вплив п'ятинного макросектора в Україні є значно меншим ніж в Німеччині чи Південній Кореї.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ СЕКТОРІВ УКРАЇНИ

3.1 Погляди уряду України на драйвери в повоєнний період

3.1.1 Погляди на розвиток України до війни

Для кращого розуміння та виокремлення драйверів економічного повоєнного розвитку, необхідно подивитись на те, як сам уряд вбачав розвиток економіки та які економічні сектори повинні були забезпечити це економічне зростання. Крім того, це дасть розуміння того, яку економічну політику з якими інструментами уряд планував для досягнення визначених цілей. Ці цілі також варто проаналізувати, оскільки це були довоєнні плани, що повинні були у відносно спокійних зовнішніх обставинах.

Найкращим варіантом такої оцінки є аналіз документу «Вектори економічного розвитку 2030». Даний документ презентував Кабінет Міністрів України в 2020 році. Він охоплює ключові погляди держави на економічний розвиток та відповідно на роль та важливість кожного з макросекторів. Крім того, це можливість зрозуміти які макросектори повинні були стати драйверами розвитку до 2030 року до війни.

Дослідивши погляди уряду України на вектори економічного розвитку на наступні 10 років, можна зробити наступні висновки. Сектор інформації та телекомунікації має бути одним з пріоритетів. Оскільки цей сектор активно розвивався останніми роками самостійно, то він вимагає значно меншого стимулювання з боку держави. Оскільки виробництво ІТ послуг не вимагають інвестицій в основні засоби, цей сектор має значно меншу потребу в інвестиціях. Агросектор є одним з двох пріоритетних напрямів розвитку, що мають забезпечувати найбільші експортні доходи. Оскільки сільське господарство є простою та нетехнологічною галуззю, розвиток агросектора має полягати у вирощуванні більш дорогих культур та хоча б перших етапах переробки рослин та жирів. Роль переробної промисловості визначається також однією з ключових. Однак питання необхідності розвитку різних сфер машинобудування практично не піднімається. Тут акцентом є

розвиток металургії та харчової промисловості. Такий підхід не сприятиме швидкому економічному зростанню та виробництву продукції з більшою доданою вартістю. Цей сектор вимагає найбільше інвестицій, однак його потреби уряд оцінив на рівні потреб сектору сільського господарства. Розвиток сектора енергетики та транспорту полягає в більшій мірі у відновленні та модернізації зношеного обладнання, транспорту, станцій. Також роль видобувної промисловості є недооціненою та не розглядається як реальна можливість значно збільшити експортний потенціал. [31]

Зрештою, підсумувавши всі напрями розвитку до 2030 року стає зрозуміло, що до війни не було нормального розуміння потрібних напрямів розвитку. Це також стосується виокремлення найбільш перспективних секторів. Основою економічного розвитку мали стати комп'ютерні послуги та сільське господарство. Додатковими важливими секторами є добувна та переробна промисловості. Однак роль та важливість переробної промисловості є значно занижена. Це основа експорту та доходу сучасної розвиненої економіки. Крім того, це вимагає значних інвестицій, описана потреба в яких значно занижена. Особливо затребуваними є іноземні інвестиції, оскільки Україна не має достатньої кількості коштів, технологій, знань тощо. І загалом, більшість ідей описаної стратегії полягає не у стимулюванні макроекономічних секторів для збільшення обсягів виробництва та експорті готової продукції з доданою вартістю, а на перерозподіл коштів через державу та фінансування великої кількості державних програм, починаючи від інфраструктури, програм енергоефективності та оновлення рухомого складу залізничного транспорту, який знаходиться у державній власності, тощо.

3.1.2 Бачення уряду повоєнного розвитку

Російсько-українська війна 2022-го року надзвичайно сильно вплинула всі попередні плани та вектори розвитку. Відповідно тепер необхідним є не тільки економічний розвиток, а повоєнне відновлення. Для цього необхідно врахувати всі економічні збитки, втрати інфраструктури та всі інші можливі проблеми. Тому вже зараз уряд України повинен думати над тим, як забезпечити найшвидше повоєнне відновлення та подальше економічне зростання. В літку 2022-го року уряд презентував в Швейцарії в місті Лугано план відновлення України, або як його ще

називають «Український план Маршалла». Станом на квітень місяць, це фактично єдиний план відновлення, який презентувала Україна як в середині країни, так за кордоном. Це буде важливо для розуміння того, які вектори розвитку уряд виділив для себе, а на які приділено значно менше уваги. Детально даний план відновлення описаний на електронному ресурсі recovery.gov.ua [27].

Перш за все, за допомогою цього плану можна оцінити економічні втрати, що понесла Україна внаслідок активних бойових дій. За спільною оцінкою уряду України, Єврокомісії та Світового банку, необхідні фінансові ресурси на відбудову зруйнованої інфраструктури та економічне відновлення станом на листопад 2022 року оцінювались щонайменше в 350 мільярдів доларів США. Однак ця сума буде збільшуватись та скоріш за все досягне 500 мільярдів доларів США. Фактично, мінімальна сума відновлення переважатиме український ВВП 2021 року в 2,5 рази. Тож для України ця сума є дуже великою.

В цьому плані відновлення України поділено на 17 ключових національних програм, які охоплюють всі можливі напрями відновлення та розвитку країни. Проаналізувавши державний план повоєнного відновлення можна зробити наступні висновки. Перш за все, сільське господарство буде невід'ємною та ключовою частиною економічного відновлення. Цей сектор не потребуватиме такої великої кількості коштів на відновлення та інвестицій для розвитку. Основною метою розвитку цього сектора є покращення експортного потенціалу та перехід на більш дорогу та якісну продукцію. Сектор добувної промисловості розглядається як важливий для розвитку. Тут увага повинна приділятися нафтогазовидобуванню та видобутку металевих руд, які вже мають експортуватись не тільки як сировина, а як вже продукція переробної промисловості. Тому наступним сектором для розвитку має бути переробна промисловість. Перш за все, уряд розглядає даний сектор для переробки продукції сільського господарства та металургії. Однак іншим важливим галузям переробної промисловості приділено значно менше уваги. Зокрема це стосується машинобудування, легкої промисловості, хімічної промисловості та інших важливих складових переробної промисловості. Як вже зазначено вище, інвестиції в даний сектор мають бути набагато вищими, ніж оцінка урядом. Україні необхідно не

тільки відновити зруйноване, а наростити виробничі можливості, які ще до війни були обмеженими. Сектор будівництва буде одним з ключових оскільки обсяги відбудови оцінюються в сотні мільярдів доларів. Тож вітчизняне будівництво буде однозначно розвиватись. Однак важливо, щоб пов'язані галузі, наприклад виробництво будівельних матеріалів, було також розвиненими та покривало всі потреби будівництва. Сектор торгівлі має розвиватись та зростати на вітчизняному ринку. Сектори постачання електроенергії та водопостачання повинні відновити та модернізувати пошкоджену інфраструктуру. Виробництво та постачання електроенергії можна використовувати для експорту в ЄС. Розвиток сектора транспорту полягає у відновленні пошкодженої чи зруйнованої інфраструктури та доведення її до «стандартів» ЄС. Однак цей сектор не розглядається з можливістю нарощування експортного потенціалу та отримання валютної виручки. Сектор інформації та телекомунікацій є одним з основних, оскільки він може займати до 10% ВВП країни та має значний експортний потенціал. Всі інші сектори повинні відбудувати зруйновані об'єкти та покращувати якість надання послуг [32].

Зрештою, розроблений план відновлення не враховує необхідність пріоритетного розвитку тих секторів, що можуть приносити найбільші доходи. Крім того, надана структура інвестиційних потреб не сприятиме подальшому економічному зростанню, оскільки практично всі кошти направлені на ті сектори, що не можуть приносити доходу, особливо від експорту. А це породжуватиме подальшу відсталість та не технологічність української економіки. Взаємодія держави та бізнесу полягає в більшій мірі у зміні формату взаємодії, а не зменшенні самої взаємодії. Роль держави залишатиметься надзвичайно високою. Тож можна сказати про те, що успішний досвід інших країн повоєнного не врахований, суть якого полягала у тому, що країна повинна сама заробляти кошти та вирішувати всі свої внутрішні проблеми.

3.2 Драйвери повоєнного відновлення

3.2.1 Критерії виокремлення драйверів повоєнного відновлення

Категорія драйвери економічного відновлення означає, що певні макросектори повинні забезпечити найшвидший економічний розвиток та відновлення. Такі драйвери повинні найшвидше привести економіку країни до тих показників, що були до війни. Чим більша можливість певного макросектора забезпечити вищі показники зростання економіки країни, тим більшим драйвером цей сектор може стати. Відповідно макроекономічні сектори повинні відповідати певним критеріям, що будуть класифікувати та пріоритезувати важливість різних економічних секторів в повоєнний період.

Оцінивши макроекономічні сектори, іноземний досвід повоєнного відновлення, державні проекти відновлення та іншу важливу інформацію, можна виокремити ті сектори, що повинні стати драйверами повоєнного відновлення України. Оскільки категорія макроекономічні сектори є дуже широкою, то найбільш доцільно драйверами називати саме економічні сектори, або ж види економічної діяльності. Саме ці економічні сектори (галузі економіки) мають якнайшвидше сприяти економічному відновленню України та подальшому економічному зростанню

Виокремлення драйверів повоєнного відновлення буде відбуватись за наступними принципами. Перш за все, драйвери розвитку повинні забезпечувати найбільші доходи та повинні продукувати значну частку у ВВП країни. Відповідно такі сектори матимуть найбільший вплив на формування ВВП України, що буде ключовим показником повоєнного відновлення. Більші доходи також сприятимуть збільшенню доходів населення та податкових надходжень, які вже держава може використовувати на відновлення інфраструктури, зміцнення обороноздатності країни, соціальні програми та інші основні державні функції. Особливо важливим є те, що такі макросектори мають забезпечити зростаючі доходи в якомога коротший термін, адже Україні необхідно швидко досягти довоєнні показники.

По-друге, драйвери відновлення повинні мати значний експортний потенціал. Для цього є декілька пояснень. По-перше, після закінчення війни внутрішній ринок

буде дуже обмежений та характеризуватиметься низькою купівельною спроможністю. По-друге, підприємствам потрібно виходити на світовий ринок та конкурувати зі світовими компаніями, а не замикатись на внутрішньому ринку. Це розвиток підприємств, збільшення обсягів виробництва та багато інших позитивних наслідків. По-третє, Україні необхідно заробляти кошти за кордоном для власного відновлення. Збільшуючи експортні надходження, країна нормалізуватиме платіжний баланс, зароблятиме кошти для покриття імпорту, отримуватиме валютні надходження, підвищуватиме роль країни у світовій економіці, покращуватиме репутацію країни тощо.

Також драйверами повоєнного відновлення повинні стати ті галузі, які можуть позитивно вплинути на економіку в країні. По-перше, країні необхідно зменшувати свою імпортозалежність, оскільки країні необхідно «економити» свої кошти, які в повоєнний період будуть надзвичайно обмеженими. Тут можна почати з розвитку простих сфер, а потім поступово переходити до більш технологічних галузей, оскільки досягти високих економічних показників без технологічних сфер не можливо. Зменшення імпортозалежності стане надзвичайно важливим фактором зміцнення економіки країни, оскільки більша кількість коштів буде направлена на розвиток саме вітчизняної промисловості, яка з часом може перетворитись в одну з важливих експортних галузей. Україна є дуже сильно залежна практично від всіх видів товарів, починаючи від енергоносіїв, хімічної продукції та продукції машинобудування. Особливо необхідно зменшувати імпорт більш простих видів продукції, які Україна потенційно може виробляти самостійно. Окрім розвитку вітчизняних секторів, це можливість експортувати продукцію та зменшувати витрати на імпорт.

По-четверте, важливим критерієм для драйверів повоєнного відновлення може стати можливість залучення інвестицій. Тут надзвичайно важливими інвестиціями стають саме прямі іноземні інвестиції. В повоєнний період внутрішні інвестиції будуть надзвичайно обмежені, оскільки економіка країни знаходитиметься вкрай сумнівному стані. А іноземні інвестиції, особливо для слаборозвинених країн, є одним з основних факторів економічного відновлення та подальшого зростання.

Іноземні інвестиції повинні сприяти збільшенню виробничого потенціалу з подальшою можливістю експорту товарів чи послуг на світові ринки. Після війни Україна матиме усі шанси для того, аби залучати ті інвестиції, що раніше спрямовувались в росію чи в інші країни, що поступово стають «суперниками» для Сполучених Штатів чи країн Європейського Союзу. Україні необхідні не тільки фінансові ресурси на відновлення, а технології, знання з метою виробництва продукції з більшою доданою вартістю. Враховуючи українські реалії, це може забезпечити лише іноземний капітал. Зрештою, можливість отримати іноземні інвестиції є передумовою для того, щоб збільшити доходи країни, в тому числі за рахунок продажу продукції за кордон.

Драйвери розвитку також мають сприяти розвитку переробних галузей, для початку хоча б досягти простої переробки чи перших етапів переробки. Частково це можна назвати відхід від сировинної структури економіки до економіки з більшою доданою вартістю. Україна має велику кількість природних ресурсів, виробляє продукцію сільського господарства тощо. Однак дуже часто не забезпечує першого етапу переробки та поставляє фактично сировину. Відповідно Україна не використовує свій потенціал та недоотримує величезні доходи. Хоча б запровадження перших етапів переробки могли б збільшити показник експорту в два рази.

Останньою, але не менш важливою умовою до виокремлення драйверів є їх вплив на подальше економічне зростання. За кращим сценарієм, саме повоєнне відновлення повинно тривати лише певний час. Україна вийде на довоєнні макропоказники, рівень життя досягне рівня 2021 року. Але далі Україні необхідно буде розвиватись та рухатись до показників розвинених країн. З одного боку, війна створює нові можливості для України. Країна зрозуміла свій вектор розвитку, на які ринки треба орієнтуватись, отримала певне «позитивну» репутацію, стала впізнаваною тощо. Тому це треба використати, зокрема для подальшого стрімкого економічного зростання. Тому макроекономічні сектори повинні не тільки забезпечити повоєнне відновлення, а мають сприяти подальшому довгостроковому зростанню. Тож такі сектори мають бути основою майбутньої економіки, мають забезпечувати найбільші доходи, повинні бути актуальними у майбутньому.

Зрештою, макроекономічні сектори, що повинні стати драйверами повоєнного відновлення, мають забезпечити країні найвищі показники доходів якнайшвидше. Зокрема такі сектори повинні мати найбільший внесок в економіку країни та повинні мати значний експортний потенціал. Крім того, пріоритетні сектори мають зменшувати імпортозалежність країни та розвивати її основні, базові та першопочаткові галузі. Також макроекономічні сектори мають залучати іноземні інвестиції, що будуть надзвичайно необхідні для відновлення та зростання виробничого потенціалу. Однак при цьому не варто забувати про ті сектори, які повинні забезпечувати країні подальше зростання, оскільки з часом відставання певних вітчизняних галузей від світового рівня становитиметься ще більше, а подолання цього відриву буде дуже складним та комплексним процесом.

3.2.2 Визначення драйверів повоєнного відновлення

Одним з основних драйверів повоєнного відновлення буде сектор сільського, лісного та рибного господарства. В довоєнні роки цей сектор формував більше 10% всього ВВП. Майже третина всього експорту припадає на продукцію сільського господарства. За 20 років експорт продукції даного сектора зріс з 6% до 36%. В 2022 році експорт агросектору приніс Україні більше 20 мільярдів доларів США, що лише на 10% менше ніж в 2021 році. А це враховуючи окуповані території, проблеми з логістикою, обстріли тощо. Тож можна чудово зрозуміти, що даний сектор приносить Україні найбільші доходи, особливо від експорту. Сільське господарство однозначно в перші роки буде основним драйвером відновлення. За 20 років сектор демонстрував постійне зростання, що означає можливість його розвитку в майбутньому. Сільське господарство потребуватиме розвитку з декількох причин. Перш за все, це можливість збільшувати обсяги виробництва та сприяти повоєнному відновленню. А по-друге, цей сектор має зростати в майбутньому. І для цього Україна має використати всі шанси. Україна має велику площу незасіяних земель та одні з найкращих в світі ґрунтів. Зараз Україна експортує не лише необроблену продукцію, а ще й недорогі види рослин. Тож для розвитку Україні необхідно збільшувати площі посівів та вирощувати дорожчу продукцію. Однак не зважаючи на наведені «успіхи»

даного сектору, він має багато проблем, які необхідно вирішувати. Перш за все, відсутність повноцінного ринку землі. Україна була однією з декількох країн, де заборонений продаж землі. Це спричинило наступну проблему – відсутність малого та середнього фермера. Відповідно українське сільське господарство в більшій мірі представлено великими агрокомпаніями, що мають свої особливості (орієнтація на велику кількість дешевих культур). В цей же час малий та середній фермер є основою сільського господарства, що може вирощувати більш дорогі культури. Також варто зазначити, що в наслідок військових дій, великі площі полів виявились замінованими, що обмежує діяльність цього сектора. Тож одними з пріоритетних дій уряду має бути проведення робіт з розмінування сільськогосподарських полів. Окремим напрямом розвитку даного сектору має бути тваринництво. Це спричинене наявністю кормів, що є наслідком вирощування кормових культур. Україна є досить успішною у виробництві та експорті продукції тваринництва за кордон. Особливо успішним був експорт курятини (в країни Близького Сходу). Тому необхідно розвивати цей напрямок і після війни. Також потрібно переходити на інші види тварин та розширювати географію експорту. Розвиток рибного господарства також може значно покращувати свої позиції. Тож виправивши наявні проблеми, вітчизняне сільське господарство повинно збільшити свої доходи та експорт в рази. Це буде одним з ключових драйверів відновлення. Але надалі Україні необхідно буде переходити від експорту сировини, до готової продукції харчової промисловості.

Наступним ключовим сектором, що має бути основним драйвером та основою подальшого економічного розвитку є переробна промисловість. Цей сектор продукував лише до 12% ВВП, однак на нього припадає більше 20% експортної виручки. Переробна промисловість є основою розвинених країн, зокрема це основа їх експорту. Цей сектор є основою для створення продукції з високою доданою вартістю. Відповідно Україні необхідно відходити від моделі сировинної економіки та переходити до більш технологічних виробничих процесів. Крім того це чудова можливість зменшення імпортозалежності країни, оскільки Україна імпортує продукцію практично всіх галузей переробної промисловості. І Україна потенційно має всі шанси на розвиток цього сектора. Це велика кількість природних ресурсів,

певні виробничі потужності, географічне положення, робоча сила тощо. Але для цього необхідна і певна сприятлива та стимулююча державна політика, що була основною перепорою до розвитку вітчизняної переробної промисловості. Оскільки сама переробна промисловість є величезним макросектором, то можна виділити ключові галузі, що мають стати драйверами розвитку самої переробної промисловості. Одним з перспективних напрямів є харчова промисловість. Розвинене сільське господарство є основною передумовою розвитку цієї галузі. Україна виробляє сировину, яку можна та потрібно виробляти. Це вже продукція з доданою вартістю, яка коштує вже значно дорожче та може приносити більше експортних надходжень. Тут Україна має дуже великий потенціал, а інвестиційні потреби є значно нижчими в порівнянні з машинобудуванням чи електронікою. Другим обов'язковим напрямом розвитку переробної промисловості має бути металургія. Україна має експортувати не металеві руди, а хоча б вже готові сплави. За роки незалежності цей сектор значно деградував, тому йому необхідні капітальні інвестиції. Третім дуже схожим до металургії є сектор хімічної промисловості. Наявність ресурсної бази є однією з передумов розвитку цього сектора. Зважаючи на величезні ресурсні можливості, ці сектори необхідно розвивати. Ключовим сектором переробної промисловості має бути машинобудування. Звичайно, Україна не зможе почати виробляти одразу сучасну комп'ютерну техніку. Але можна почати з автотранспортних засобів. На диво, Україна є однією з європейських країн, що взагалі не залучена до автомобілебудування. А це величезні втрачені можливості. Це ж саме стосується судно- та авіабудування. Необхідно розвивати електроніку, електротехніку, виробництво побутової техніки та інших ключових складових машинобудування. Розвиток військової техніки також може бути перспективним. Але до цього сектора необхідно підходити дуже виважено та системно, оскільки реальні виробничі спроможності України є вкрай обмеженими. Тільки державні програми без іноземних інвестицій призведуть до значних витрат бюджетних коштів без результату. Крім того, розвиток фармацевтичної галузі може бути досить перспективним. Сама фармацевтична галузь демонструвала найкращі фінансові показники в усій промисловості України. Звичайно, Україна не зможе одразу

виробляти найкращі та найдорожчі вироби, але тут є можливості до розвитку. Також це досить технологічний сектор, що в більшій мірі відноситься до 5 п'ятого технологічного укладу. Також не варто забувати про більш прості галузі переробної промисловості. Це легка промисловість, виробництво меблів, будівельних матеріалів, паперу чи виробів з дерева. Окрім того, що це зменшить імпортозалежність країни, це створить додатковий експортний потенціал для української продукції, якщо вона буде достатньої якості та конкурентоспроможна на світових ринках. На жаль, своїх технологій Україна практично немає, тому основою розвитку цього сектора мають стати іноземні інвестиції. Це стосується практично всіх розділів переробної промисловості. Тому ключовим завданням країни та уряду буде розвиток саме переробної промисловості, оскільки без розвитку цього сектора Україна ніколи не зможе вийти на показники хоча б країн Східної Європи, не кажучи вже про рівень розвитку розвинених країн.

Сектор добувної промисловості також стане одним з драйверів повоєнного відновлення. Він формує близько 12% ВВП країни, а на його експортні показники становили більше 30% за 2021 рік. Війна значно вплинула на цей сектор. Його експорт впав з більш ніж 20 мільярдів до менше 10 мільярдів в 2022 році. Однак добувна промисловість все одно є другою статтею в експорті. Відповідно після завершення війни цей сектор приносить Україні значну частину доходів. Крім того, цей сектор має величезний потенціал для розвитку. Основною причиною необхідності його розвитку є те, що Україна володіє досить великими покладами корисних копалин. Звичайно, Україна не має стільки нафти та газу як Іран чи Росія, однак природні ресурси є досить значними. Першим напрямом розвитку даного сектора є нафта та газ. За різними оцінками, тільки розвідані обсяги газу можуть покрити всі українські потреби на 40 років [33]. Крім того, Україна має різні види газу. Нафтові поклади є також значними та можуть дуже добре вплинути на зменшення імпортозалежності України. Це також утворює можливості експорту даних енергоносіїв на мільярди чи десятки мільярдів доларів щороку. Проте ще багато родовищ нерозвідані, зокрема у Чорному морі. Однак в попередні роки значних позитивних зрушень в цьому не було. В основному це пов'язано з державною політикою. Вже не один раз іноземні компанії

були зацікавлені та були готові профінансувати видобуток українських енергоресурсів. Однак держава зовсім не сприяла цьому, а навіть перешкоджала. Також варто зазначити, що Україна фактично не може самостійно розвивати сектор нафтогазовидобування, оскільки Україна не має необхідних технологій та обладнання, а також це потребує мільярдних інвестицій. Другим напрямом є розвиток добування різноманітних руд. За деякими видами руд, Україна займає 30-50% всіх світових розвіданих запасів. І це не обов'язково чорні метали. Запаси кольорових металів також дуже великі [35]. Однак український експорт на 90% складається з необроблених чорних металів. Тож Україна має великий потенціал у розвитку даного сектора з метою забезпечення вітчизняної промисловості ресурсами з метою їх подальшої переробки та експорту. Третім напрямом видобувної промисловості має стати видобуток копалин для розвитку сфери будівельних матеріалів та хімічної промисловості. Вітчизняні будівельні матеріали позитивно впливатимуть на зменшення імпортозалежності країни, особливо в період відновлення, коли Україна потребуватиме величезної кількості будівельних матеріалів для відновлення зруйнованих будинків чи інфраструктури. За різними оцінками, вартість українських природних ресурсів щонайменше становить 15 трильйонів доларів США [35].

Простий експорт природних ресурсів може допомогти Україні у перші повоєнні роки. Однак ключовою метою розвитку даного сектора має бути не розробка родовищ та подальший експорт сировини, а переробка цієї сировини та виробництва продукції з більшою доданою вартістю. Якщо це нафта, то цікавим може бути виробництво та експорт готового палива, однак це потребує величезних інвестицій (Вартість одного нафтопереробного заводу більше 10 мільярдів доларів США). [36] Металеві руди треба використовувати у переробній промисловості з метою виробництва сталі чи інших готових металевих виробів. Цю продукцію треба експортувати та використовувати у вітчизняному виробництві, наприклад у машинобудуванні. Інші види сировини можна використовувати у виробництві готової продукції хімічної промисловості чи для виробництва будівельних матеріалів. Тож розвиток добувної промисловості повинен бути націлений на забезпечення ресурсами швидко

зростаючу переробну промисловість, а ті ресурси, що є надлишковими для вітчизняної промисловості (вони мають бути), Україна повинна експортувати.

Сектор постачання електроенергії також стане одним з драйверів розвитку. Звичайно, його роль в порівнянні з переробною промисловістю чи сільським господарством є значно меншою. Його роль в більшій мірі полягає у забезпеченні роботи підприємств та фізичних осіб необхідними засобами життєдіяльності – переважно електроенергією та газом. Однак з недавнього часу можливості даного сектора значно зросли. Після того, як Україна приєдналась до європейської енергомережі, з'явилась можливість експортувати електроенергію закордон. Дешева вітчизняна електроенергія, недостатнє внутрішнє споживання, що спричинене недостатністю національного виробництва, зробили сприятливим експорт електроенергії. Крім того, в Україні планувалось побудувати додаткові атомні енергоблоки. За попередніми оцінками, Україна до війни могла експортувати електроенергію на суму 2,5 мільярдів доларів з можливістю значного збільшення. А це більше 2% експорту 2021 року та більше 5% експорту 2023 року [37]. В квітні 2023 року, після масштабних обстрілів енергосистеми, Україна відновила експорт електроенергії до ЄС. Відповідно після завершення бойових дій експорт електроенергії становитиме суттєву частку в українському експорті. Крім того, є можливість збільшувати обсяги чи навіть дещо збільшувати її вартість. Також це практично не потребує активних дій з боку держави чи приватного сектора. Тож цей сектор буде додатковим драйвером як повоєнного відновлення, так і додатковим помічником подальшого економічного розвитку.

Сектор інформації та телекомунікацій також буде одним з ключових драйверів повоєнного відновлення. Він формує більше 5% ВВП та більше 7% українського експорту. З одного боку, це не такі великі показники як в сільському господарстві чи видобувній промисловості, однак вплив цього сектора на економіку України є досить суттєвим. Крім того, це єдиний сектор, що зріс більш ніж в 10 разів за останні 20 років. Основою цього сектора є ІТ послуги (комп'ютерне програмування), які переважно йдуть на експорт. Тобто цей сектор в більшій мірі орієнтований на світові ринки, що є дуже важливим для заробітку коштів. Цей сектор можна назвати дуже

технологічним, оскільки це використання сучасних технологій та створення значної доданої вартості. Цей сектор має усі шанси на подальший розвиток. В Україні працює багато спеціалістів цієї галузі, а сама Україна займає досить важливу роль у світовому виробництві ІТ послуг. Цей сектор може розвиватись шляхом залучення іноземних ІТ компаній до України та створення власних вітчизняних компаній, які будуть націлені на експорт вже готового ІТ продукту. Тож в можна очікувати, що даний сектор може за декілька років вийти на показники експорту в більше ніж 10 мільярдів, та може формувати до 10% українського ВВП.

Сектор транспорту та складське господарство також матиме значний вплив на повоєнне відновлення. Перш за все, цей сектор формує до 7% ВВП України, а по-друге, його експортні показники в умовах війни були більше 4,5 мільярдів доларів, що становило більше 8% всього вітчизняного експорту. А в 2020 році транспортні послуги принесли Україні більше 9 мільярдів експортної виручки. В українських реаліях це дуже великі показники. Основою цього сектора є повітряне транспортування та трубопроводи. Україна має транзитне положення, вихід до морів, авіаційний парк та інші сприятливі умови для розвитку. Однак все одно даний сектор має багато проблем. Але не зважаючи на всі проблеми, цей сектор може та має стати одним з ключових драйверів повоєнного відновлення.

Також варто згадати про важливу роль секторів будівництва та торгівлі, однак їх не можна назвати драйверами повоєнного відновлення. Їх роль буде полягати у задоволенні внутрішніх потреб постраждалої від війни країни. Сектор будівництва буде сприяти відновленню житлових приміщень, інфраструктури та інших будівель. Його роль буде надзвичайно важливою. Однак цей сектор практично не має експортного потенціалу, а результат діяльності цього сектора слугує лише «проміжним» етапом для діяльності інших секторів. Це ж саме стосується сектора оптової та роздрібної торгівлі. Цей сектор є посередником між виробником та кінцевим споживачем. Не зважаючи на те, що цей сектор формує більше 16% ВВП України, його експортний потенціал практично відсутній. Тож ці сектори будуть важливими в повоєнний період, але їх не можна вважати класичними драйверами повоєнного відновлення.

Всі інші економічні сектори є також важливими складовими економічного відновлення. Але їх не можна назвати ключовими драйверами повоєнного відновлення. Їх частка у ВВП є значно меншою, експортний потенціал обмежений або взагалі відсутній, вони не зароблятимуть кошти для відновлення. Тож всі інші сектори є важливими компонентами повоєнного відновлення та подальшого економічного розвитку, однак вони не принесуть найбільшого результату, а відповідно вони не стануть драйверами відновлення.

3.3 Рекомендації щодо ефективної політики для розвитку економіки України

Останньою та підсумковою частиною даної роботи є надання основних рекомендації, що повинні забезпечити не тільки швидке повоєнне відновлення, а подальше стрімке економічне зростання. Як відомо, українська економіка мала дуже багато проблем і до війни, що в більшій мірі були спричинені відповідною державною політикою. Основною проблемою було небажання змінювати державну політику в багатьох сферах. А це негативно вплинуло на розвиток практично всіх макроекономічних секторів України.

Україні необхідне переосмислення своєї політики та впровадження нової стимулюючої політики, що допомагатиме розвиватись всіх економічним секторам. В результаті такої політики країна зможе залучати більше інвестицій, підприємства будуть розвиватись, створюватимуться інновації та зростатиме експорт, доходи населення зростатимуть, а рівень життя населення буде стрімко зростати. Це і має бути ключовою метою як держави, так і всього суспільства.

Також варто враховувати успішний досвід інших країн. Основним принципом їх повоєнного відновлення було те, що країна використовує спочатку кошти на збільшення національного виробництва з метою збільшення доходів країни. Разом з цим відновлює будівлі та інфраструктуру. Однак при цьому країна намагається заробляти кошти з метою вирішення власних проблем, оскільки тільки сама країна може повністю вирішити всі свої проблеми. По-друге, треба враховувати досвід не тільки повоєнного відновлення, а ще те, я зараз розвиваються країни. Тому

акцентуватись треба не тільки на повоєнному відновленні, а на подальшому стрімкому зростанню з метою досягнення показників розвинених країн.

Першим кроком для вирішення всіх наявних довоєнних проблем та подальших проблем необхідно зрозуміти ключові напрями розвитку. Війна з 2014 року «допомогла» Україні краще зрозуміти свій вектор розвитку – європейський. Це вже є важливим кроком. Також необхідно зрозуміти реальні драйвери економічного розвитку. Відповідно до наявних стратегій розвитку, уряд не враховує всі можливості до розвитку. Тому це може бути створення певної стратегії, плану відновлення, який буде враховувати всі реальні можливості України, потреби та справжні вектори розвитку.

Україні також необхідно працювати над вступом до ЄС. В літку 2022-го року Україна отримала статус кандидата ЄС, що є дуже важливим кроком на шляху України до статусу повноцінного члена ЄС. Шлях України до ЄС вимагає трансформацію країни. Це чудова можливість покращення законодавства, покращення роботи антикорупційних заходів, нормалізація судової системи. Це є однією з вимог до країни, що бажає доєднатись до Європейського Союзу. Крім того, Україна доєднається до спільних грошових фондів ЄС, полегшиться товарообіг між Україною та країнами-членами ЄС. Статус повноправного члена ЄС допоможе Україні покращити свою репутацію, демонструватиме бажання країни розвиватись та багато інших позитивних моментів. Це дасть змогу Україні краще залучати інвестиції, інтегруватись в ринки ЄС тощо.

Наступною ключовою рекомендацією можна назвати перехід до стимулюючої фіскальної політики. Податкове навантаження в Україні можна охарактеризувати як надмірне. Рівень економічного розвитку України не відповідає такому рівню податкового навантаження. Зменшення податкового навантаження є одним з найбільш дієвих інструментів економічного розвитку. Аналізуючи досвід успішних країн, таких як Швеція, Естонія чи Ірландія, можна побачити, що зменшення податкових ставок було основним фактором, чому ці країни досягали дуже високих економічних показників. Основною пропозицією може бути зменшення податку на прибуток підприємств або запровадження податку на виведений капітал, зменшення

податку на доходи фізичних осіб, відхід від ЄСВ, зменшення ПДВ або перехід до податку з продажів та інші стимулюючі кроки у податковій політиці. Однак Україні потрібні зміни не тільки в податковій системі, а й у бюджетній політиці. Тут навіть основною проблемою є не низькі показники доходу бюджету, а структура та пріоритизація державних видатків. Низькі державні доходи та велика потреба у державних видатках на різні сфери вимагає дуже продуманих витрат. Однак в Україні це дуже велика проблема. Чудовим варіантом є чітке встановлення справжніх державних потреб, а витрачені кошти повинні забезпечувати найкращий результат. Крім того, бюджет не мав та не матиме достатньої кількості ресурсів для покриття всіх взятих зобов'язань з боку держави. Це стосується державного пенсійного забезпечення, фінансування державних підприємств, що переважно є збитковими. Це означає, що ці бюджетні кошти можна було б направити на інші сфери. Особливо гострою проблема буде після війни, оскільки податкові надходження будуть досить невеликими. Крім того, державні кошти досить часто не приносили значного результату, та за ці кошти можна було отримати значно більше. Тож необхідно буде переглядати структуру державних видатків, а вже самі кошти мають витрачатись з максимальною ефективністю та результативністю.

Однією з ключових рекомендацій є залучення іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції є надзвичайно важливим фактором економічного розвитку будь-якої країни. Навіть розвинені країни з великими показниками внутрішнього нагромадження потребують іноземних надходжень. А для України, яка має досить невеликі внутрішні заощадження, іноземні інвестиції мають надзвичайно велику роль. А ці внутрішні інвестиції ще більше зменшаться в період повоєнного відновлення. Вітчизняне виробництво дуже сильно відстає від світових стандартів, що негативно впливає на конкурентоспроможність української продукції на світових ринках. Це зумовлює ще більше відставання промисловості від світових виробників, що ще більше зменшує можливості України у подальшому економічному зростанні. Також внутрішні заощадження та розміри вітчизняної економіки не зможуть забезпечити необхідні інвестиції, особливо капітальні інвестиції. Україна потребує не просто інвестицій, а їй необхідні нові технології, основні засоби, інновації тощо. А це

можливо лише за надходження прямих іноземних інвестицій у великих обсягах. Тож прямі іноземні інвестиції є інструментом залучення іноземних коштів в економіку країни, що повинно позитивно пливати на обсяг національного виробництва з подальшим підвищенням економічного рівня життя населення.

Також важливо розвивати фінансовий ринок, основною метою якого є наповнення економіки грошима. Перш за все, це стосується кредитного ринку. Економічний розвиток практично неможливий без залучення додаткових коштів. Для більшості компаній основним варіантом таким варіантом є кредитні кошти. Тож комерційне кредитування відіграватиме важливу роль не тільки в повоєнному відновленні, а ще й в подальшому економічному зростанні. Розвиток кредитного ринку для українського уряду завжди був складним завданням. Також не треба забувати про іпотечні кредити, оскільки після війни багатьом людям необхідно буде купувати житло. А це додатковий крок з боку держави для підвищення добробуту громадян. Крім того, що іпотечне кредитування буде вигідне для населення, це буде чудовим додатковим фактором зростання сектора будівництва та банківського сектора. Але такий розвиток вимагатиме значних змін у державній політиці. Необхідно зменшувати облікову ставку, зменшення кредитних ставок, перегляд умов кредитування та інші монетарні інструменти. Другим важливим елементом фінансового ринку є фондовий ринок. Насправді, фондовий ринок є дуже важливий для розвитку підприємництва. Сучасні технології дозволяють великій кількості бажаючих доєднатись до цього ринку. Це сприяло тому, що роль дрібних інвесторів значно зростає. Чудовим прикладом фондового ринку може слугувати США. Фондовий ринок є чудовим інструментом поєднання інтересів інвесторів та самих підприємств. Крім того, фондовий ринок може бути чудовим інструментом у процесі приватизації державної власності. Також розвивати необхідно криптовалютний ринок, ринок лізингових послуг, облігацій тощо. Це все додаткові точки зростання вітчизняної економіки.

Країні також необхідно працювати над політичною та економічною стабільністю. За різними оцінками міжнародних агенцій, показник політичної та економічної стабільності є ключовим критерієм для іноземних інвесторів. В країну,

що завжди має певну нестабільність, іноземні інвестиції не прийдуть. Особливо актуальної дане питання буде в повоєнний період. Потенційні інвестори мають бути впевненими у країні, в яку вони інвестуватимуть десятки мільярдів доларів. Україна повинна працювати над стабільністю банківського сектора, стабільністю національної валюти, інфляцією тощо.

Окремим необхідним кроком на шляху повоєнного відновлення та подальшого розвитку має бути ліквідація монополій. Монополії негативно впливають на економічну активність в галузі та практично унеможливають розвиток. Державні монополії також необхідно ліквідовувати. Держава практично монополізувала банківський сектор, військовий сектор, вантажні авіаперевезення, залізничні перевезення та багато інших галузей. Як наслідок, частина з цих підприємств працює за державні дотації, а інші мають дуже багато проблем та не розвиваються. При цьому, якість послуг чи товарів є вкрай низької якості. Тож Україна потребує нормального антимонопольного законодавства та відповідних політичних інструментів з метою ліквідації всіх неприродних монополій.

На шляху повоєнного відновлення та подальшого економічного зростання обов'язковим кроком має бути зменшення ролі держави в економічних відносинах. Українська держава взяла на себе дуже багато функцій, які, мабуть, жодна з інших країн також не могли б виконувати. Дана основна проблема включає в себе велику кількість менших проблем. Але ключовим є те, що держава хоче відповідати та контролювати більше, ніж це потрібно чи на це є причини та можливості. Надмірна роль держави завжди негативно впливає на економіку країни та її виробничі можливості. Такий державний вплив полягає не тільки в надмірному податковому навантаженні. Україна має більше 3 500 державних підприємств. Окрім того, що більшість з цих підприємств є нерентабельними та функціонують за рахунок державних дотацій, це стримує розвиток певних галузей, де державні підприємства є фактично ключовими підприємствами в певних галузях. Україна десятками років вистачала мільярди доларів на такі компанії, що не принесли практичного жодного результату для країни. Разом з цим Україна має велику кількість державних монополій в багатьох секторах, що є додатковим обмежуючим фактором. Також

можна сказати про надмірну бюрократію, що полягаю у великій кількості різноманітних дозволів, обмежень та інших документів, що фактично лише ускладнюють економічну активність. Це також виступає додатковим обмежуючим фактором для іноземних інвесторів, оскільки в порівнянні з розвиненими країнами вітчизняна система є більш заплутаю та складною, як наслідок, є неефективною. Це породжує корупцію інші негативні наслідки. Тож першим обов'язковим кроком на шляху зменшення державного впливу на економіку має бути роздержавлення, зокрема через приватизацію. Це також стосується державних монополій. Приватизація повинна охопити всі сектори економіки, починаючи від банківського сектора, залізниці до галузей машинобудування та військо-промислового комплексу. Це вже буде величезний крок не тільки для розвитку підприємств, а значне зменшення обсягів корупції, що виникає під час взаємодії з державою. Також необхідно працювати над зменшенням бюрократії та інших негативних впливів держави на економіку країни. За рахунок цифровізації можна не лише змінювати формат взаємодії, а загалом треба зменшувати саму необхідність взаємодії громадян, бізнесу з державою.

Також останньою рекомендацією можна назвати міжнародне партнерство та покращення своєї репутації. На жаль, репутація України на світовій арені бажає кращого. Протягом багатьох років Україна частко дискредитувала себе як держава в багатьох спільних рішеннях, проектах, політичних діях чи інших зобов'язаннях. Відповідно Україні необхідно працювати над власною репутацією з метою залучення інвестицій, міжнародного партнерства та економічного зростання. Міжнародне партнерство також може бути цікавим інструментом для України, оскільки після війни власні спроможності будуть досить обмежені.

Звичайно, Україні необхідно ще працювати над законодавством, судовою системою, корупцією та публічними послугами та багато іншими наявними проблемами. Це також основні фактори для розвитку економічних секторів України. Тож для того, аби досягти найшвидшого повоєнного відновлення та подальшого економічного зростання, Україні потрібно буде дуже багато працювати. Основною ідеєю для сприяння розвитку має бути відповідна стимулююча державна політика,

суть якої полягатиме в мінімізації різноманітних обмежень, зменшені впливу держави на економіку країни, сприятливе законодавство, конкурентна податкова політика. Необхідно вивчати успішний досвід інших країн та позичати дійсно дієві інструменти та практики.

3.4 Висновки до розділу

Бачення уряду на розвиток України до війни та після війни дещо відрізняється, але є певні відмінності. До війни основою розвитку мало стати сільське господарство та ІТ сектор. Переробна промисловість не мала стати справжнім драйвером розвитку. Війна 2022 року кардинально вплинула на бачення українського розвитку. Тепер в повоєнний час Україна потребуватиме найбільше коштів на відновлення зруйнованих будинків та різної інфраструктури. Але ключові погляди уряду є досить подібними. Більшу частину коштів планується перерозподіляти через державу, зокрема через різноманітні державні програми. В той же час сектори, що виробляють продукцію та мають експортний потенціал вже не є такими пріоритетними.

Економічні сектори, що повинні стати драйверами повоєнного відновлення мають відповідати певним критеріям. Перш за все, вони мають приносити країні найбільш доходи. Відповідно їх частка у ВВП країни має бути досить високою. По-друге, такі сектори повинні забезпечувати країні досить високі показники від експортних операцій, оскільки Україні необхідно буде заробляти кошти для свого відновлення. А найбільше коштів можливо отримати тільки на зовнішніх ринках. По-третє, Україні необхідно зменшувати свою імпортозалежність та розвивати базові галузі, а отже драйвери мають сприяти цьому. Останнім ключовим критерієм є те, що такі сектори мають сприяти подальшому економічному зростанню, оскільки повоєнне відновлення має тривати відносно обмежений період. А загалом, Україні необхідно відходити від сировинної структури економіки та розвивати сектори з більшою доданою вартістю.

Одним з основних драйверів повоєнного відновлення має стати сільське господарство. До війни цей сектор демонстрував найкращі результати від експорту, а

його частка даної вартості у ВВП становить більше 13%. В період війни саме сільське господарство принесло Україні майже 40% валютної виручки. Відповідно після війни цей сектор стане однією з основ відновлення України. Крім того, цей сектор має великі перспективи для розвитку, оскільки його можливості значно більше, потенціал ще не використано на повну. Другим драйвером повоєнного відновлення може стати добувна промисловість. До війни цей сектор був третім за своїми доходами та другим у структурі експорту. Україна дуже багата на природні ресурси, а отже даний сектор має значний потенціал, в тому числі й для експорту. Розвиток нафтогазового сектора може чудово допомогти Україні як у експортних доходах, так і у зменшенні імпортозалежності країни від енергоносіїв. Це також стосується інших секторів добувної промисловості. Переробна промисловість має також стати основою не тільки повоєнного відновлення, а й подальшого економічного зростання, оскільки саме цей сектор створює товари з найбільшою доданою вартістю, що є основою для досягнення показників розвинених країн. До війни цей сектор був переживав багато проблем, однак без розвитку цього сектора Україна ніколи не досягне показників хоча б країн Східної Європи. А наявність природних ресурсів є додатковим фактором зростання цього сектора. Також значний внесок у доходи країни може мати сектор постачання електроенергії, адже Україна може продавати свою електроенергію в країни Європи. Зважаючи на активний розвиток сектору інформації та комунікацій, він може та має стати одним з ключових драйверів повоєнного розвитку. Крім того, в українських реаліях значні перспективи має сектор транспорту.

Для того, щоб Україна змогла якнайшвидше досягти довоєнних показників та подальшого економічного зростання необхідно змінювати вітчизняну політику. Але перед цим необхідно проаналізувати успішний досвід інших країн та видобувати сласну та дієву стратегію. Перш за все необхідно працювати на стимулюючому фіскальній політикою, оптимізацією державних витрат та сприятливою монетарною політикою. Також ключовими є розвиток фінансового ринку, вдосконалення законодавства та судової системи, роздержавлення та приватизація державної власності, ліквідація монополій всіх типів власності. Крім того, необхідно працювати над вступом в ЄС та відновлювати репутацію країни.

ВИСНОВКИ

Оцінка макроекономічних секторів є потрібним завданням, що допомагає проаналізувати стан вітчизняної економіки та її реальні можливості. Особливо актуальним така оцінка стає в період війни для розуміння того, які економічні сектори можуть та повинні стати справжніми драйверами повоєнного відновлення. Макроекономічні сектори є об'єднанням простих секторів в єдину категорію за певною схожістю. Самі сектори є видами економічної діяльності. На сьогоднішній день виділяються п'ять макросекторів. Первинний макросектор враховує лише сільське господарство та добувну промисловість. До вторинного сектора входить промисловість та будівництво. Наступні три сектора об'єднують різноманітні послуги. Основою третинного сектора є торгівля та транспорт, а четвертинного – культура, освіта, фінансово-страхова діяльність та інші послуги, що потребують кваліфікованого персоналу. П'ятинний сектор складається з науково-технічної діяльності та сектору ІКТ, зокрема сфери ІТ. Останній сектор є найбільш технологічним серед всіх трьох секторів, що поєднують сферу послуг.

Оцінивши макроекономічні сектори можна зрозуміти як розвиток економіки країни, так її перспективи в майбутньому. Тому відмінності у розвитку секторів спостерігаються між країнами різного рівня розвитку. Основою розвинених країн є сектори з високою доданою вартістю, до яких найбільше відноситься вторинний та четвертинний сектори. В той же час основою слаборозвинених країн є сектори первинний та третинний макроекономічні сектори.

Повоєнне відновлення буде ключовим завданням як уряду, так і самої України. Це означає, що країна має повернутись до того економічного рівня, що був напередодні війни. Найкраще це відображається за допомогою показників ВВП, ВВП на душу населення, рівня безробіття, показників доходів населення, експортних надходжень, платіжного балансу тощо. Крім того, необхідно відновити зруйновану інфраструктуру, будівлі, підприємства та інші постраждалі об'єкти. Оскільки Україна зіштовхнеться з великою кількістю проблем та дуже обмеженими фінансовими ресурсами, то Україна має визначити для себе пріоритетні напрями розвитку.

Відповідно необхідно визначити справжні пріоритети та економічні сектори, що мають стати драйвери як драйверами повоєнного відновлення, так і подальшого економічного зростання. Ці економічні сектори обов'язково повинні мати високі показники доходів у структурі ВВП та великі експортні можливості. Україні необхідно отримувати та заробляти якомога більше коштів задля повоєнного відновлення, розвитку виробництва та вирішення всіх інших проблем. Крім того, такі драйвери повинні сприяти подальшому економічному зростанню економіки України. Все ж таки, повоєнне відновлення це відносно обмежений по часу період, а економічне зростання Україні потрібне завжди. Тож такі економічні сектори мають бути актуальними не тільки в перші роки після війни, а й після відновлення.

Загалом, Україна за період незалежності втратила багато можливостей. Після розпаду СРСР конкуренція України на світових ринках була дуже складною, оскільки практично по всіх параметрах вітчизняна продукція програвала. Крім того, невизначеність у розвитку та інші економічні проблеми сприяли тому, що Україна починала ще більше відставати від інших країн, зокрема краї Східної Європи, які демонстрували активне економічне зростання з розвитком практично всіх економічних секторів. Основою «занепаду» була відсутність розвитку та інвестицій у сектори. Зміни необхідні були у 1990-их роках чи максимум у 2000-их. За 30 років світ значно сильно змінився та розвивався в технологічному напрямку, а вітчизняні технології, які навіть у 1990-их роках значно програвали західним, зараз є дуже відсталими та непотрібними на глобальних ринках.

Структура макроекономічних секторів України виглядає наступним чином. Найбільшу частку займає третинний сектор, оскільки сфера торгівлі в Україні є найбільш розвиненою. Значне зростання за 20 років продемонстрував четвертинний сектор. П'ятинний сектор за роки незалежно зріс більше ніж у 2 рази, що є дуже позитивним явищем, однак його обсяги є недостатніми для вирішення внутрішніх проблем. За останні 15 років первинний сектор став більшим за вторинним. Це означає, що роль с. г. та добувної промисловості в країні значно вища за переробну промисловість. Якщо порівнювати з економіками розвинених країн, то в таких

країнах роль переробної промисловості в десятки разів вища роль первинного макросектора. Така ситуація чудово відображає диспропорції та проблеми в Україні.

Найбільшим сектором України є торгівля, яка продукує близько 16% ВВП країни. Наступним сектором є сільське господарство. Не зважаючи на те, що цей сектор є основою українського експорту, він формує близько 12% ВВП країни. Це пов'язано з тим, що сам сектор торгівлі є посередником між виробником та кінцевим споживачем, а отже він не виробляє продукцію, яку можна експортувати. Добувна промисловість є другою статтею вітчизняного експорту та третім сектором у структурі ВВП України. Разом вони забезпечують більше 60% всіх експортних доходів країни, що в черговий раз демонструє сировину структуру вітчизняної економіки. Сектор переробної промисловості за 20 років продемонстрував лише падіння. Найвищі показники розвитку продемонстрував сектор інформації та телекомунікацій, зокрема через активний розвиток ІТ сектора останнім десятиліттям. Значну роль у внутрішній економіці та експорті відіграє сектор транспорту.

Економічні сектори, що мають стати драйверами повоєнного відновлення повинні забезпечити країні найвищі темпи економічного розвитку. Врахувавши досвід розвитку успішних країн, стану вітчизняних економічних секторів, можливостей України та тенденцій сучасного світу можна виокремити ті макросектори, що можуть та повинні стати драйверами розвитку України. Першим сектором є сільське господарство. Цей сектор вже становить більше третини українського експорту та приносить Україні десятки мільярдів експортної виручки. А можливості даного сектора значно більші. Другим сектором має стати добувна промисловість. Зважаючи на обсяги українських природних ресурсів, цей сектор має величезні перспективи для розвитку. Це і розвиток нафтогазовидобування, металевих руд та багатьох інших корисних копалин. Також сектор інформації та телекомунікацій має стати одним з основних драйверів відновлення та подальшого зростання. А з недавнього часу, коли Україна приєдналась до європейської електромережі, сектор постачання електроенергії та газу може допомагати відносно просто залучати у бюджет України мільярди доларів кожного року. Однак ключовим сектором подальшого розвитку має бути саме переробна промисловість. Саме цей сектор

приносить найбільше доходів, в тому числі і від експорту, в розвинених країнах. Україна має розвинене сільське господарство та природні ресурси, що може слугувати додатковим фактором розвитку даного сектора. Але Україні необхідні величезні інвестиції в сектор переробної промисловості, і переважно це саме іноземні інвестиції. Основними галузями вітчизняної переробної промисловості має стати металургія, харчова та хімічна промисловості, легка промисловість та, звичайно, машинобудування. Але сам розвиток макроекономічних секторів має бути збалансованим та поступовим, оскільки одразу неможливо перейти на виробництво найбільш технологічної та сучасної продукції, наприклад електроніки. Спочатку необхідно сформувати первинний капітал, на якому вже будуть формуватися нові ресурси та технології.

Велика кількість проблем в економіці України ще до війни, диспропорції у макроекономічних секторах та російсько-українська війна 2022 року вимагатиме дуже ефективної та результативної державної політики в усіх сферах. В основі такої політики має бути максимальне сприяння розвитку підприємництва на території України. Розпочати необхідно з стимулюючої фіскальної політики, де рівень оподаткування буде більш стимулюючим та справедливим, а державні кошти будуть витрачатись з максимальною ефективністю та результативністю. Окремим напрямом має бути політика залучень іноземних інвестицій, оскільки без них Україна не зможе залучити необхідні технології для розвитку переробної промисловості. Також одним з основних завдань має бути ліквідація монополій, в тому числі і державних. Крім того, необхідно працювати над вступом до ЄС, оскільки це надасть велику кількість додаткових переваг для України, в тому числі можливості отримувати інвестиції та кошти для відновлення з європейських фондів. Роль фінансового ринку також буде значною, оскільки повноцінний розвиток неможливий без роботи кредитного та фондового ринків. Звичайно, роль держави в економіці має бути досить обмеженою, оскільки ненадмірне державне регулювання, державні підприємства, в тому числі і державні монополії, завжди негативно впливають на економічну активність всередині країни. Держава має стати певною інституцією, має забезпечити роботу інститутів та повинна займатись вирішенням різноманітних проблем на рівні країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соколова О. М. Розвиток секторальних теорій у дослідженні структури економіки/ Соколова О. М// Університет державної фіскальної служби України. – 2020. - №164. - С. 63-66
2. Sectors of the Economy: Primary, Secondary, Tertiary, Quaternary and Quinary. URL: <https://www.clearias.com/sectors-of-economy-primary-secondary-tertiary-quaternary> (дата звернення: 01.04.2023).
3. Сільське господарство по-африканськи URL: <http://agro-business.com.ua/agro/zhyttieve-seredovyshe/item/8302-silke-hospodarstvo-po-afrykansky.html> (дата звернення: 02.04.2023).
4. Економіка Франції URL: <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az.Економіка-Франції.html> (дата звернення: 02.04.2023).
5. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.04.2023).
6. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010) URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html (дата звернення: 02.04.2023).
7. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 06.04.2023).
8. Кількість зареєстрованих безробітних URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2022/> (дата звернення: 06.04.2023).
9. Курс валют в Україні. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/> (дата звернення: 06.04.2023).
10. У Нацбанку розповіли, що зараз в Україні відбувається з інфляцією. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-nacbanku-rozpovili-shcho-zaraz-v-ukrajini-vidbuvayetsya-z-inflyaciyeu> (дата звернення: 05.04.2023).
11. Повоєнне відновлення: чим Україні може бути корисний досвід Європи та Азії. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=710fc4ce-bb12-43f6-b3df-54e757e72> (дата звернення: 10.03.2023).

12. Яка модель повоєнного відновлення спрацює в Україні URL: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/533342_yaka_model_povoienного_vidnovlennya.html (дата звернення: 10.03.2023).
13. Історії економічного успіху після війни: світовий досвід для України URL: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pis_1_ua.html (дата звернення: 10.03.2023).
14. Відродження після війни. Світовий досвід економічного успіху для України URL: <https://thepage.ua/ua/news/yaki-varianti-vidnovlennya-ukrayini-ye-u-povoyennij-chas> (дата звернення: 10.03.2023).
15. Повоєнне відновлення Німеччини URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27618815.html> (дата звернення: 10.03.2023).
16. Німецьке економічне диво URL: <https://nakipelo.ua/nimecke-ekonomichne-divo/> (дата звернення: 05.04.2023).
17. Gross domestic product URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SNA_TABL (дата звернення: 10.03.2023).
18. Післявоєнна економічна політика Південної Кореї як модель для України. URL: https://biz.censor.net/columns/3407377/pislyavoyenna_ekonom_ichna_polityka_pivdennoyi_koreyi_yak_model_dlya_ukrayiny (дата звернення: 10.03.2023).
19. Південна Корея: економічне диво за одне покоління URL: <https://iprosvita.com/pivdenna-koreia-ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnia/> (дата звернення: 10.03.2023).
20. Секрет інноваційного прориву Південної Кореї: досвід для України URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2184059-sekret-innovacijnogo-prorivu-pivdennoi-korei-dosvid-dla-ukraini.html> (дата звернення: 10.03.2023).
21. Gross domestic product URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SNA_TABLE# (дата звернення: 10.03.2023).
22. Пилипенко Я. Відбудувати все: як країни відновлювалися після війни, 2022. URL: <https://blog.liga.net/user/yarylypenko/article/> (дата звернення: 10.03.2023).
23. Європа після Другої світової здавалася сповненою нещаст'я і порожнечі URL: <https://www.istpravda.com.ua/reviews/2021/01/28/15/> (дата звернення: 10.03.2023).

24. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 04.04.2023).
25. Динаміка зміни ВВП України URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=UA&start=2000> (дата звернення: 04.04.2023).
26. Динаміка зростання ВВП на душу населення в Україні URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?end=2021&locations=UA&start=2000> (дата звернення: 04.04.2023).
27. Бажал Ю. М. Економічні принципи та механізми реалізації в регіонах України постіндустріальної моделі розвитку / [Бажал Ю. М.] // Регіональні інноваційні системи України : стан формування та розвитку в умовах інтеграційних викликів : монографія / за ред. Л. І. Федулової ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". - К. : [б. в.], 2013. С. 79-118
28. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності (річна інформація) URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2023).
29. Товарна структура зовнішньої торгівлі України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
30. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами за видами URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.04.2023).
31. Вектори економічного розвитку 2030, Кабінет Міністрів України: Центр економічного відновлення. 2021. 416 с.
32. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2023).
33. Запаси газу в українських сховищах зберігаються на рівні 10 млрд куб. м URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/zapasy-hazu-v-ukrainskykh-skhovyschakh-zberihaiutsia-na-rivni-10-mlrd-kub-m> (дата звернення: 11.04.2023).
34. Корисні копалини України URL: <https://geografiamozil2.jimdofree.com/головна/корисні-копалини> (дата звернення: 10.04.2023).
35. Війна за ресурси. URL: <https://forbes.ua/money/viyna-za-resursi-forbes-otsiniv-vartist-vsikh-korisnikh-kopalin-ukraini> (дата звернення: 10.04.2023).

- 36.Вартість нафтопереробного заводу азербайджанської ДНКАР в Туреччині URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/stoimost-neftepererabatyvayushchego-zavoda-azerbaydzhanskoj-19092011102600> (дата звернення: 10.04.2023).
- 37.Україна нарощує експорт електричної енергії в ЄС: які перспективи це відкриває URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/ukrajina-naroshchuye-eksport-elektrichnoji-energiji-v-yes-yaki-perspektivi-ce-vidkrivaye-novini-sogodni-11929359.html> (дата звернення: 11.04.2023).
- 38.Макроекономіка: базовий електронний текст лекцій. [Електронний ресурс] / Укладачі: проф. Малий І.Й., проф. Радіонова І.Ф., доц. Куценко Т.Ф., доц. Федірко Н.В. та ін. – К.: КНЕУ, 2017 – 200 с. Режим доступу: http://feu.kneu.edu.ua/ua/depts4/mdu/disciplines_of_bachelor_level_mdu/macroeconomics/
- 39.Приходько В.П., Шинкар В.А. Макроекономіка: Навчальний посібник. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. 248 с.
- 40.Colin, Clark. Conditions of Economic Progress. London : Macmillan and Co. & Co. Ltd Sent Martin's Press, 1940. 515 p.
- 41.7. Colin, Clark. Conditions of Economic Progress. Third edition largely rewritten. London : Macmillan & Co. Ltd New York Sent Martin's Press, 1960. 720 p.
- 42.8. Fisher Allan G.B. The Clash of Progress and Security. London : Macmillan & Co. Ltd Sent Martin's Street, 1935. 235 p.
- 43.9. Fisher Allan G.B. Production, Primary, Secondary and Tertiary. *Economic Record*. 1939. Vol. 15, Issue 1. P. 24–38.
- 44.Відбудувати все: як країни відновлювалися після війни URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/vidbuduvaty-vse-yak-krayiny-vidnovlyuvalysya-pislya-vijny/> (дата звернення: 12.04.2023).
- 45.Аудит економіки України 2030: Кабінет Міністрів України. 2021. 123 с.
- 46.Класифікація видів економічної діяльності. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN61334> (дата звернення: 04.04.2023).
- 47.Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики/ Економічний аналіз, Том 32, No2. 2022. 17 с.

48. Сучасні загрози виробничій безпеці України. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/suchasni-zahrozy-vyrobnychiy-bezpetsi-v-promyslovosti-ukrayiny?__cf_chl_tk=toz0b7KbOTrKcr43ZxoNwHiV8.1H.0TiQBqe_uhosvQ-1657985503-0-gaNycGzNCL0 (дата звернення: 04.04.2023).
49. Власюк В. Економіка війни, щит для промисловості. Економічна правда, 2022.
50. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html (дата звернення: 04.04.2023).
51. Ковбель А. Кінець війни – це початок. Три факти пр. повоєнне відновлення України. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/riziki-dlya-ukrajini-pislya-zakinchennya-aktivnoji-fazi-viyni-ostanni-novini-50249746.html> (дата звернення: 08.04.2023).
52. Нечипоренко М. Відродження після війни. Світовий досвід економічного успіху для України. URL: <https://thepage.ua/ua/news/yaki-varianti-vidnovlennya-ukrayini-ye-u-rovoyuennij-chas> (дата звернення: 08.04.2023).
53. Куліковський Я. С. Виклики та прогнозні оцінки впливу інвестиційних факторів на динаміку повоєнної економіки України: спец. 051 «Економіка» - Київ: «НаУКМА», 2022. 48 с.
54. Куліковський Я. С. Фіскальна політика та її вплив на економічне зростання: спец. 051 «Економіка» - Київ: «НаУКМА», 2022. 64 с.
55. Куліковський Я. С. Фінансовий леверидж та фінансова стійкість промислових підприємств України: сучасний стан та перспективи: спец. 051 «Економіка» - Київ: «НаУКМА», 2022. 64 с.
56. За прикладом Ізраїлю. Як Україні відновити економіку після війни URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-rosiji-proti-ukrajini-yak-ukrajini-vidnoviti-ekonomiku-pislya-viyni-izrajil-ostanni-novini-502290> (дата звернення: 08.04.2023).
57. Деякі уроки Ізраїлю для України URL: <https://old.cost.ua/news/333-lesson-Israel> (дата звернення: 04.04.2023).
58. Платіжний баланс. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/> (дата звернення: 04.04.2023).

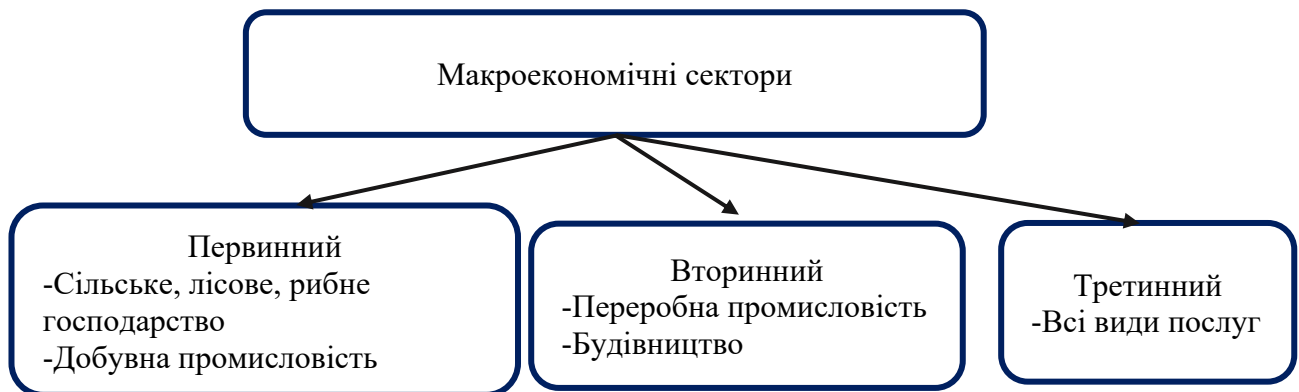
- 59.Ткаленко, С. І. Оцінка ефекту впливу макроекономічних факторів на залучення європейських інвестицій в Україну. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць / За ред. : М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2019. No 1 (69). С. 219-226.
- 60.Єгоров Є.С. Програма інноваційного розвитку зарубіжних країн: досвід та досягнення / Є. С. Єгоров // Актуальні питання розвитку 2012. No2. С.77—83.
- 61.Колодій С. Ю., Беялов Т. Е., Гаряга Л. О., Руденко М. В. Методологічні підходи дослідження показників розвитку секторів економіки/ С. Ю. Колодій//Фінансовий простір. – 2018. No4. С. 16-23
- 62.Повоєнне відновлення України: KSE, 2022. С. 28.
- 63.Повоєнне відновлення України: відбудова заради майбутнього. Київ., 2022. с. 40
- 64.Скрипниченко М. І., Кузнецова Л., Білоцерківець О. Сценарні макрооцінки післявоєнної відбудови економіки України. Економіка і прогнозування, 2022, No 3. С.48–74
- 65.Кічурчок М. Структурні зміни у секторі інформації та комунікації в системі креативної економіки країн єс: досвід для України. Економіка в умовах сучасних трансформацій / Економіка і прогнозування. 2022, No 3. С. 115-130.
- 66.Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/> (дата звернення: 15.04.2023).
- 67.Не спізнитися на "український потяг" URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/18/689232/>
- 68.План Маршалла з полів Лугано: як будуть відбудовувати Україну за 750 мільярдів доларів URL:<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/07/5/688861/>
- 69.Які галузі економіки України потребуватимуть найбільших інвестицій для відновлення? URL: <https://dia.dp.gov.ua/yaki-galuzi-ekonomiki-ukra%D1%97ni-potrebuvatimut-najbilshix-investicij-dlya-vidnovlennya/> (дата звернення: 04.04.2023).
- 70.Повоєнне відновлення України. Стати кращими, ніж були <https://ukrainer.net/povoienne-vidnovlennia-ukrainy/> (дата звернення: 05.04.2023).

71. Переваги і вади сільського господарства України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=haBa60LP0qU> (дата звернення: 06.04.2023).
72. Як росія нищила українські заводи? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UWEJJIRnn48> (дата звернення: 07.04.2023).
73. Як змінилась економіка України за 30 років URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/08/23/677115/> (дата звернення: 10.04.2023).
74. Як українська економіка пережила 2022 рік. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64008306> (дата звернення: 11.04.2023).
75. Незалежність у цифрах. Як змінювалась економіка України за 30 років URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nezavisimost-tsifrah-izmenilas-ekonomika-1629802576> (дата звернення: 10.04.2023).
76. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya> (дата звернення: 11.04.2023).
77. Приходько В.П., Шинкар В.А. Макроекономіка: Навчальний посібник. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. 248 с.
- 78.1. Бажал Ю.М. Знаннєва економіка : слово та діло : термінологія має значення. Монітор конкурентноспроможності. 2008. No 1–2. С. 67–70.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура економіки за трьома макроекономічними секторами

Джерело: побудовано автором самостійно на основі [1]

Додаток Б

Структура економіки за п'ятьма макроекономічними секторами

Макроекономічний сектор	Види економічної діяльності
Первинний	-Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство -Добувна промисловість і розроблення кар'єрів
Вторинний	- Переробна промисловість -Будівництво
Третинний	- Оптова та роздрібна торгівля - Постачання електроенергії, газу, пари - Водопостачання; каналізація, поводження з відходами - Транспорт, складське господарство - Тимчасове розміщування й організація харчування
Четвертинний	- Фінансова та страхова діяльність - Операції з нерухомим майном - Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування - Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування - Освіта - Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги - Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок - Надання інших видів послуг
П'ятинний	- Інформація та телекомунікації - Професійна, наукова та технічна діяльність

Джерело: побудовано автором самостійно на основі [2]

Додаток В

Класифікація макроекономічних секторів

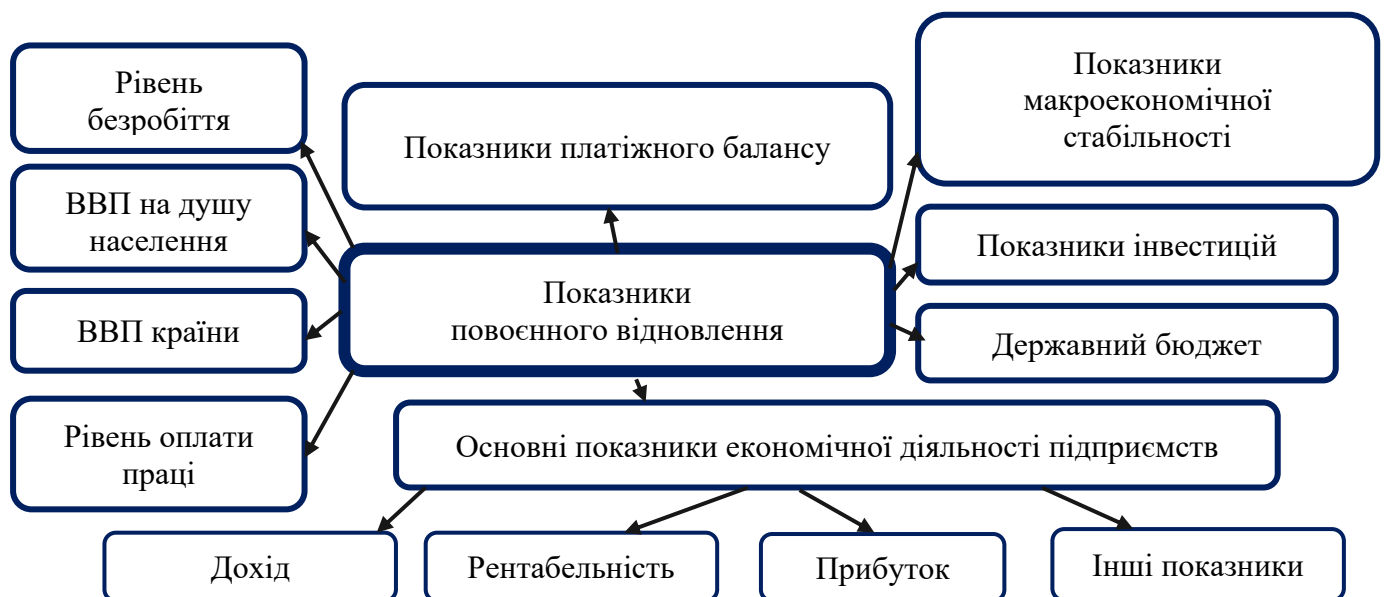
МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ СЕКТОР	РОЗДІЛИ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ СЕКТОРІВ
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	-Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг -Лісове господарство та лісозаготівлі -Рибне господарство
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-Добування кам'яного та бурого вугілля -Добування сирої нафти та природного газу -Добування металевих руд -Добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів -Надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та розроблення кар'єрів
Переробна промисловість	-Харчова промисловість; -Легка промисловість -Виробництво паперу та паперових виробів -Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів -Машинобудування; -Металургійне виробництво -Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування -Виробництво меблів; -Виробництво іншої продукції
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	- Виробництво, передача та розподілення електроенергії -Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи - Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-Забір, очищення та постачання води -Каналізація, відведення й очищення стічних вод -Збирання, оброблення й видалення відходів; відновлення матеріалів -Інша діяльність щодо поводження з відходами
Будівництво	-Будівництво будівель -Будівництво споруд -Спеціалізовані будівельні роботи
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	-Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт -Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами -Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-Наземний і трубопровідний транспорт -Водний транспорт -Авіаційний транспорт -Складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту -Поштова та кур'єрська діяльність
Тимчасове розміщування й організація харчування	-Тимчасове розміщування -Діяльність із забезпечення стравами та напоями
Інформація та телекомунікації	-Видавнича діяльність -Виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів -Діяльність у сфері радіомовлення та телевізійного мовлення -Телекомунікації (електрозв'язок) -Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність -Надання інформаційних послуг
Фінансова та страхова діяльність	-Надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення -Страхування, перестрахування та недержавне пенсійне забезпечення, крім обов'язкового соціального страхування -Допоміжна діяльність у сферах фінансових послуг і страхування
Операції з нерухомим майном	-Купівля та продаж власного нерухомого майна -Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна -Операції з нерухомим майном за винагороду або на основі контракту
Професійна, наукова та технічна діяльність	-Діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку -Діяльність головних управлінь (хед-офісів); консультування з питань керування

	-Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження -Наукові дослідження та розробки -Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку -Інша професійна, наукова та технічна діяльність -Ветеринарна діяльність
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-Оренда, прокат і лізинг -Діяльність із працевлаштування -Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність -Діяльність охоронних служб та проведення розслідувань -Обслуговування будинків і територій -Адміністративна та допоміжна офісна діяльність, інші допоміжні комерційні послуги
Державне управління; обов'язкове соціальне страхування	-Державне управління загального характеру; соціально-економічне управління -Надання державних послуг суспільству в цілому -Діяльність у сфері обов'язкового соціального страхування
Освіта	-Дошкільна освіта; -Початкова освіта; -Середня освіта; -Вища освіта; -Інші види освіти; -Допоміжна діяльність у сфері освіти
Охорона здоров'я та надання соц.допомоги	-Охорона здоров'я -Надання послуг догляду із забезпеченням проживання -Надання соціальної допомоги без забезпечення проживання
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-Діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг -Функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури; -Організування азартних ігор -Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг
Надання інших видів послуг	-Діяльність громадських організацій -Ремонт комп'ютерів, побутових виробів і предметів особистого вжитку -Надання інших індивідуальних послуг

Джерело: побудовано автором самостійно на основі [6]

Додаток Г

Показники повоєнного відновлення

Джерело: побудовано автором самостійно